

Ročník XII.

1/2005

Cena 20 Sk

BIBIANA

**REVUE
O UMENÍ PRE DETI A MLÁDEŽ**

F. Kriška / Miroslavom Cipárom z nevyhnutnosti ✧ Ľ. Feldek /
Nech sa nám ešte dlho žení ✧ M. Cipár / Objavil som krajinu
neobmedzených možností ✧ Z. Stanislavová / Chudobná nielen
duchom ✧ M. Zelina / Psychoanalýza adopcie ✧ Cena Ľudovíta
Fullu, Trojruža ✧ J. Uličiansky / Cape Town Slide Show

OBSAH

FEDOR KRIŠKA

Miroslavom Cipárom z nevyhnutnosti / 1

LUBOMÍR FELDEK

Nech sa nám ešte dlho žení / 7

OBJAVIL SOM KRAJINU

NEOBMEDZENÝCH MOŽNOSTÍ

Rozhovor s jubilujúcim

Miroslavom Cipárom / 10

MANORAMA Jafa

Knihy sú mojimi očami

(Posolstvo k Medzinárodnému dňu
detskej knihy 2005) / 24

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Chudobná nielen duchom

(Slovenská literatúra pre deti a mládež
v roku 2004) / 26

EVA ČÁRSKA

Odklíňanie hudby / 35

MIRON ZELINA

Psychoanalýza adopcie / 36

ONDREJ SLIACKY

Príbehy svätené vetrom alebo O cigánskej
duši / 44

ĽUDOVÍT DIDI

Príbehy svätené vetrom / 46

CENA ĽUDOVÍTA FULLU 2004

Dušanovi Nágelovi / 50

DAGMAR VALČEKOVÁ

Deti mágie / 53

TROJRUŽA 2004

Alte Vášovej / 54

RECENZIE / 57

J. Vlnka: *Július Balco: Vrabčí kráľ*;

R. Rusňák: *Jana Šimulčíková: Veselý*

telefón; E. Vitézová: *Jana Nemcová:*

Hra na život, Útok na city; O. Sliacky:

Maarja Talgre: Pavián v záhrade doktora

Muntheho; E. Faithová: *Henning Mankell:*

Pes, ktorý bežal za hviezdou, a červený

bicykel; R. Matejov: *Milan Ferko:*

Krásna hra; V. Obert: *Roman Brat:*

Čuvi v pralese

JÁN ULÍČIANSKY

Cape Town Slide Show

alebo 29. kongres IBBY

v Kapskom Meste / 65

NAJKRAJŠIE A NAJLEPŠIE DETSKÉ

KNIHY 2003 / 72

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY, vydáva BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti. Panská 41, 815 39 Bratislava,

tel. 07/54 43 13 08.

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s.r.o., Banšellova 4, 821 04 Bratislava,

tel. 07/43 41 46 65

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994.

MK SR 2139/99

*Číslo je ilustrované ukážkami ilustrácií z tvorby Miroslava Cipára. 1. str. obálky: M. Ďuričková: Biela
kňažná, 4. str. obálky: M. Ďuričková: Dunajská kráľovná*

ISSN 1335-7263

Miroslavom Cipárom z nevyhnutnosti

FEDOR KRIŠKA

„V časoch našej mladosti sme zažili Klub spisovateľov. Chodili tam nielen spisovatelia. Muzicíroval tam na klavíri maliar, názoroví protivníci hrali karty, začínajúci autori získavali sebadôveru a lacné jedlo dokonca na úver. Bolo tam dobre. Vodili sme tam pekné dievčatá a ukazovali sme im klasikov z čítanky a politikov z novín.

V prvej triede gymnázia sme sa desaťroční spoločne modlili, maturovali sme už v modrých zväzáckych košeliach a maturitný banket bol ako buržoázny prežitok zrušený. Cez celé prázdniny som bol na brigádach. Prešli sme všetkými stavbami mládeže, pracovali sme ako kopáči bez mechanizmov.

Ak sa pýtate, čím sú pre mňa tieto skúsenosti, odpovedám, že sú skúsenosťami, ktoré by mali byť dostatočné, aby sme vedeli, čo môžeme a čo musíme.“

Toľko o sebe na úvod jubilejúcí Miroslav Cipár.

Hneď na začiatku musím zdôrazniť, že práve on je slovami nepostihnuteľný a nedefinovateľný, pretože jeho umelecké vlastnosti a tvorivé schopnosti prekračujú všetky hranice a zaužívané normy. Jeho talent a dielo sú mnohovrstevné a mnohovýznamové. Rozmery jeho profesionálnych záujmov sa neustále vzájomne križujú, dopĺňajú a prelínajú. Napriek tomu autor tohto príspevku má ambície aspoň pripomenúť niektoré výsledky a prínosy tohto renesančného talentu, grafika, kresliara, maliara, sochára, knižného ilustrátora, grafického dizajnéra i publicistu v jednej osobe.

Skutočnosť, že Cipár sa, okrem iného, sústavnejšie zaoberá tvorbou logotypov, značiek, koláží aj asambláží, kreslí a maľuje obrazy, vyskúšal si aj animovaný film, vytvára objekty i bronzové sochy, však neznamená, že by sa

nevedel rozhodnúť pre niektorú z uvedených techník a disciplín. Je skôr dôkazom, že jeho nepokojný duch ho neustále ženie do nových a ďalších dobrodružstiev poznávania a prekvapujúcich tvorivých aktivít. Je zákonité, že jeho výkony často mávajú punc prvolezca a bývajú oceňované nielen v zahraničí, ale aj doma!

Lenže nech robil, čo robil, v druhej polovici 20. storočia Miroslav Cipár platil predovšetkým za jedného z najvýznamnejších slovenských ilustrátorov. Zhodli sa na tom tak odborné kruhy znalcov, kritikov, teoretikov a vydavateľských pracovníkov, ako i najširšia verejnosť menších i väčších vnímavých čitateľov. A to napriek tomu, že sa Cipár tomuto jednostrannému hodnoteniu bránil zo všetkých síl, pretože sa považoval a považuje za totálneho výtvarníka a knižná ilustrácia je iba jednou z množstva výtvarných disciplín, ktorým sa sústavnejšie venoval.

Do istej miery mal pravdu. Ale rovnakú pravdu mala i spomínaná verejná mienka.

Už nikdy nikto nespíše a nespočíta všetky výtvarné činy a opusy Miroslava Cipára, najmä nie tie, ktoré sa odohrali na poli merkantilu, časopisov, ale i knižiek, kde bolo treba vyriešiť grafickú úpravu a zvoliť ten správny typ písma (logotypy, obálky, titulky a pod.). Autor sa touto aktivitou, na Slovensku ojedinelou, zaoberal od školských čias rád a takmer všetky jeho pokusy a návrhy boli realizované. V tých rokoch totiž existovala iba veľmi úzka škála použiteľných typov písmen, čo jeho kreatívnemu vnímaniu sveta a bezbrehému talentu nemohlo vyhovovať. Preto neváhal ani sekundu, a keď si to okolnosti vyžadovali, vytvoril na počkanie nové grafémy, znaky i novú abecedu, ktoré používal najmä pri riešení knižných obálok, resp. plagátov a propagačných materiálov.

Abeceda, jej zrod, súvislosti, vývoj, najrozličnejšie podoby a variácie prirahujú Cipára dodnes. Nielen pre jej neopakovateľné poslanie, ale aj pre jej unikátnu krásu a tajomstvá magického ducha. Rydlo, trstina, dláto, pero sú pre neho tie zázračné nástroje, pomocou ktorých dokáže človek zvečniť svoje sny, túžby, vynálezy i pamäť.

V Cipárovom ateliéri, v rozličných zásuvkách a skrinkách sa nachádzajú desiatky starých zošitov, skicárov, diárov, denníkov, ktoré sú zaplnené stovkami, možno tisíckami kresieb, náčrtov, záznamov, myšlienok a výtvarných úvah, obsahujúcich nesmierne množstvo impulzov a výziev na pokračovanie a zavŕšenie určitého podnetu definitívnou výtvarnou pointou. Spôsob priebežného zaznamenávania nápadov, hoci aj do školských písaniek, sa autorovi osvedčil, lebo jeho úvahy sa odví-

jajú v cykloch. Celý zošit mu sotva postačí na rozvinutie jediného motívu. Občas si povzdychne: „Toto všetko mali byť obrazy!“ Napokon, Bohu vďaka aj za tie záznamy. Sú na svete, sú istým výsledkom a zároveň aj východiskom, po ktorých možno kedykoľvek siahnuť.

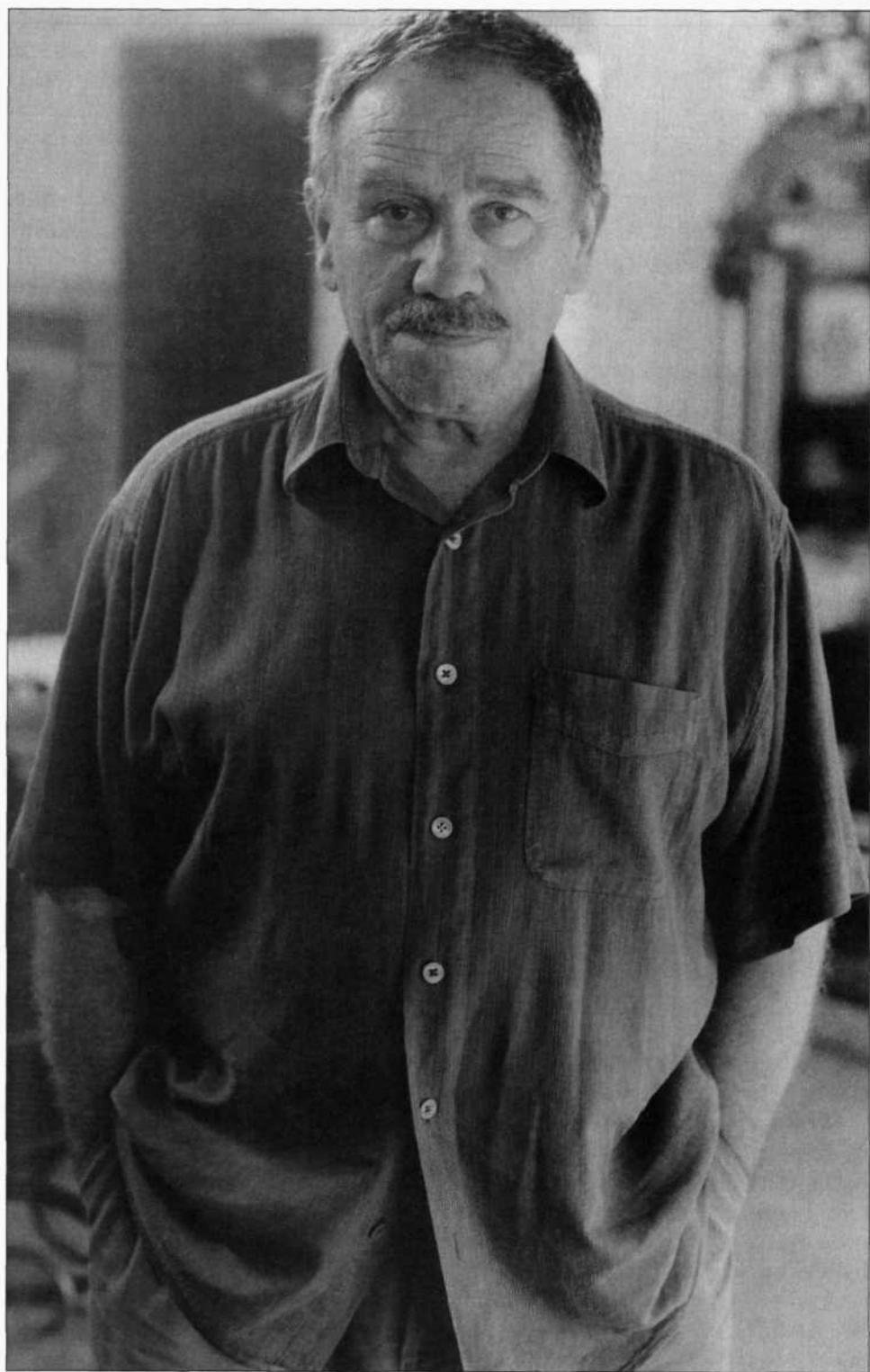
A pôvab týchto kresbičiek je neprekonateľný a neprenosný. Pri väčších formátoch sa ten peľ bezprostrednosti viac-menej zákonite stráca.

Ktovie, čo všetko stálo v pozadí autorovho bohatého a stále inšpiratívneho diela. No rozhodne podstatnú úlohu zohralo harmonické rodinné zázemie i rodný kysucký kraj, ktorý mu, pravdaže, okrem iného ponúkol do vienka i dlhoročné drotárske tradície, ktorých podstatu tvorí precízne zvládnutie drôtenej čiary. Možno, že práve táto ojedinelá schopnosť dokonale ovládnuť líniu, predurčila Miroslava Cipára na jeho unikátne výkony.

Všimnime si: kresba je prítomná v jeho celom rôznorodnom diele. S kresbou zaobchádza suverénne, ako keby bol jej vynálezcom a majiteľom zároveň. Ona je tou základnou osnovou, istotou aj záchrannou sieťou, ktorá mu dovoľuje urobiť aj salto mortale ľahko a s úsmevom rovnako v ilustráciách ako v monumentálnych prácach spojených s architektúrou či v znakoch a logotypoch. V jeho čiare je vlastne všetko: v jednom ťahu, v jednom dotyku štetca môže byť viac ako v prívale slov. Každá slobodná línia má svoj rytmus, svoj príbeh, svoje vnútorné dôvody existencie, ozveny i súvislosti.

Preto budme skeptickí k čiare, ktorá sa snaží byť príliš presná, príliš doslovná a jej jediným ideálom je podobať sa optickej skúsenosti.

A teraz už nutne musíme uviesť niekoľko príkladov Cipárových knižných ilustrácií. Iste všetci budeme súhlasiť

MIROSLAV CIPÁR /
M. Válek: Do Tramtárie

s výsledkom mnohých teoretických výskumov, že úloha dobrého ilustrátora, a to od čias stredovekých iluminovaných rukopisov, spočíva nielen v ozdobení daného textu či priblížení ho čitateľovi priťažlivými obrázkami, ale predovšetkým v jeho obohatení o nové pohľady, podnety, impulzy.

Z povedaného vyplýva, že výtvarné pochopenie a zvládnutie určitého titulu vôbec nemusí byť totožné s predstava-

mi autora predlohy, ak ilustrátor objaví v nej nové rozmery a prídá s vlastnými prínosmi. Dôraz by mal byť zároveň na poskytnutí dostatočného priestoru divákovkej obrazotvornosti na princípe jeho citového a estetického zázemia.

V prípade *Aristofanovej Lysistraty* (Tatran, 1971) pribudol ešte základný problém vhodného preklenutia dvatisícštyristoročnej časovej preluky, aby ilustrácie nepôsobili anachronicky. Týmto problémom sa musel zaoberať aj prekladateľ V. Mihálik: „Ide mi vždy o zosúčasnenie pôvodiny, o to, aby sa autor prihovárал dnešnému divákovi približne rovnako, ako to robil v starovekých Aténach, bez vysvetliviek pod čiarou. Takýto prístup si žiada substitúciu dobových narážok a reálií primeranou aktuálnou hodnotou, pravdaže, bez porušenia atmosféry a charakteru autorského textu.“ No a v podstate ten istý princíp platí aj pre ilustrátora. Samozrejme, že toto „zosúčasnenie“ sa nezaobíde bez dokonalej znalosti historických reálií a súvislostí, napr. podob antickej maľovanej keramiky, váz a pohárov, ale aj vtedajších odevov, uniforiem, vojenského výstroja a zbraní i fi nes vtedajšej ženskej módy.

A to, že všetky tieto skutočnosti dokázal Cipár „prerozprávať“ tak, aby boli zreteľne čitateľné súčasníkom a ne-stratili pritom hodnoty pôvodiny, patrí k jeho umeleckým tajomstvám. K nim napríklad patrí aj voľba výtvarnej techniky: zo všetkých možných, ktoré mu boli k dispozícii a ktoré dokonale ovládal, zvolil si málokedy používanú rúdku, ktorej jedinou možnosťou výrazu a zároveň jej prednosťou je prostá čiara. No a k pointe tohto tvorivého činu patrí už spomínaná symbióza Cipára a kresby. (Ale aby sme boli celkom spravodliví, musíme uviesť, že o veľký medzinárodný úspech *Lysistraty* sa ne-

pochybne zaslúžil aj Lubomír Krátky nápaditou grafickou úpravou.)

Rovnako rád by som upozornil na Cipárov umelecký prínos pri ilustráciách iného večného príbehu *Rabelaisovho Gargantua a Pantagruela* (Tatran, 1978), renesančného podobenstva o ľudských vlastnostiach, s ktorým sa v priebehu storočí pasovalo niekoľko európskych ilustrátorov. Náročnosť a obťažnosť opäť vyplývala najmä zo schopnosti prepojiť geniálny text mnícha a lekára zo 16. storočia, nadšeného vyznávača života, s prítomnou hierarchiou hodnôt a vnímaním sveta súčasným výtvarným jazykom. Nikdy predtým ani potom mu netrvalo vytvorenie knižných ilustrácií dva roky ako v tomto prípade. Ale rozhodne to stálo za to.

Nepochybne sa inšpiroval pestrými renesančnými kostýmami, lebo taká farebná bola celá epocha. Nové objavy vo vesmíre i na zemeguli prinášali smelé myšlienky, nevídané novinky a skúsenosti zo námorských ciest priamo inšpirovali pestrofarebné kontrasty v palácoch aj chrámoch, na uliciach i námestiach. Ale základom a osnou veľkolepých ilustrácií je pevná tušová kresba. Ona sa vinie a prepleť celou knihou, všetkými príbehmi a poučeniami, ona je nositeľom zázraku prelnutia optických tvarov s vnútorným významom podobenstiev, ona je tým ideálnym spojivom minulých čias s dneškom. Zároveň si dovoľm označiť tieto ilustrácie za ukážku, ako sa suverénna kresba v precíznom a citlivom spojení so sugestívnym farebným akordom môže stať ódou na tému oslavy slobodného života a radosti z neho.

Tri nenápadné poviedky *Jerome Klapka Jeromeho Malvína z Bretónska* (Smena, 1981) vyzdobil klasickými perokresbami, občas ozvláštnenými písmom, ktoré je autorovým zvláštnym

znamením, doménou a parádny číslom. Sú to príbehy na hranici reálneho a fantastického, trochu tajomné a trochu magické, s túžbou po pochopení ich vnútorného zmyslu. Takže aj ilustrácie pochopil autor ako ukážku toho, čo dokáže prostá kresba, ktorá je nezávislá na optickej podobe príbehov, aby svojou prirodzenou virtuozitou dokázala opísať realitu a zároveň ju spochybniť, inšpirovať čitateľa k hlbšiemu poznaniu skutočnosti nenápadným úškrnom nad tvrdeniami, že svet a jeho zmysel sú už definitívne prebádané a zmapované.

Inú vzácnu inšpiratívnu príležitosť Miroslavovi Cipárovi ponúкло opäť vydavateľstvo Tatran v roku 1985, keď zostavilo zborník *Veľká Morava v tisícročí slovami prameňov legend, kroník a krásnej spisby, ktorý pripravil Rudolf Krajčovič*.

Táto predloha poskytla autorovi vítanú príležitosť na realizáciu vlastných úvah o metamorfózach uplývajúceho času, o hodnotách odkazu predkov, o sugestívnej sile dávnych výtvarných znakov aj o výnimočnosti písomných záznamov a odkazov našich praotcov. Je prirodzené, že sa inšpiroval zachovanými historickými reáliami (kovové nákončia opaskov, bronzové ostrohy, urny zo žiarových hrobov, náušnice, ozdoby a šperky, pyxidy aj zachované texty písané hlaholikou i cyrilikou), ale tie sa stali viac-menej iba zámienkou na jeho výpovede. Pripomínam, že táto problematika bola veľmi blízka Cipárovým vlastným výskumom o výrazových možnostiach čiary, čitateľnosti symbolov a samoznakov, nosnosti ďalších abstraktných výtvarných prvkov v rozličných farebných mutáciách. V autorových interpretáciách nadobudli jeho výpovede podobu jedinečných palimpsestov s prekrývajúcimi sa textami,

znakmi, tvarmi i farbami voňajúcimi dávnou minulosťou, a pritom zreteľne oslovujúcimi súčasníkov. K vynikajúcemu výsledku opäť prispela vynaliezavá grafická úprava skúseného Ľubomíra Krátkeho.

Už na začiatku sme naznačili, že Cipárovou doménou nie je len knižná ilustrácia, ale aj mnohé ďalšie výtvarné disciplíny. Celkom stručne by sa dalo povedať, že základným prínosom autora do slovenskej kultúry je jeho dlhoročná sústavná cieľavedomá tvorivá práca i jeho zmysluplný a výsostne zodpovedný prístup k životu a spoločnosti. Jeho bohatá aktivita vo viacerých sférach je podmienená a formovaná jeho etickým prístupom, vycibreným zmyslom pre proporciu jednotlivých prvkov a hodnôt života, pre harmóniu ich vzťahov, pre čistý a úprimný pomer k svetu, k umeniu i k svojmu poslaniu.

Aj keď sme ani zďaleka neobsiahli celého Miroslava Cipára (osobne sa domnievam, že to ani nie je v ľudských silách), pokúsime sa tento príspevok uzavrieť.

Cipár je výtvarníkom z nevyhnutnosti. Dôležitým predpokladom jeho výkonov je jeho ľudský i umelecký svetonázor, podopretý bohatou skúsenosťou, ako aj výnimočným talentom, takmer nedotknutým cudzími vzormi či akýmikoľvek vonkajšími vplyvmi. Autor vie alebo aspoň tuší, že jeho úloha nemôže spočívať v ničom inom ako v prezentovaní svojich názorov, svojho úprinného svedectva a vlastného hodnotenia zažitého času, všetkých jeho rozmerov v prítomnom svete, a to všetkými spôsobmi a výtvarnými disciplínami, ktorými to momentálne uzná za vhodné.

To, čo si z toho vyberieme, už nezáleží na ňom.

MIROSLAV CIPÁR / M. Ďuričková: Útek z gramatiky

Nech sa nám ešte dlho žení

LUBOMÍR FELDEK

Som šťastný, že Mira Cipára, maliara, ktorému vďačím za krásne ilustrácie k množstvu kníh, smiem – a to už od ranej mladosti – nazývať svojim priateľom.

Spočiatku som ho musel doháňať. Boli sme síce obaja žilinskí gymnazisti, lenže on bol o dve triedy vyššie, a to bol v tom veku dosť významný rozdiel. Kdežeby tercián strácal čas s primánom!

Dohonil som ho až v Bratislave a bolo to v jednom z najlepších období, aké naša generácia zažila. Bolo to totiž krátko po tom, ako zomrel Stalin. Písal sa rok 1956, prišiel chruščovovský odmäk a my, okolo dvadsaťroční, sme boli práve v tom veku, keď mladý človek nielen má plány do budúcnosti, ale už ich začína aj uskutočňovať.

Práve vtedy sa mi konečne podarilo skamarátiť sa s Mirom Cipárom. Bol zapísaný na grafike Vysokej školy výtvarných umení u skvelého profesora Vincenta Hložníka, v ateliéri na Jesenského ulici, kde spolu s ním študovali Albín Brunovský, Ján Lebiš, Viera Gergeľová, Viera Bombová, Ján Trojan... Ja som zase v tom čase študoval slovenčinu na Vysokej škole pedagogickej a zároveň som sa už pohyboval medzi nastupujúcou literárnou generáciou. Cipár ma pozoznamoval so svojimi priateľmi, ja jeho so svojimi, a tak sa stalo, že naše prvé knižky (boli to knižky pre deti, ktoré úspešne obstáli v súťaži Mladých liet) ilustrovali práve títo mladí grafici. Moju Hru pre tvoje modré oči ilustroval práve Miroslav Cipár.

Príbeh tej knižky je síce známy, ale znova ho telegraficky porozprávam.

Nie kvôli sebe, kvôli Cipárovi. Knižka mala vyjsť najprv v roku 1958, potom v roku 1959, napokon nevyšla vôbec. Zastavila ju cenzúra a desaťtisíc exemplárov putovalo z tlačiarne do šrotovacieho mlyna. Na príčine boli básnické metafory, ktoré sa v tom čase pokladali za tzv. „balamutenie mladého čitateľa“. Vtedajší cenzori totiž vedeli odkrývať protištátne zámyery všade, kde sa im ich odkrýť zachcelo.

Nikita Sergejevič Chruščov, prvý tajomník Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, cestoval v tom čase po krajine a radil kolchozníkom, aby pestovali kukuricu. Ako na potvoru témou mojej knižky bol cirkus zelenín. A v cirkusovom čísle „sila v zuboch“ excelovala práve kukurica. To číslo sprevádzal takýto komentár: „Ak ju (t.j. kukuricu) uvidíš niekedy za plotom, nedráždi ju havkaním. Možno, že vie skákať...“

Nechcel som tým povedať nič iné, iba prebudiť v čitateľoch spomienku na zážitok, ktorý má iste každý, kto bol niekedy chlapcom. Keď sme v tom chlapčenskom veku dráždili nejakého psa za plotom, príjemné bolo vedomie, že nás od neho delí ten plot, no keď sa ten pes priveľmi rozzúrila, vždy sa dostavil aj strach, či je ten plot dosť vysoký.

Cenzori však usúdili, že je to skrytá narážka na Chruščova. To on havká na kukuricu!

Kto má niektorý zo zachránených exemplárov tej zošrotovanej knižky, nech sa pozrie, ako nakreslil Cipár kukuricu – ako vycerený chrup na guľatej holej hlave mesačného splnu.

MIROSLAV CIPÁR /
L. Feldek: Hra pre tvoje modré oči

Ak si pri tom zároveň spomeniete na holohlavého Nikitu Sergejeviča, ľahko vám zide na um aj to, že cenzo-ri prišli na svoj šialený nápad možno práve pri pohľade na Cipárovu ilustráciu!

Bol to pekný výtržník, ten Cipár, a mal šťastie, že vládnuca moc sa vtedy uspokojila iba s mojím skalpom.

Tým vôbec nechcem povedať, že umenie rovná sa výtržnosť.

Jestvuje jedna legenda, ktorú o Cipárovi udržiavajú jeho druhovia z vojenčiny: keď Cipár po doštudovaní narukoval k trenčianskej posádke, nemuseli ho tam vraj učiť, ako sa skladajú košele do komínčeka, naopak, chodili sa to aj dôstojníci učiť do jeho skrine.

Cipár bol vždy človek, ktorý mal vo všetkom poriadok. Mal ho v sebe aj okolo seba, v láske aj v priateľstvách, v živote aj v umení. K tomu, aby sa naplno rozvinul jeho veľký talent, si určite nemusel pomáhať nijakými výtržnosťami. Stačil mu ten poriadok. Vždy vedel, čo chce. A vždy si vedel sadnúť a drieť, až kým to nedosiahol.

A zase pozor: tá poriadkumilovnosť, to vôbec neznamená, že by mu chýbala odvaha na skok do neznáma.

Cipár sa najradšej zdržoval na Michalskej ulici č. 7 v Bratislave (kam sa priženil) a na jej okolí. Ak sa odtiaľ predsa len vzdialil, tak ste ho určite našli na Semeteši, odkiaľ pochádzal. A predsa, keď pocítil, že bude pre jeho umelecký rast dobré investovať nejaký čas zo života do dobrodružnej výpravy, ani na okamih nezaváhal. Zbalil si ku-
for a šiel a dokázal rok žiť v Indii.

Keď mi rozprával o svojich indických zážitkoch, utkvel mi najmä tento: Cipár tam dostal – v najväčšom indickom vydavateľskom dome Šankar Pilai – príležitosť zveľaďiť výtvarnú podobu časopisu pre deti v ranom školskom veku. Časopis sa volal Agni. Ako sa tak venoval tej práci, a aby reč nestála, prezradil svojim indickým priateľom, že aj u nás v Bratislave vychádza časopis s podobným zameraním a pre rovnaký vekový stupeň a že sa volá Ohník. Cipárovi priatelia chceli vedieť, čo znamená „ohník“. Vysvetlil im to. A potom zas on sa opýtal, čo znamená „agni“. A smejúci sa Indovia mu odpovedali: „Ohník.“

Človeka, ktorý vie, že slovenčina patrí do rodiny indoeurópskych jazykov, táto historka neprekvapí. No nie je to len historka o jazyku. Je to aj me-

tafora. Je to výpoveď o blízkosti sveta a domova. A výpoveď o jednote sveta, ktorý bol vtedy, za čias studenej vojny, nezmyselne rozdelený železnou oponou.

Miroslav Cipár bol jedným z umelcov, ktorí toto rozdelenie nikdy nebrali na vedomie.

Keď sa pozrieme na ktoréhoľvek z jeho diel, či je to obraz, socha, grafika, ilustrácia, asambláž alebo značka, máme dojem, že tento neuveriteľne všestranný umelec neprežil pod diktátom totality ani minútu svojho života.

Nečudo, že práve v jeho dome sa 19. novembra 1989 o ôsmej ráno začala bratislavská nežná revolúcia.

Keď som mal tú časť 10. januára tohto roku prehovoriť pri príležitosti Cipárovej sedemdesiatky na priateľskom stretnutí v Zrkadlovej sále bratislavskej radnice, povedal som si – ako by to vyzeralo, keby som neprečítal aspoň kúsok z *Básne čítanej na svadbe Miroslava Cipára 19. decembra 1959?*

A prečítal som:

*...len slnečnice tu ešte nie sú, ale už
blížia sa, kráčajú po nábreží,
nečinní námorníci z propeleru
otvárajú ústa, pretože predsa sneží
(aj do tých úst im sneží)
a slnečnice kráčajú nevšímavo
a vláčne a na ich zlaté plátky sadajú
vtáci snehu a topia sa a každý z nich
je sladký, a práve teraz, keď
vchádzajú do Michalskej ulice a do
brány číslo 7,
že je to zaujímavé, hovorí jeden
starší pán, to isté ešte jeden,
ten prvý hovorí ešte, že sa mu prvý
raz v živote krásne a zvláštne zdajú,
lebo si myslel doteraz, že
slnečnice v zime odlietajú na juh,*

*a možno sú len nakreslené, hovorí
druhý, a nevie, že aj on je
nakreslený,
pretože všetko nenakreslené je tu
dnes na návšteve, do vzduchu
nakreslené, keďže sa maliar Miroslav
Cipár žení.*

A skončil som slovami, ktorými skončil aj teraz:

*A Miroslav Cipár sa – odvtedy až
dodnes – žení neprestal.
Stále sa žení.
A nech sa nám len ešte dlho, dlho,
dlho žení...*

MIROSLAV CIPÁR /
L. Feldek: Hra pre tvoje modré oči

Objavil som krajinu neobmedzených možností

Rozhovor s jubilujúcim Miroslavom Cipárom

Už v 30. rokoch 20. st. sa konštatovalo, že ilustračná zložka je, či mala by byť, integrálnou súčasťou detskej knižky. Niekoľko výtvarných osobností, ktoré najmä Matica slovenská zainteresovala na tvorbe detskej knihy, túto víziu skonkrétňilo v tom zmysle, že ilustráciu poňalo nie ako doplnok k textu, ale ako špecifické médium, ktorého poslaním je umeleckú hodnotu textu, jeho emotívnu hodnotu znásobovať. Jedným z výtvarníkov, ktorí sa zaslúžili o to, že tento princíp nielenže neprestal jestvovať, ale naopak, v čase modernej slovenskej detskej literatúry dosiahol svoje optimum, je maliar, grafik, sochár, dizajnér a ilustrátor Miroslav Cipár.

■ Keď som si prezeral zoznam výročí osobností slovenskej kultúry na rok 2005, nechcel som veriť vlastným očiam. Tento briskný, nápaditý človek, plný intelektuálneho šarmu, životnej vitality, ironie i sebaironie, duchaplný, až lietajú iskry, že má sedemdesiat rokov? To predsa nie je možné. Ale je. Takže ako sa cíti jubilant so siedmimi križikmi na chrbte a s dušou chlapca, ktorý sa vybral z kysuckého kopca Semeteš do veľkého sveta naplniť svoj sníček stať sa maliarom?

Nám vrchárom, ak sme sa vybrali do doliny, sa žartovne hovorilo, že sme skotúfanci z vrchu. Asi to na nás bolo vidieť. Boli sme iní a zaťažko nám padlo privykať si v doline či v meste. Moja duša, duša chlapca, ešte aj po polstoročí, čo bývam v Bratislave, piští za rodiskom. Túži sa vrátiť na ten kopec, na Semeteš.

Kysuckú samotu môjho detstva ťažko opísať a opisu ťažko uveriť. Všetko bolo ďaleko a všade sme chodili peši. K najbližšej železničnej stanici bolo päť kilometrov a do kostola cez kopec hodu cestu.

Narodil som sa v tuhej zime, mrzlo, až prašalo. Mama hovorila, že vyskakovali klince zo strechy. Na svet mi nepomáhali v pôrodnici, ale len najbližší a babicula.

Vyrastal som medzi lesmi a voňavými lúkami, kde bolo neustále počuť spev. Tu divý jednohlas, vzápätí veselý chór hrabáčok. Všetko sa robilo spoločne, pri kosení i sušení sena, pri žatve i mlátení. Ľudia si boli blízki v radosť i v trápení. Bolo všeličo premiešané, cnosti i neresti. Všetko sa zužitkovalo, so všetkým sa šetrilo. Čítali sme kalendáre a Amerikáni a legionári rozprávali, čo zažili. Počúvali sme rozprávky a rozprávania. Krásne výmysly, no verili sme všetkému. Svadby a pohreby, divoké tancovačky. Piesne jednoduché, drsné, v ktorých bola nádej i zúfalstvo, sa nespievali, ale kričali.

■ A aká bola vaša rodina, otec, mama. Čím sa živili?

Moji predkovia Cipárovci prišli z Turca a boli plátenkári a luteráni. Dedo sa narodil v dedine pri Kysuci, ale môj otec už na vrchoch. O kúsok nižšie

pri ceste v starej drevenici zasa ja. Tú otec po návrate z Ameriky prestaval. V Amerike bol robotníkom v drotárskej manufaktúre, ale na Semeteši začal podnikat'. V novom dome už bol obchod a hostinec, ba i šesť hostovských izieb. K domu patrilo aj hospodárstvo, role, lúky, pasienky i lesy. Na vrchu kopca

bol len náš dom a apponyiovská škola-jednotriedka. Nevedel som sa dočkať, kedy budem chodiť do školy. Deti ma tam brali, ale obyčajne som zaspal.

Otec bol silný, cieľavedomý. Sám si našiel inzerát o možnosti štúdia na súkromnej obchodnej škole v Brne. Najskôr bol úradníkom, ale rýchle zistil, že

to nemôže byť jeho perspektíva. Brat ho pozval do Ameriky, aby zarobil peniaze a mohol doma podnikáť. Mama bola z dolniakov – hoci sotva 15 kilometrov od Semeteša z Kotešovej, najmladšia z trinástich detí.

■ **Aký ste boli žiak a aké boli školy, v ktorých ste drali nohavice?**

Školák som nebol zlý. Do školy som chodil rád a stále, čo moji rovesníci nemohli. Raz si nemali čo obuť, inokedy museli pomáhať pri dome.

■ **Po maturite na žilinskom gymnáziu, napriek tomu, že ste ju absolvovali úspešne, ste vraj nedostali odporúčanie na vysokoškolské štúdium, pretože – ako sa uvádza v odôvodnení – „na maturitnom table ponížil komunistický symbol päťcípú hviezdu na púhy dekoračný doplnok... a odvieďol zväzáčku Vlastu Hrnkovú od zväzáčkej práce“. V tejto súvislosti ma ani tak nezaujíma, ako ste ponížili komunistický symbol, zvedavý som, ako ste to vlastne odvieďli Vlastu Hrnkovú od zväzáčkej práce?**

Ale áno, odpoviem. No ešte predtým sa mi žiada povedať, čo bolo pred maturitou. Najskôr som musel ísť na prijímacie skúšky. Bol začiatok júna 1945. Desať dní pred skončením vojny našu osadu vypálili a všetkých mužov postrelali. Zachránil sa len jeden-jediný – môj otec. Mal prestrelenú hlavu, balansoval medzi životom a smrťou...

Mosty cez Váh a Kysucu boli poväťané, nebolo kde sa ubytovať, nebolo internátov, museli sme hľadať privát. Tam bola podmienka priviezt' palivo na kúrenie. Tak som sa vydal na skúšku so svákom Koreným na rebrináku vrchovato naloženom siahovicou. Skúška bola nad moje sily. Cez vojnu a Povstanie sa totiž u nás v kopcoch neučilo. Bolo

rušno, striedali sa Nemci a vzápätí partizáni, stále sa striedalo. Napokon ma predsa len zapísali do chlapčenského gymnázia.

■ **A ako sa vám tam páčilo? Vrchársky šarvanec a gymnázium!**

Mali sme rovnaké čapice a to sa mi ľúbilo. Všetci vedeli, že som gymnazista. To bolo čosi! No na druhej strane povinnosti, obmedzenia. Koniec slobodienky. Ťažko som znášal pristrihnuté krídelká. Bolo mi smutno, do plaču. Počas štúdia som býval kade-tade. V internátoch, u tetky, v sirotinci. Mal som šťastie, že som sa dostal do saleziánskeho oratória. Tam bolo dobre. Hrali sme futbal s opravdivou koženou loptou. Chodil som medzi skautov, ale aj na duchovné cvičenia. Začal som si uvedomovať seba, zodpovednosť za svoj život, za svoje konanie. Prepadol som knihám, čítaniu, objavil som zážitok z knihy samotnej, z jej hmotnosti, väzby, papiera. A ako to bolo s Vlastou Hrnkovou? Bola to pionierska vedúca, milé dievča s jamkami v lícach. Lúbila sa mi, nuž som jej bral čas. Kvôli mne zanedbávala svojich pionierov a učiteľia na to prišli.

■ **V Tvorcoch detskej knihy, ktoré kedysi vyšli vo vydavateľstve Mladé letá, sa pri vašom fotoportréte uvádza, že ste absolvovali štúdiá na Vysokej škole pedagogickej i na Vysokej škole výtvarných umení. Čo ste študovali na jednej i druhej škole? A vôbec, dalo sa v tom čase študovať na dvoch vysokých školách? Či to bolo dajako inak?**

Na dvoch vysokých školách sa študovať nedalo. Prvú skúšku na VŠVU som neurobil. Boli aj objektívne dôvody. V roku 1953 v čase našej maturity vymysleli školskú reformu. Cez prázd-

niny maturovali aj septimáni. Na vysoké školy bol tak dvojnásobný nával. Ja som sa zapísal na Vysokú školu pedagogickú v Bratislave. Moju kombináciu výtvarná výchova a slovenský jazyk však zredukovali na tri roky a napokon z našej školy urobili Vyššiu školu pedagogickú. Tak som sa stal promovným pedagógom s umiestenkou do Spišskej Starej Vsi. Profesor Lehotský ma však nahovoril, aby som šiel na skúšky na VŠVU znova. Po tentoraz úspešnej skúške nastalo veľké trápenie. Povinnosť nastúpiť na umiestenku bola totiž nezrušiteľná. Nejaká dobrá duša mi vtedy prezradila, že v septembri sa menia kompetencie a do zamestnania prijímajú (aj z neho uvoľňujú) učiteľov našej kategórie okresné úrady. A tak som vycestoval do Spišskej Starej Vsi za okresným školským referentom, ktorý ma okamžite prijal a hneď na to prepustil. Vypili sme fľašu vína a hurá do Bratislavy na rektorát VŠVU, kde som za prepúšťací papier dostal vysokoškolský index. A tak môj sniček – ako hovoríte – sa začal plniť. Moja predstava o maľovaní bola veľmi nezrelá, skôr romantická. Študovať maliarstvo bolo vtedy dosť neobvyklé. Boli sme frajeri. Nemyslel som už na nič iné. Prebúdzať som sa zo snička a začal som žiť nádherný skutočný sen.

■ **Na Vysokej škole výtvarných umení bol vašim profesorom Vincent Hložník, jedinečná osobnosť našej výtvarnej kultúry. Aký to bol učiteľ? Čo vás učil a čo naučil?**

Ak si predstavujete štúdium ako denný intenzívny kontakt s profesorom, tak si to opravte. Priame korekcie sa dajú spočítať na minúty. Profesor dáva svojim študentom niečo podstatnejšie. Dáva im príklad svojím dielom. Dá sa však

MIROSLAV CIPÁR /
L. Feldek: Veselý album zvierat

vystopovať aj pôsobenie opačné. Mladí prinášajú nové podnety, a ak je pedagóg vo forme, nemôže nereagovať. Vincent Hložník bol mimoriadne inšpiratívny. Predovšetkým neuveriteľnou plodnosťou. Jeho umelecký príklad bol viditeľný, ťažké sa mu bolo ubrániť. Môj príbeh bol, zdá sa, iný. Ináč som uvažoval, mal som iné zdroje a pravdepodobne i obmedzenia. Hložník nás naučil neustále pracovať, hoci to nebolo vždy príjemné. Ako si odriekať, keď kypela mladosť? Bujará energia nás vrhala inam. Žiadalo sa nám žiť bohémsky. Keď sme po čase nachádzali dobrodružstvo v prá-

ci, vzrušenie v tvorbe, rozkoš v objavovaní, boli sme už na trase...

■ Roku 1958 Ľubomír Feldek uverejnil v Mladej tvorbe článok Bude reč o literatúre pre deti. Dnes sa tento článok považuje za manifest moderného variantu slovenskej umeleckej literatúry pre deti. Feldek v ňom odmietol literárny primitivizmus a infantilizmus a vzápätí svoju predstavu o umeleckej detskej literatúre zhmotnil v Hre pre tvoje modré oči. Vy ste toto dielo ešte ako poslucháč VŠVU ilustrovali, a je nepochybne i vašou zásluhou, že sa z neho stalo kultové dielo slovenskej detskej literatúry. Kým sa k nemu dostaneme, povedzte, kedy ste sa spoznali s Feldekom a čo všetko vaše vzájomné priateľstvo obnášalo?

Feldek bol môj mladší spolužiak zo žilinského gymnázia. Vnímal som ho ako pojašeného pubertiaka, ktorý bol známy tým, že podchvíľou čosi vyparatil. V školskom časopise Priekopník, ktorý som „upravoval“, mal sem-tam

MIROSLAV CIPÁR /
Ako dočiahnuť slnko

básničku. Bližšie sme sa zoznámili až v Bratislave. V pôdoryse nášho vzťahu bola podobná potreba čosi urobiť, ale v popredí to bolo mnoho šialených nápadov, recesia. Ľubo bol katalyzátorom, urýchlňoval, čo klíčilo. Mal už ucelenú, sformulovanú predstavu toho, čo chce robiť. Ja som zatiaľ bezstarostne kreslil do novín a časopisov. Svojej práci som neprikladal veľkú vážnosť. Dostával som honoráre a získaval kresliarsku istotu. Bol som na roztrhanie. Naučil som sa pracovať rýchlo, často aj okamžite. V práci sa rodili nové nápady. Dovoľoval som si stále viac. Prišlo však, čo prísť muselo. Cítil som nad prázdny papier zodpovednosť, prekonával som akýsi druh trémy.

■ Vráťme sa k Hre pre tvoje modré oči. Bola natolko udalosťou, že upozornila na seba aj strážcov ideologickej čistoty. Odrazu z útlej detskej knižky, priam zošitka, bola na svete aféra, ktorá keby nebola smutná, bola by celkom veselá. Ľudia z vedúceho komunistického aparátu prečítali totiž Feldekove verše o kukurici ako urážku generálneho tajomníka komunistickej strany Sovietskeho zväzu N. S. Chruščova, ktorý sa práve v tom čase podujal pestovaním kukurice na celinách dobehnúť a predbehnúť ekonomiku západného sveta, a vo veršoch o Čínankách, ktoré vďaka svojim šikmookým očiам vidia všade briežok, a preto sa môžu po celý rok sánkovať, zas objavili urážku veľkého bratského národa. Nádejný experiment sa skončil krátkym procesom. Feldek letel z Mladých liet, do ktorých mal ako príslušník mladej básnickej generácie pritiahnuť svojich rovesníkov, a letel aj z Bratislavy na Oravu, kde ho mala tamojšia robotnícka trieda naučiť správnej

poetike. A čo bolo s ilustrátorom tejto udalosti? Ušiel sa aj vám strániky trest alebo „znalci“ detskej literatúry zo stránického aparátu nevedeli nič o dvojedinosti moderného textu a modernej ilustrácie a dali vám svätý pokoj?

Postavenie slobodného výtvarníka, teda stojaceho na voľnej nohe, bolo veľmi zaujímavé. Súdruhovia boli z nás veľmi nesvoji. Nevedeli, ako na nás. Neboli sme pod dosahom podnikovej organizácie. A my, ktorí sme neboli v strane, sme boli mimo dosahu vôbec. Voľnú tvorbu kontrolovali výstavní komisári a zväzové komisie. Keď sa ilustrátori detských kníh stali reprezentáciou kultúry, dostali sme sa do výlučnosti. Boli sme potrební. Je zaujímavé, že mi nikdy nenapadlo, prečo by som mal byť za ilustrovanie zošrotovanej knižky nejako potrestaný, hoci moja účasť na poznateľnosti Nikitu Sergejeviča bola evidentná. Nemali ma odkiaľ vyhodiť, lebo som nebol v zamestnaní, a nemohli ma ani vyškrtnúť zo strany, lebo som v nej nebol. Mohli však apelovať na vydavateľstvo, na redaktorov, aby mi nedávali príležitosť. Dávali... Keď som priniesol hotové ilustrácie, už som mal pripravený nový text. Knihy vychádzali v tisícových a desaťtisícových nákladoch, dostávali sa vari do každej rodiny. Boli sme populárni, ľudia si nás zapamätali. A keď prišli úspechy v zahraničí, Bienále ilustrácií, zdalo sa, že nad nás niet. Počul som však aj slová, že sme boli hýčkaní a nevideli sme, čo sa deje okolo.

Po čase mi nebolo milé, že ma ľudia poznajú len ako ilustrátora. Chcel som robiť voľnú tvorbu. Keď mal podobné problémy aj Ľubo Feldek, spojili sme sa a vyjadrili sme to aj písomne. Na omietku domu oproti tomu, v ktorom som vtedy býval na Michalskej ulici, som

MIROSLAV CIPÁR /
L. Feldek: Veselý album zvierat

veľkým písmom vyškrabal nápis PREČ S DETSKOU LITERATÚROU! Experimentovanie v ilustrácii súviselo už s rozhodnutím maľovať. Nebolo ľahké sklbiť obidvoje, objednávky vydavateľské s objednávkou vlastnou.

■ Z vašej bibliografie vyplýva, že ľudia v Mladých letách správne vytušili, že v začínajúcom výtvarníkovi prichádza talent, ktorý dokáže autorský text nielen ilustrovať, ale svojím ilustračným spôsobom, výtvarnou poetikou, ktorá sa líši od všetkého, čo tu doteraz bolo, dodať knihe originálnu výnimočnosť, a nadviazali s vami trvalú spoluprácu. Dokonca vám roku 1968 zverili obnovené Slniečko. Zaspomínajte si na čas, v ktorom ste spolu s Máriou Ďuričkovou kriesili túto časopiseckú legendu slovenských detí.

Nálada v redakcii bola plná tvorivých sporov. Šéfredaktorka bola náročná, ale ja som chcel mať voľbu ilustrátora. Nuž narazila kosa na kameň. Ďuričková nedôverovala mojim autorom. Chcela Slniečko také, aké bolo, keď v roku 1951 zaniklo. To bolo nielen proti mojim predstavám, ale bolo to aj nemožné. Uctili sme si slniečkarov a všetkých

sme navštívili. Aj nám každý z nich urobil jedno číslo. Ludo Fulla, Vincent Hložník, Emil Makovický...

■ **Patrite k nemnohým výtvarníkom, ktorí sa dokážu vyjadrovať nielen rôznymi výtvarnými technikami, ale ktorí svoj výtvarný názor dokážu aj presne a zrozumiteľne sformulovať. Ako dôkaz pre svoje tvrdenie uveďdiem váš názor na podstatu modernej ilustrácie literárneho textu, ktorý je vlastne najvýstižnejšou charakteristikou vašej vlastnej ilustračnej poetiky: „Napokon, aj ilustrácia sa dá robiť ako voľná tvorba, sú s tým však spojené isté ťažkosti, najmä s niekto-**

MIROSLAV CIPÁR /
M. Ďuríčková: Útek z gramatiky

rými spisovateľmi, ktorí majú potrebu, aby sa ilustrátor držal textu ako zákona. Myslím si, že v knihách básnických, esejistických, ktoré len naznačujú problematiku, výtvarník má právo, ba povinnosť vyjadriť sa aj k téme, polemizovať, protestovať alebo odmietnuť ju. A je pre čitateľa výhodou, ak sa stane svedkom takejto diskusie – jedného autora s druhým. Naopak, nevýhodou pre čitateľa je, ak ilustrátor podľahne textu a stáva sa jeho podriadeným služobníkom.“ Z citovanej formulácie je zrejmé, že autori to s vami nemali ľahké. Ako mohol spolupracovať Miroslav Cipár napríklad s Máriou Ďuríčkovou, a to nielen pri redigovaní prvých ročníkov obnoveného Slniečka, ale i pri ilustrovaní jej kníh. Ďuríčková bola predsa známa tým, že by bola radšej umrela, akoby sa bola vzdala čo len jedného-jediného slovíčka, ktoré už raz napísala. A tu nešlo o slovíčka, ale nepochybne o jej predstavy o výtvarnej podobe svojich kníh.

Tvorivé a názorové konflikty sa ukázali produktívne obojstranne. Ďuríčková ma vrátila k zabudnutým témam, k môjmu detstvu. Boli to obrodzujúce návraty. Bez nich by som bol chudobnejší. Overil som si základnú štylistiku ľudového umenia a načerpal som v ňom formovú istotu. Napokon s transformáciou predstáv súhlasila a domnievam sa, hádam nie pyšne, že som jej textom neublížil.

■ **Výkony, ktoré ste odvedli v Ďuríčkovej knihách, patria k vrcholom slovenskej knižnej ilustrácie. A to nemám na mysli len legendárnu zbierku slovenského folklóru Zlatá brána, ktorá sa stala umeleckou výstužou našej literárnej kultúry pre deti a za ktorú ste roku 1977 získali hneď tri**

medzinárodné ocenenia – Európsku cenu, Zlatú medailu BIB a Bronzovú medailu IBA v Lipsku, ale i jej bratislavské povesti. V súvislosti s Ďuríčkovou mi však prichádza na um jej oživená postavička Jožka Mrkvičku, ktorého vymyslel ešte v medzivojnovom období Jozef Cíger Hronský. V obnovenom Slniečku ste to boli vy, kto mu dal neopakovateľnú podobu. Ešte neskôr, keď som ho ako šéfredaktor Slniečka „reprízoval“, Jožko Mrkvička patrila k najobľúbenejším postavičkám malých čitateľov. A pritom to bola samá čarbanica, machuľa, lotor a výtržník, neuznávajúci gramatiku a vybrané slová zvlášť, učiteľom bez zmyslu pre recesiu museli pri ňom vstávať vlny dupkom. A hoci si nespomínam, či som ho vôbec videl v nejakej publikácii o vás, uvedomujete si, že ste splodili nesmrteľnú figúrku detskej literatúry?

Som rukopisec a usilujem sa byť krasopiscom, kaligrafom. Odborníci sa usmievajú a moje písanie považujú za antikaligrafiu. Viem, že to nemyslia zle, lebo vedľa, že aj na opačnom póle je miesto na tvorbu. Keď vieme, že existuje škaredá maľba ako program, prečo by nemohla byť antikaligrafia. Mój škaredopis sa prehľbil práve v Slniečku. Mrkvička mi pomohol zbaviť sa zábran bojzlivosti. Dovolil mi uvoľniť rukopis, vyvádzať bez rizika. Robilo mi rozkoš, keď som mohol rozliať tuš a zaškrípať perom. Objavil som krajinu neobmedzených možností. Skúšal som, čo všetko si môžem dovoliť, tešil som sa na nárazy a námietky. Šéfredaktorka bola veľmi zneistená. Uznávala, že mi Mrkvička sedí, že som sa v ňom našiel, ale často považovala za potrebné uviesť ma do logiky chýb. Nazývala ma chuligánom a anarchistom. Jej pedagogický realizmus bol dobrým mantinelom.

Lenže ja som už vtedy nevyčíňal ako Jožko Mrkvička, ale ako Cipár, ktorý prenášal skúsenosť zo Slniečka do voľnej tvorby. V tejto súvislosti nesmieme zabudnúť, že prvú podobu dal Jožkovi Mrkvičkovi Jaroslav Vodrážka, významný český výtvarník, osobnosť matičných medzivojnových čias. Ináč Jožko Mrkvička naozaj žije. Mám súkromnú korešpondenciu akože Jožko Mrkvička s dvoma dievčatami. Jedna z nich už vie, že ide o hru, ale tá druhá verí, že Jožko tam niekde v zapadnutej dedinke žije s otcom, kozou Frídou a psom Dunajom.

■ Píše sa rok 1969. Nádej v ľudskejšiu podobu socializmu sa skončila pod pásmi tankov Varšavskej zmluvy. K slovu sa dostali dogmatickí komunisti a začali sa normalizačné čistky. Zo Slniečka pre svoje demokratické názory musela odísť Mária Ďuríčková a vo štvrtom ročníku neobjavuje sa v tiráži už ani vaše meno. Nebolo to však z nejakých ideologických dôvodov, pretože vy ste roku 1971 na základe konkurzu odišli aj s rodinou na päť rokov do Indie. Pôsobili ste ako výtvarný expert vo vydavateľstve Children's Book Trust v New Delhi, no už po roku ste kontrakt zrušili a po krátkom pobyte v Himalájach, Bengálsku a Maharastre ste sa vrátili domov. To ste nevedeli, čo sa tu deje a čo vás tu čaká, a nie na pár rokov, ale na doživotie, a napriek tomu ste to urobili. Či nebudaj, tam kdesi v mysterióznom himalájskom svete ste mali videnie, že o necelých dvadsať rokov sa práve vo vašom bratislavskom byte zide pár rojkov, a ešte prv ako si začnú hovoriť Verejnosť proti násiliu, rozhodnú sa skončiť s neskoncovateľným systémom?

Hrdinský čin. (úvaha)

Hrdinský čin bi bol, keby tak horela škola a ja by som vinješ sol Ružu a phňa. Keby tak škola ahorela, malo by to hne niekoľko výhod:

1. mohol by som vikonat hrdinskí čin
2. zhoreli by všetci byj a ne knihy
aj diktátore hostu.
3. museli by byt ohňové práadnini.

Hrdinský čin bi bol aj to, keby som zachránil Ružu a paráčov lozu.
Na to by bolo treba aby Cirkusový
strážca zabudol zamknúť kľedku.

Lenže cirkus nie a nie prísť, už rok
neprísel nijaký do našej dediny.

Hrdinský čim by ~~mohol~~ bol aj to, keď som
zasa zachránil pred utopením. Zachránil by
som ju jedna - dve ani by si vodu nechlepla.
Vyniesol by som ju na rukách a keď by som jej
dal prvú aj druhú pomoc. Ale ani s toho nebude
nič, lebo 1. cura vie plávať.
2. v horku je len po pás vody.
Dnes je veľmi ťažké nájsť na hrdinský čim

India je kapitola sama o sebe. Indická skúsenosť je úžitkom na celý život. Podstatne ovplyvnila náš život, naše správanie, názory. Všetko, čo láka turistu alebo cestovateľa, je popredie, farsáda, obal. Vo vnútri tajomnej, preduchovnenej a pestrofarebnej krajiny je zložitá, horúco živá India. Neobvyklé podmienky práce, úžasné kontrasty, odlišný životný štýl boli určujúce pre vytváranie vzťahu k indickej skutočnosti. Na jednej strane nepredstaviteľné bohatstvo a na druhej ponižujúca chudoba a beznádej. Všetko bolo iné, každá nová skúsenosť bola neporovnateľná s tým, čo sme zažili predtým. Bolo to nad možnosť nášho vnímania. Dobiehali sme, čo sme zmeškali: historické vrstvy, zložité dejiny, komplikovaná a kontrastná geografia, nádherná mytológia, živé náboženstvá, jednota jazyka, národnosti a náboženstvá. Znalci porozumejú vzdychom: Himaláje, Čomolungma z Tiger Hill, gháty vo Váranasi, Ganga a Jamuna, Šrínagar, Bhubanešvár, ryžové polia v podhorí, bambusové háje, festival Holi alebo Diwali, kalkatský práči, stanica Howrah, pútnici, utečenci, posvätné kravy a chrámové opice... India upravila, usporiadala naše hodnoty. Zrazu sme pocítili, na čo sme zabúdali; na duchovný most, na súciti, pokoru a vlastnú malosť. Začali sme rozumieť ghátom, na ktorých spaľujú telá mŕtvych, a askétom odchádzajúcim do samoty meditácie. Zostali zvuky, chute, vône...

Dôvody predčasného odchodu boli prozaické. Začala sa vojna, z ktorej sa zrodil Bangladéš. Predpokladaná fakulta postgraduálneho štúdia, ktorú som mal viesť, narazila na problémy a neustále sa odkladala. Knihy, ktoré vydavateľstvo produkovalo, mali skôr funkciu osvetovú. Chýbali nové texty,

pracovné tempo bolo ospalé. Zatiaľ ma doma čakali úžasné rukopisy a produktívne vzťahy. Musel som sa teda rozhodnúť. India však zostala hlboko v nás. Takže situácia doma nijako neovplyvnila moje rozhodovanie. Som z druhu ľudí, ktorí odchádzajú preto, aby sa vrátili.

■ **Ale nepredbiehajme. Vráťme sa ešte do 60. rokov 20. storočia, do času, keď sa v hlavách niekoľkých nadšencov zoskupených okolo vydavateľstva Mladé letá zrodilo slávne BIB, Bienále ilustrácií Bratislava. Ak sa nemýlim, bola to prvá svetová prehliadka ilustrácií detských kníh, podujatie, ktoré s definitívnou platnosťou legalizovalo detskú knihu ako súčasť suverénnej kultúry. Tí, ktorí tento rozhovor budú čítať, neboli ešte na svete. Vlastne na svete neboli ani ich rodičia, takže nemajte zábrany hovoriť znovu o niečom, čo vám osobne je dôverne známe. Ako sa to teda všetko začalo?**

V tom čase sa do Mladých liet dostávala mladá talentovaná generácia básnikov a prozaikov. Keď vo vydavateľstve našla podobne vzrušených redaktorov, bolo o neuveriteľnej ére zázračného vzostupu rozhodnuté. Vedeli sme, že naše polygrafické nedostatky nám nedávajú možnosť porovnávať sa s vyspelými krajinami Západu, a preto sme figliarsky rozhodli, že súťaž sa bude týkať originálov. Treba povedať, že toto rozhodnutie bolo aj múdre, aj prezieravé. V tejto súvislosti by sme si mali zapamätať mená Princ, Moric, Hložník, Roll, Brunovský... Miesto, kde vznikla myšlienka Bienále, bol ateliér grafiky VŠVU na Jesenského ulici. Dôležitý bol aj Clubgrafikov a Bienále Danuvius.

■ Pre BIB ste vytvorili logo, značku, ktorá sa používa dodnes. A nielen pre BIB. Desiatky, možno až stovky podujatí, inštitúcií a artefaktov nesie váš „znakový“ rukopis. Podľa vášho monografistu Fedora Krišku znak je vašim osudom a vy sám ste tvorbu znakov a symbolov povýšili na umeleckú tvorbu. Osobne vždy obdivujem, ako dokážete niekoľkými čiarami, vlnovkami, pripomínajúcimi drôtené kreácie vašich drotárskych krajanov, vystihnúť nielen vonkajšiu, ale predovšetkým vnútornú podstatu znakového predmetu. A navyše ešte s neuveriteľným vtipom a neuveriteľnou ľahkosťou, takže vzniká dojem, že to sypete z rukáva. Stalo sa niekedy, že aj Cipárovi došla pri tvorbe znaku jeho povestná invenčnosť?

Vyjadriť sa stručne je cnosť nad všetky cnosti. Je to doména filozofov, aforistov, básnikov... Vyjadrovanie ob-

razom, obrázkovým písmom, piktogramom či symbolom ma priťahovalo a pohltilo. Kaligrafi z orientu sú schopní vyjadriť vlastnú verziu významu, a pritom ponechávajú dorozumievaciu podstatu. Písmo, písmená, písomné znaky sú esenciou úsilia, umenia. Písmo, aj keď musí byť predovšetkým čitateľné, má tisíce podôb a jeho tvaroslovie silno ovplyvňuje tvarovú fantáziu. Dá sa povedať, že podobne ako lingvistika je základom uvažovania filozofického, takže bez skúsenosti z písania a čítania si nevieme predstaviť našu vizuálnu pamäť a fantáziu.

Na besedách ma často nútia, aby som povedal niečo veselé. Veselé sú najmä nedorozumenia a zvlášť s objednávateľmi. Tu je rozhodujúca úroveň grafického vnímania, vizuálna inteligencia. Skúsenosť však nie je vždy veselá. Uprednostňovanie stručnosti a výnimčnosti obyčajne prekvapí objedná-

MIROSLAV CIPÁR / K. Jarunková: Hrdinský zápisník

vateľa, ktorý to považuje za ľahšiu cestu. Nemá dôveru k jednoduchosti a očakáva sendvič, teda všetko dohromady. Dostať sa do situácie, keď mi dôjde invencia, je dobré. Vtedy mobilizujem iné zložky svojho arzenálu. Ciest je veľa, vždy musím nájsť východisko.

■ V 70. a 80. rokoch ste intenzívne ilustrovali, maľovali, vystavovali doma i v zahraničí. Roku 1987 ste dokonca boli na mesačnej študijnej ceste v USA. Ako na vás táto cesta zapôsobila, čo vás na nej oslovilo a čo zaskočilo?

Amerika na mňa zapôsobila mocne, hlboko. Aj tie najväčšie autá jazdili pomaly, v zástupe som videl čakať len na umenie, na lístky do divadiel. Vzduch aj v najväčších mestách bol čistý. A môj najväčší zážitok? V New Yorku som si zašiel na 72. východnú ulicu, pred dom, v ktorom od roku 1927 bývali moji mladučkí rodičia-vysťahovalci. Zovrelo mi srdce. Azda nikdy som nepocítil to, čo vtedy...

■ Koncom 80. rokov niektorí spisovatelia a niektorí výtvarníci, tí dokonca viac ako majstri slova, začali otvorene pranierovať systém, ktorý im upieral tvorivú slobodu. Medzi rebelmi ste boli i vy. Dokonca, ako som už spomenul, na začiatku Verejnosti proti násiliu bol vraj váš byt. Spomeňte si, ako sa to všetko začalo, aj keď z vášho životopisu je zrejmé, že spor medzi vami a „nimi“ sa začal oveľa skôr ako v roku 1989.

Na začiatku bola vyvzdorovaná voľba bezpartajného predsedu mestskej organizácie zväzu slovenských výtvarných umelcov. Po dlhých ťahaniciach ma zvolili až ako tuším siedmeho kandidáta, prvého nešťanika, napriek všetkým predpisom a nariadeniam ÚV KSS.

Utvárala sa koordinovaná opozícia. Ochránari, umelci a disenti nachádzali spoločnú reč. Boli sme stále silnejší, žiadali sme, čo bolo predtým nepredstaviteľné. Komunisti nestačili odolávať. 10. decembra 1989 sme hodľali vystúpiť spoločne. Dňa ľudských práv sme sa však nedočkali. Po známych udalostiach v Prahe, ktoré sme videli v rakúskej televízii, začali sme konať. Telefonicke odkazom „podaj to ďalej“ sme zvolali stretnutie do našej výstavnej sieň, do Umeleckej besedy. Prečo tam? V tom čase som bol predsedom MO ZSVU a Beseda bola naša výstavná sieň. A čo sa týka nášho bytu, je to tak. Zišlo sa v ňom trinásť umelcov, z toho jedenásť výtvarníkov. Napísali sme text Vyhlásenia a ten sme potom prečítali pred vyše päťsto ľuďmi zväčša umelcami, ochranármi a študentmi.

■ Keď rojkovia nežnej revolúcie vyspevovali po námestiach o láske, dravci si už delili korisť. A hlavne chňapali po moci. Po moci a majetkoch. Kým sa intelektuálni romantici spamätali, boli už aj so svojimi ideálmi a túžbami mimo hry. Nad mravnosťou opäť raz v slovenských dejinách zvíťazili peniaze, ktoré ako zhubný nádor začali napádať všetko, čo nestihlo odumrieť v predchádzajúcom čase. Dôkazom je kultúra, bez ktorej by sme neboli, pričom ani tak v súvislosti s ňou nejde o peniaze, ale o fakt, že ju pseudohodnoty vytesňujú na okraj spoločenského záujmu. V tejto súvislosti ste napísali, že okná do sveta, ktoré sme si v nežnej otvorili, spôsobili prievan a v ňom sa všeličo poprevracalo, čomu sa dá rozumieť i tak, že nie ste skeptik a veríte v lepšie časy. Ibaže roky idú a pseudokultúra, pseudohodnoty a dokonca už i nevzdelanie – viete, ako nedávno po-

horeli slovenskí žiaci v porovnaní s ich európskymi vrstovníkmi – získavajú čoraz väčší priestor, postihujú čoraz väčšiu časť národa. Ako toto všetko vidíte vy, jeden z tých romantikov, ktorí uverili, že mravnosťou sa svet môže stať lepší?

Tí, ktorí – ako hovoríte – chniapali po moci a peniazoch boli rozpoznateľní. Boli nápadne horliví, radikálni a nekompromisní. Možno to bude znief čudne, ale bez nich by to nešlo. Dravci sú prirodzenou súčasťou zmien. I nežných.

Peniaze skutočne zvíťazili. A definitívne. Nebolo to nikdy ináč a nebude ani v budúcnosti. A čo sa týka vzdelania? To musí viesť k tvorivosti, k schopnosti vedomosti zužitkovať, rozvinúť, vytvárať nové východiská. To by však nestačilo. Niečo si musíme aj zakázať, obmedziť sa, aby sme zostali ľudia a aby sme mohli tvoriť spoločenstvo a spoločnosť, aby sme umožnili prijateľné možnosti aj budúcim.

Pripravil ONDREJ SLIACKY

BIBIANA v čísloch

Záber činností BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, je veľmi široký. Okrem výstavných a programových podujatí, akcií v oblasti knižnej kultúry je to aj činnosť Sekretariátu Bienále ilustrácií Bratislava, Sekretariátu Bienále animácie Bratislava a Slovenskej sekcie IBBY i Centra informatiky, dokumentácie a knižnice. V roku 2004 BIBIANA prezentovala 14 nových výstav a reštalovala doma i v zahraničí 11 výstavných projektov. Počas roka uvádzala 15 titulov, z toho 10 nových programov, odohralo sa 235 predstavení. Do tohto počtu nie sú zarátané tvorivé dielne na výstavách. Výstavy Sekretariátu BIB boli otvorené na 26 miestach vo svete: vo Francúzsku (Paríž, Angoulême, Toulouse, Lyon), v Grécku (Atény), vo viacerých mestách v Japonsku, v Taliansku (Bologna, Rím), v Poľsku (Varšava), v Malajzii (Kuala Lumpur), v Juhoafrickej republike (Kapské Mesto, Pretoria), v Rakúsku (Viedeň), v Rusku (Moskva), v Čechách (Brno a Praha). Na Slovensku to bolo 7 výstav: v Dolnom Kubíne, Trenčíne, Žiline, Nitre, Banskej Bystrici, Piešťanoch, Martine.

*Hlavným programom leta bola 4. prehliadka bábkových a alternatívnych divadiel s medzinárodnou účasťou **Hráme pre vás**. V júli a auguste sa predstavili: Teatr Viti Marčička (Hosín, ČR), Vaskakas Bábszínház (Győr, Maďarsko), Pantomíma pre vás (Bratislava), Teatro Neline (Bratislava), Naivní divadlo (Liberec, ČR), Bábkové divadlo Na rázcestí (Banská Bystrica), Teatr BIS (Poznań, Poľsko), Divadlo Maškrtá (Košice) a domáce Štúdio BIBIANY.*

*Sekretariát Bienále animácie Bratislava pripravil počas roka 2004 prezentácie na 4. ročníku Svetového summitu v Rio de Janeiro (Brazília), na festivaloch v Uruguaji, v Chicagu (USA), v Třeboni (ČR), v Annecy (Francúzsko), Cartoon d'Or v Bruseli (Belgicko) a v Taliansku. V Bratislave to bola v októbri Malá festivalová prehliadka BAB pod názvom **Sviatok animácie**, ktorá sa uskutočnila v kinách Mladost, Tatra a Hviezda. Týmto podujatím sme sa pripojili k aktivitám európskych festivalov, filmových škôl a asociácií, ktoré v októbri organizovala a koordinovala Francúzska asociácia animovaného filmu pod názvom Európske dni animácie.*

(dv)

Knihy sú mojimi očami

(Posolstvo k Medzinárodnému dňu detskej knihy 2005)

MANORAMA JAJA

Kedysi dávno, v pradávnej Indii, žil chlapec, ktorý sa volal Kapil. Chlapec rád čítal a bol aj veľmi zvedavý. Otázky sa okolo jeho hlavy len tak hmýrili. Prečo je slnko guľaté a prečo mesiac ustavične mení svoj tvar? Prečo stromy rastú do výšky? Prečo hviezdy nespadnú z neba?

Kapil hľadal odpovede na tieto otázky v knihách učených mudrcov napísaných na palmových listoch. A prečítal si každú knihu, ktorá mu prišla pod ruku.

Jedného dňa mu mama dala do rúk balíček a povedala: „Odlož knihu a odnes toto jedlo otcovi. Zaiste je už veľmi hladný.“

Kapil vzal jedlo a odišiel. Zobral si však aj knihu, a ako kráčal po hrboľatom lesnom chodníku, čítal ďalej. Náhle sa však potkol o kameň a spadol. Z prsta na nohe mu začala tiecť krv. Chlapec sa pozbieral a čítajúc opäť kráčal ďalej. Znova sa potkol, a aký bol dlhý, taký sa natiahol na zem. Tentoraz sa poranil oveľa vážnejšie, no čítať neprestal. Odrazu sa zablyslo a odkiaľsi sa ozval čarovný smiech. Kapil zdvihol oči. Usmievala sa naňho krásna žena oblečená v bielom sári. Okolo hlavy jej žiarila gloriola. Sedela na spanilej bielej labuti. V jednej ruke mala mätko žiariaci zvitok, v ďalších dvoch držala vínu. Štvrtú ruku natiahla ku Kapilovi a povedala: „Synček, páči sa mi tvoj hlad po vedomostiach. Splním ti želanie. Povedz mi, čo si zo všetkého želaš najviac.“

Kapil v úžase zažmurkal. Pred ním totiž sedela Saraswátí, bohyňa múdrosti. Rýchlo zopäl ruky, uklonil sa a zamrmľal:

„Bohyňa, prosím, daruj mi druhý pár očí. Ale daj mi ich na nohy, nie na tvár, aby som mohol čítať aj pri chôdzi.“

„Nech sa tak stane,“ povedala bohyňa. Potom natiahla k chlapcovi ruku a stratila sa v oblakoch.

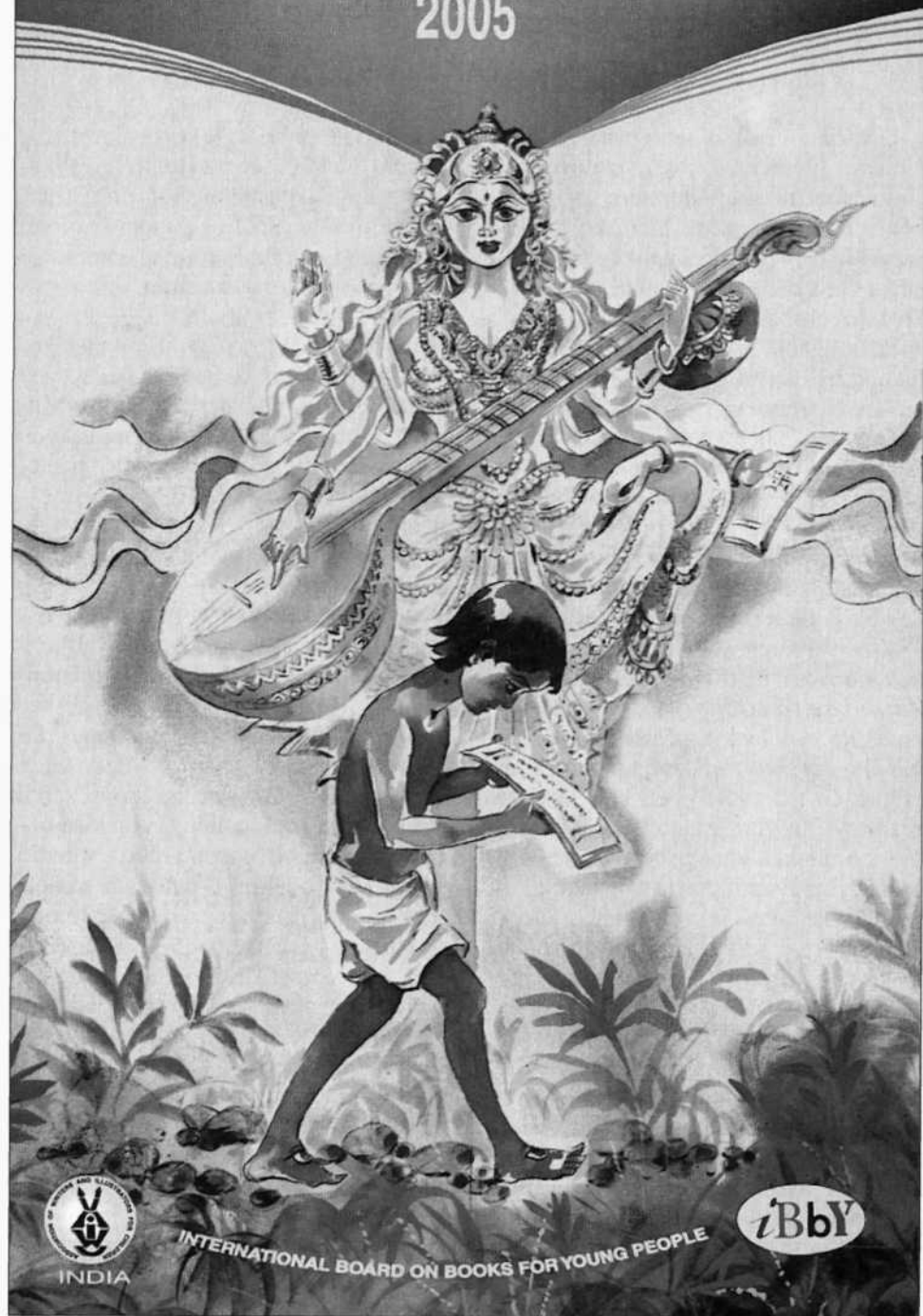
Kapil sklonil hlavu a užasol. Z nôh naňho zažmurkal druhý pár očí. Od radosti poskočil. A potom už uháňal ďalej po kľukatom lesnom chodníku s jedným párom očí upretým do knihy, zatiaľ čo oči na nohách spoľahlivo viedli jeho kroky.

V takejto láske k čítaniu Kapil vyrástol, dospel a stal sa z neho jeden z najučenějších múdrych mužov Indie. Pre jeho prenikavú múdrosť ho poznali ľudia široko-ďaleko. Časom dostal aj ďalšie meno, hovorili mu Čakšupád, čo v jazyku sanskrit znamená: „Ten, ktorý má oči na nohách“.

Preložil Peter Gomolčák

INTERNATIONAL CHILDREN'S BOOK DAY

2005

CHUDOBNÁ nielen DUCHOM

Literatúra pre deti a mládež v roku 2004

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Už pomerne dlhú dobu platí, že koncipovať „výročnú správu“ o pôvodnej slovenskej detskej literatúre znamená hovoriť zo žánrového hľadiska predovšetkým o rozprávke. Knižky pre mládež, najmä diela odkrývajúce naliehavé životné problémy dospievania a perspektívy očakávanej dospelosti, sa objavujú zriedkavo. V tomto smere nie je iná ani literárna produkcia v roku 2004 (prinajmenšom to platí o tej jej časti, ktorú sme stihli zaznamenať do konca januára 2005): celkom neprekvapujúco tvoria polovicu tejto produkcie rozprávky v pomerne širokej hodnotovej škále, tituly iného žánrového zamerania sa objavili len tak akosi popri nich.

K najvydarenejším titulom rozprávkového žánru patrí kniha *Jána Milčáka Zuzanka a pán Odilo* (Modrý Peter). Tematizuje výdobytky súčasnej digitalizácie ako čosi, čo samozrejme patrí k životu a čo má svoje poetické i banálne rozmery. Potvrďuje autorovo inklinovanie k imaginatívne typu rozprávky, ktorá vyčarúva atmosféru a modeluje komunikačné situácie vytvárajúce jemné sémantické pradiivo. Hrdinami rozprávky sú deti (Zuzanka a Juraj), imaginárna postavička panáčka z mobilného telefónu (ktorý si hovorí pán Odilo), čarodějníka Hókusa-Pókusa, ale predovšetkým detská fantázia, ktorá personifikuje svet predmetov a živých bytostí. Spúšťacím mechanizmom fantazijnej línie je situácia chorej Zuzanky, ktorá si – ležiac pod pásikavou perinou – kráti otupnosť telefonovaním. Pomedzi telefonáty s mamou vedie rozhovory s budíkom, kocúrom Fúzikom, ale hlavne s pánom

Odilom, ktorému sa (ako sa ukáže) znovuvalo bývať v studenej telefónnej budúke na ulici a nastahoval sa do Zuzankinho mobilu. Spolu s pánom Odilom, motýľom Lahkým Fredim a s pomocou pijavého papiera zachráni Zuzanka chlapca Juraja z „mora“, ktoré sa vytvorilo z tečúceho kohútika v panelákovom byte. Dočká sa tiež lietajúcej ryby Mladenky, ktorá priletí zo Splitu. Milčákova práca s fantazijnou predstavou a so slovom evokuje bohaté pocity a zmyslové predstavy. Zmesou úsmevného a vážneho, logického a absurdného, racionálneho a magického, koreniacou v detskom vnímaní a videní sveta, vypovedá o potrebe komunikovať navzájom, o priateľstve a ochote vzájomne si pomáhať, o zdvorilosti a tolerancii.

Rozprávkový cyklus *Jána Navrátila Námorník Kapko Dierka* (Mladé letá), ktorý vznikol ako večerníčkový seriál pre rozhlas, korešponduje s dobrou tradíciou parodických rozprávok v našej literatúre. Príbehmi o putovaní námorníka Kapka Dierku sa ako leitmotív tiahne motív diery: podľa diery z koláča a deravého groša, ktoré Kapko dostal od kráľa na cestu, získala táto postavička aj prímenie Dierka. Sujetové východisko je tradičné: na začiatku stojí ťažká úloha (v tomto prípade „urobiť diery do sveta“ – teda presláviť ostrov Vomodšán), traja hrdinovia – námorní kapitáni, ktorí sa ju podujmú splniť, a tradičná odmena – pol kráľovstva i s princeznou (ktorá si takúto rolu vymieni u kráľa). Z trojice hrdinov je rozprávkovým „popolvárom“ Kapko Dierka

a „prašivým koníkom“ jeho stará loď Matka Lopatka. Nechýba tradičný zápas dobra a zla, ale zlo nie je démonické, skôr farbavé a obmedzené, dobro zasa dôvtipné a dobromyseľné. Nevťeravo parodujúci prístup k sujetovému archetypu fantastickej hrdinskej rozprávky sa spojil s témou dobrodružnej plavby, v priebehu ktorej hrdina vždy nanovo osvedčí svoju ľudskú statočnosť a napokon zistí, že najlepšie je tam, kde máme svoj „Vomod šán“ – Náš domov. Morské dobrodružstvá protagonistu podané s jazykovým vtipom sú takto správou o slobode, o pomoci iným, o optimizme a radosti zo života, o tom, že človek sa najlepšie preslávi statočnosťou.

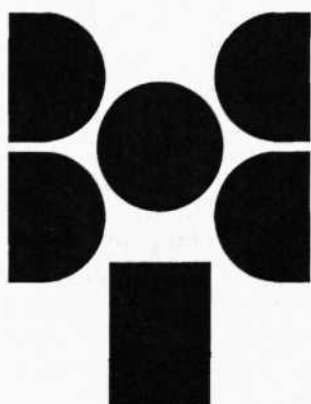
Kniha rozprávkových, mytologických a povestových látok, ktoré **Marek Vadas** zozbieral počas ciest po Afrike a v literárnom spracovaní ponúkol slovenskému čitateľovi pod názvom *Rozprávky z čiernej Afriky* (Koloman Kerész Bagala), udržiava zasa aktuálnou líniu autorských podaní folklórnych rozprávok, v tomto prípade cudzokrajných sujetov. Príbehy komponované do troch cyklov (Zvieratá, Ľudia a zvieratá, Ľudia a duchovia) približujú slovenskému čitateľovi animistické a mýtické tradície afrického folklóru. Ich vnútorný dramatizmus sa opiera o napätie medzi temnými a svetlými stránkami života, o prvky démonologických predstáv, viery v bohov a úcty i bázne k mŕtvym. Africké rozprávko-mýtické príbehy sú v kultivovanom podaní M. Vadasa spracované citlivo, s úsilím zachovať autenticitu exoticky pôsobiacich sujetov. Nenechal sa zlákať lacnými efektmi, ale sa spoľahol na rozprávača, ktorý sa ponára do príbehu s prirodzenou vierou v mágiu slova. Folklórne látky kongeniálne dopĺňa celková adjustáž knihy. V súlade s čiernym kontinentom ako domovskou lokalitou rozprávok je celá kniha ladená v čierno-bielom tóne.

Jej výtvarný charakter dotvárajú kópie autentických afrických kresieb a motívov. Pri každom texte sa uvádza názov kmeňa a štátu, v ktorom bol príslušný sujet zaznamenaný, t.j. informácia o pôvode rozprávkovej látky. Vadasova kniha je tak nielen jedinečnou ukážkou možností, ako obohatovať náš literárny kontext o pôvodnú inonárodnú folklórnu slovesnosť, ale aj nenápadnou lekciovou z kultúry málo známeho kontinentu. V tom zmysle je to kniha aj (a nielen) pre deti.

Folklorizovaná autorská rozprávka bola zastúpená aj z domácich zdrojov, tentoraz od kysuckého autora **Antona Pajonka**. Lokalizáciu jeho príbehov (geografickú, ale aj dialektologickú) signalizuje už názov *Kysucké rozprávky*. Sujety obsahujú mnohé známe motívy, len sú spracované v novej modifikácii a špecifiká kysuckej lokality približujú formou, ktorá hybridizuje rozprávku s povestou. Nájdu sa medzi nimi alúzie na príbehy napr. O zakliatej žabe, Psota, Či jesto pravda na svete, Otcova rada a pod. Príbeh *Ako Bosík strážil kabát* poznáme v literárnom spracovaní M. Jančovej (Rozprávky starej matere). Štylisticky sú Pajonkove texty kultivované, literárny kontext regiónu zaiste obohatia.

MIROSLAV CIPÁR / Cena UNESCO

MIROSLAV CIPÁŘ /
Bienále ilustrácií Bratislava

Pokusom o autorský variant folklórnych rozprávok je aj kniha *Adriany Varigovej Čarovný mlynček rozprávok* (Marek Michalko, LUNA CORPORATION), ktorá sa bez vročenia objavila v Prešove koncom roka 2004. V tomto prípade máme do činenia s neobyčajne primitívnym plagiátom ľudových rozprávok, navyše realizovaným veľmi biedne aj po jazykovej stránke (text celkom zrejme neprešiel ani základnou redaktorskou úpravou). Autorka preberá, napodobňuje a zmontúva známe sekvencie folklórnych rozprávok, svojvoľne nanovo štylizuje známe rozprávkové сюety do rozvláčných a šablónovitých útvarov bez elementárnych poznatkov o archetype ľudovej rozprávky. Ako celok je školskou ukážkou provinčného amaterizmu v slovenskej rozprávkovej tvorbe.

Autorské animované príbehy *Romana Brata Čuvi v pralese* (Mladé letá) aj tentoraz zostali v línii rámcovo komponovaného rozprávania. V porovnaní s dvoma predchádzajúcimi rozprávkovými knihami autora sú však pozitívne dve veci. Predovšetkým je to kompozícia a práca s jazykom: v predchádzajúcich knihách boli príbehy rámcované

pomerne rozvláčnym spôsobom (rámcom bolo rozprávanie otca o dcére), v tomto prípade sa rámcom stávajú rozhovory ovčiaka Čuviho, ktorý sa po havárii lietadla ocitne v pralese, s pásavcom, ktorý sa ho ujme. Šablóna teda zostala, jej obsah sa však zmenil: rámec sa výrazovo oslobodil od verbalistickej „vaty“ a stal sa nie retardujúcim, ale dynamizujúcim prvkom kompozície. Druhé pozitívum Bratových nových rozprávok sa viaže na animálny aspekt rozprávania, ktorý mu umožnil vyhnúť sa sentimentálnemu príznaku a príbehy o zvieratách z pralesa obohatiť o nenápadný komický efekt. Vznikli tak exotické, dobrodružné rozprávky zábavného charakteru.

Zábavno-relaxačný charakter majú rozprávky známeho zabávača *Igora Adamca Kakaová Bábovka alebo rozprávky pre celú rodinu* (Mladé letá). Rozmarné príbehy, mystifikačné a parodické, sú usporiadané do 4 cyklov, vždy po tri rozprávkové epizódy, a uzatvorené „generálnym poučením“. Sujetovným prvkom je vo všetkých prípadoch kvázidetská všetečná otázka: v cykle cirkusových rozprávok je to otázka „prečo“, v cykle muzikantských rozprávok otázka „ako“, v cykle výtvarníckych rozprávok otázka „o čom“ a v cykle novinárskych rozprávok otázka „čo je to“. V rámci rozprávkových odpovedí sa deťom ponúkajú vtípne stvárnené príbehy, v ktorých je prvoradým zámerom hra a zábava. Realizuje sa v štruktúrovaní sujetu, v modelovaní postáv, v hovoriacich menách komickeho ladenia: komika je tu výsledkom slovotvorby (krotiteľ levov Hučaldoriny) alebo kombinácie vznešeného (zvláštneho) a nízkeho (triviálneho), napr. Kvído Bombička, Alan Kapusta. V stavbe príbehu, komponovanom dvojfázovo, pričom každá sujetová fáza je uzavretá parodujúcou poučkou, majú miesto aj situačné gagy. Lahká

rozmarnosť rozprávania a nápaditá kompozícia umocňujú pôsobivosť týchto nenáročných zábavných príbehov.

Autorské rozprávky majú v našom kontexte často hybridnú podobu, pričom folklórny sujet je kontaminovaný najmä povestou alebo poviedkou. Taká je aj kniha *Kamienky Hany Zelinovej. Najkrajšie rozprávky* (Knižné centrum). Výber z pozostalosti autorky zostavili Dušan Ertl a Bohuslav Kortman z časopisecky publikovanej tvorby autorky. Pripomenuli Hanu Zelinovú ako prozaičku, ktorá dokázala zručne fabulovať rozprávky a rovnako zručne využiť na vypracovanie vtipného príbehu zo života detí detskú naivitu. Nerezignovala pritom ani na nenápadné sprostredkovanie jednoduchej výchovnej inštrukcie. Prvú polovicu knihy tvoria autorské rozprávky v niekoľkých modifikáciách. Je medzi nimi ponáška na folklórnu rozprávku, ktorá má podobu romantického rozprávkového príbehu, vytvoreného na základe novej kombinácie už známych motívov (Najkrajšie perly). Iné rozprávky majú podobu báje (Snežienky, Konvalinky), resp. sú osnované na vtipnom využití jazykovej polysémie (Tri vlnky) či imitovaní hravej naračnej situácie, alebo sú postavené na vzťahu človeka a prírody s dôrazom na harmóniu spolužitia. V druhej časti knihy sú sústredené príbehy o deťoch, stvárnajúce súrodenecké vzťahy a vzťahy v rodine s dôrazom na harmóniu a imitovanie pôvabu detského mudrovania. Výber má teda zo žánrového hľadiska značne rôznorodú podobu, ponúka však profil autorkinej mnohotornej tvorby pre deti.

V ostatných rokoch sa v publikovaní kníh pre deti viditeľne angažuje vydavateľstvo Epos (Ružomberok). Knihy z tohto vydavateľstva sú ajustačne nápadné, úroveň textov a väčšinou aj ilustrácií je však dosť provinčná. Ku kmeňovým autorom Eposu patrí *Miroslav Saniga*, ktorému vo vydavateľstve v mi-

nulom roku vyšli dve knihy. Prvá z nich, *Rozprávky spod Čierneho kameňa*, ponúka príbehy motivované faunou a flórou Veľkej Fatry a voľne nadväzuje na minuloročnú publikáciu *Rozprávky prababičky Prírody*. Motiváciou k tvorbe pre deti je pre M. Sanigu potreba vyjadriť svoj intenzívny vzťah k prírode a takýto vzťah pestovať aj u mladého čitateľa. Autor pritom vychádza z presvedčenia, že porozumenie a tolerancia sú založené na poznaní, chápaní a prijímaní vecí či živých bytostí v ich „inakosti“. Preto v príbehoch pre deti ponúka mnohé zo svojich bohatých poznatkov nadobudnutých štúdiom prírody, jej pozorovaním a spolužitím s ňou. Ako formu vyjadrenia lásky a poznatkov o prírode si autor vybral rozprávku, v tom zmysle personifikáciu s nepatrnou mierou mystifikácie, ale podstatnými zostávajú predsa len fakty. Príbehy teda žánrovo inklinujú k typu biologickej rozprávky a v tomto type by autor mohol byť pre slovenský rozprávkový kontext najprospešnejší a autorský i čitateľsky najúspešnejší. Žiaľ, jeho tvorivá metóda má viacero problémov. Jedným z nich je sujetová šablónovitosť:

MIROSLAV CIPÁR /
BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti

sujet sa spravidla rozohráva na báze dialógu dvoch zvieracích hrdinov, z ktorých jeden sa pýta a druhý vysvetľuje prostredníctvom príbehu. Stereotyp, ktorý takto vzniká, zreteľne vyjavuje služobné postavenie rozprávkových atribútov vo vzťahu k informáciám. Druhý problém je ešte vypuklejší a súvisí s túžbou „zapáliť“ čitateľa svojím osobným vzťahom k prírode. Autor totiž svoju zanietenosť transformuje do neadekvátnych postupov: nadužíva zdobeniny (ktoré dieťa vníma ako signál dospelostnej nadradenosti) a homonymné typy pomenovaní zvierat a reálií (skutočne musí byť tráva Ava, bystrina Rina, slnko Zlatoviečko a pod?). Výsledným efektom je napokon nežiaduca sentimentalita.

Dôvernú znalosť prírody a autentický vzťah k nej prejavil M. Saniga aj v knihe *Rozprávky z Konvalinkového údolia*. Ambícia posilniť interaktívny vzťah s čitateľom zrejme viedla ku koncipovaniu knihy ako omaľovačky. Nápodoby folklórnej rozprávky, o aké sa tu pokúsil, ešte vypuklejšie vyjavili slabiny jeho tvorby: sentimentalitu (ktorá sa prejavuje už nielen v pomenovaní postáv, ale aj v ich modelovaní a v stavbe sujetu) a sujetovo-kompozičný stereotyp. Rozprávanie je nedynamické a jednotvárne a celkovú pochybnú úroveň podčiarkujú aj početné pravopisné chyby (len na ilustráciu: princezná je napr.

dvakrát vyslobodená nie z prekliatia, ale „z prekliatia“). Škoda, že sa Miroslav Saniga úporne uberá cestou „rozprávkaru“, pre ktorú sa evidentne nenarodil, a že svoje bohaté poznatky o prírode deťom radšej nesprostredkuje prostredníctvom žánrov vecnej literatúry. Takto jeho texty nie sú ani dobrou rozprávkou, ani dobrou náučnou literatúrou, iba didaktizujúcim a sentimentálnym hybridom.

Vo vydavateľstve Epos vyšla aj kniha (v poradí druhá) *Viery Ryšavej Svetlá hus*. Autorkiným zámerom zrejme bolo konfrontovať konzumný štýl života s jeho prirodzenými hodnotami. I preto v prvej časti príbehu s istou nadsádzkou modeluje typ snobskej rodiny, zdôrazňujúc citovú vyprahnutosť a osamelosť jej členov uprostred chladnej nádhery. Meravú vyumelkovanosť konzumnej kultúry (symbolizovanú parkovou úpravou a interiérom domu) sa usiluje dostať do kontrastu s hodnotou autentického umenia (symbolizovaného hlinou a hrnčiar-ským remeslom). Už prvá časť rozprávky evokuje prítomnosť gýča. Od momentu, keď do príbehu vstupuje zápas o Majoliku a úloha nanovo vymodelovať maľovaný hrniec, v ktorom táto postava mieša farby zeme, sa gýčovitosť stáva neprehliadnuteľnou. Rozprávkové motívy sú nakopené, prepletené a pozliepané a tomuto kaširovaniu sekunduje aj hektický sujet.

Vo vydavateľstve Epos bola napokon vydaná aj ďalšia kniha *Milana Igora Chovanca Kvietskovičkovia*. Rovnako ako v jeho minuloročnej knihe ide o sentimentálne rozprávanie osnované na konvenčných témach, konvenčných postupoch a dávno prekonanom (hoci, žiaľ, v takýchto publikáciách nanovo oživovanom) explicitnom didaktizme a utilitárnom moralizme. Príbehy, tentoraz o personifikovaných „dušiach“ kvetov, sú klišéovité a amatérske, ich sentimentalita je výsledkom jednak lac-

MIROSLAV CIPÁR /
MLADÉ LETÁ, vydavateľstvo

nej idyly vo vzťahoch, jednak vysokej frekvencie zdobenín. Aj básne, ktoré tvoria súčasť niektorých rozprávkových textov, majú podobu amatérskych veršovačiek.

Rovnako ako v rozprávkovej tvorbe, ani v poézii pre deti sa roku 2004 neobjavilo veľa nového. Jednou z mála básnických zbierok pôvodnej tvorby pre deti je kniha *Jany Šimulčíkovej Veselý telefón* (Mladé letá), ktorá udržiava kontinuitu riekankovo stavaných veršov pre šesť až osemročné deti. Zbierka, najmä jej prvá polovica, sa tematicky evidentne viaže na školu a na to, čo s ňou súvisí: ranné vstávanie, našepkávanie, jazyčníctvo, ťažkosti s písaním a čítaním, vypadávanie zubkov a pod. Druhá časť zbierky (približne od básne *Srdce*) má vnútornú väzbu na školský kontext uvoľnenejšiu: je to skôr záznam momentiek z domáceho prostredia a z detskej hry. V celej zbierke však autorka nevťieravo využila detský aspekt ako princíp poetiky. Vo väčšine básní sa stáva základom obrazu metafora tvorená na spôsob detsky ozvláštneného videnia sveta, ktoré miestami ponúka vtipné malé „objavy“. Zbierka pointovaná básňou koncipovanou ako maľované čítanie (*Dopravný týždeň*) predstavuje štandardný básnický výkon.

Ako poetka sa ďalšou básnickou zbierkou pripomenula aj *Danuša Dragulová-Faktorová*. Jej kniha *Rôžničky* (DAXE) vyšla s podtitulom *Básničky a pesničky z maľovanej rajničky*, čo dostatočne jasne signalizuje, že kontext bude žánrovo rôznorodý a orientovaný na jazykovú hravosť. D. Dragulová-Faktorová poznáme ako autorku, ktorá sa cieľavedome zameriava na hru so slovom, pričom očividne preferuje formu pred obsahom a rada využíva paralelárne prvky, teda aj žánre, ktoré to umožňujú. V novej knižke sa stretávajú riekanky s detskými piesňami. Riekanky sú väčšinou orientované na prácu so

MIROSLAV CIPÁR /
Kruh priateľov detskej knihy

slovom – potom v dobrom prípade ide o hravú vtipnú momentku (*Varila myšička*), v tom horšom o sémanticky triviálnu slovnú hru (napr. *Maškrtný krtek, IÁ*). Problémom tejto autorky sú „krátke spojenia“ v sémantike textu, ktoré sú dôsledkom potreby dodržať rytmus. Preto si autorka pomáha elipsami a slovami evidentne zvolenými len z rýmových dôvodov, slabo korelujúcimi s logikou stavby textu. Na druhej strane nemožno jej uprieť snahu o interaktívny prístup k deťom. V prvej časti knihy čitateľa aktivizuje hádankami a inštrukciami ku kreatívnej činnosti. Do druhej časti sústredila pesničky. Notové zápisy svedčia o melodicknej jednoduchosti, texty reflektujú popri tradičnejších motívoch prírody a sviatkov aj vybrané aspekty súčasného života detí. Mnohé z nich možno využiť ako základ pre detské kolektívne vystúpenie (detské besiedky, Vianoce, Veľká noc a pod.). Ťažko však predpokladať, že by sa stali detskými hitmi. Tvorbu D. Dragulovej-Faktorovej možno považovať za druhosledový variant toho modelu poézie a básnickej hravosti, ktorý v kon-

MIROSLAV CIPÁR /
Detský fond Slovenskej republiky

texte našej detskej literatúry predstavuje Š. Moravčík.

Súčasťou dnešnej ponuky detskej poézie sú reprinty básnickej tvorby starších autorov. Takto vyšla nanovo básnická zbierka *Miroslava Válka Do Tramtárie* (Buvík) doplnená básňami zbierky *Veľká cestovná horúčka pre malých cestovateľov*. Válkove básne sa na knižnom trhu v takomto súbornejšom vydaní neobjavili už azda aj dve desaťročia. Pritom je ich umelecká hodnota vysoká a čitateľská amplitúda široká: dokážu osloviť malého i odrasteného (a dospelého) čitateľa. Napriek skutočnosti, že v oblasti súčasnej detskej poézie hravosť a absurdita skutočne nie sú výnimočné, chýba v ponuke taký typ logickej intelektuálnej konštrukcie významu prostredníctvom absurdity a nonsensu, ako to dokázal realizovať Válek. Nové vydanie jeho básní z dvoch autorových vrcholných zbierok pre deti a so sprievodným slovom Tomáša Janovica ponuku detskej poézie jednoznačne obohatilo.

Toto konštatovanie platí aj o výbere zo staršej básnickej tvorby *Milana Ferka Krásna hra* (Mladé letá). Editorka

Alena Hošková v ňom sústredila verše, ktoré od 60. rokov nestratili aktuálnosť a príťažlivosť a aké v čitateľskom repertoári dnešných detí chýbajú. Škála hravosti je v podaní M. Ferka široká: týka sa obrazov, motívov, kompozície, naračnej situácie, práce so slovom a číslom. Hra pritom nie je samoúčelná, ale vždy nesie so sebou mikropříbeh a významový plán. Rozohrávajú sa tak vtípné významové paralely, spravidla dotiahnuté po údernú pointu. V situácii, keď poézia vhodná na detský prednes absentuje, je tento výber (určený starším deťom) cenný aj ako ponuka pre dramaturgiu detskej recitácie. Zároveň je tiež pripomenutím mnohotvárneho využívania nonsensu a práce so zvukovou i sémantickou rovinou jazyka v poézii 60. rokov.

Aj básnická knižka *Márie Rázusovej-Martárovej Pod belasou oblohou* (Tranoscius) je výberom z autorkinej knižne i časopisecky publikovanej, kresťansky orientovanej tvorby. Editorka Naďa Gilániová vybrané básne usporiadala do štyroch cyklov, ku ktorým prológ tvorí báseň *Zem-naša hviezda* a epilógom je trojica básní *Ježiškova uspávanka*, *Vianočný vzdych* a *Pieseň ďakovná*. Tento kompozičný rámec v celej zbierke nenápadne udržiava prítomnosť transcendentna (od úvodného očarenia z dokonalej, tajomnej harmónie vesmíru vnímanej ako zázrak – po explicitne kresťanský ráz záverečnej trojice básní uzavretý ďakovnou modlitbou). Básne štyroch cyklov sú usporiadané v postupnosti od jari (rána) do zimy. Prvý cyklus Detský rok tvoria prírodné obrázky, v ktorých poznávame Martárovú ako autorku lyrických nálad a prírodných mikropříbehov s komprimovaným dejom. Evokujú náladu, prostredníctvom osvedčenej personifikácie modelujú prírodnú paralelu, resp. konfrontáciu k ľudskému svetu. V cykle *Veselé príhody* je už prítomný didak-

tický aspekt, keďže je však zaodený do personifikačného rúcha, nepôsobí rušivo. Mentorsky zdvihnutý prst autorky cítiť predovšetkým v cykle *Hrdinovia*, zaiste aj zásluhou toho, že namiesto personifikácie sú tu mikropříbehy setskými hrdinami. Posledný cyklus *Malická som* sústreďuje momentky zo života v rodine, záznamy detskej hry, detských radostí i bôľov, tentoraz nie bez sentimentality. Komponovaný výber z tvorby Martákovkej prináša väčšinou menej známe básne autorky, mnohé také, ktoré sa vo výberoch v minulosti neobjavovali, resp. ktoré dlho nemohli byť pre svoj kresťanský aspekt publikované. Mnohé z nich sú už poetologicky prekonané. Napriek tomu je dobre, že vyšiel i takýto výber z poézie autorky, ktorá patrí ku klasike slovenskej detskej literatúry.

Príbehy zo života detí, ich modifikácia smerom k sociálnej, resp. psychologickému polohe, sa v roku 2004 zrejme celkom vytratil z ponuky pre detských čitateľov. Nie je to v podstate lepšie ani v tvorbe pre mládež. Pre túto vekovú kategóriu máme k dispozícii iba štyri knižné tituly – rozličnej žánrovej príslušnosti a rozličnej hodnotovej úrovne.

Predovšetkým je tu tretí príbeh *Jely Mlčochovej* z jej knižného radu záhad pre Adrianu – detektívny román *Zabudnutá africká kliatba* (Arkus). Mlčochová si už v predchádzajúcich dvoch dieloch série vytvorila zaujímavú dvojicu pátračov: tínedžerku Adrianu a jej tak trochu extravagantnú, svojráznu starú mamu. Aj v tomto prípade sa obe vyberú po stopách záhady: tentoraz tajomného hrôzostrašného spevu, ktorý sa od istého času ozýva v dome ich príbuznej. Autorka zručne manipuluje s náhodou, prekvapením, falošnou stopou a v sujete využíva komiku charakterov. Súčasťou komického nadľahčenia je prirodzená detská naivita Adriany i starosvetská noblesa starej mamy, ho-

ci ani v tomto príbehu sa autorka nevyhla niektorým naivným, resp. nedotiahnutým sujetovým krokom (napr. zázračnou kôrou stromu, kvôli ktorej sa dejú všetky intrigy, má jej opatrovkyňa teta Alica celé desaťročia podloženú kývajúcu sa nohu kuchynského stola). Schéma, podľa ktorej rozvíja príbehy, sa v podstate pridržia klasickej štruktúry detektívneho románu. V treťom príbehu Adrianu dostali teda tínedžeri zaujímavé a napínavé oddychové čítanie na voľný čas. Zdá sa, že Mlčochová cieľavedome pokračuje v rozvíjaní svojho modelu dievčenského detektívneho románu.

Stabilnú súčasť knižných bilancií tvoria každý rok spomienkové návraty do detstva. Aj keď iba v jednom exemplári, predsa len sa tento typ príbehu objavuje aj v roku 2004. *Adolf Lachkovič* po chlapčenskom románe *Sladké časy* (1999) vydal ďalšiu knihu spomienok s názvom *Príbehy spod gaštanov* (Stupava, Mestské kultúrne stredisko). Próza zachytáva radosti i starosti detstva v mnohohodetnej rodine počas vojnového Slovenskej republiky, oslobodenia a tesne povojnových dní. Na tomto pozadí necháva autor svojho protagonistu Mikiho prežiť pocity plebejskej hrdosti

MIROSLAV CIPÁR / Detský rozhlasový zbor

i trpkosť poníženia. Autor sa viac ako na udalosti sústreďuje na ich znútorňovanie v pocitoch a zážitkoch. V tom zmysle je modifikovaný aj príznak dobrodružnosti: vyplýva väčšinou z hrdinového očakávania, z trémy a neistoty pri stretnutí s novými, neznámymi aktivitami, ktoré mu prichodí vykonať. Voja je spočiatku celkom v úzadí. Prvýkrát sa pripomenie cez epizódu so židovským lekárom, postupne sa hrdinu dotkne prostredníctvom bombardovania, prechodu frontu a oslobodenia, povojnovej rabovačky. Pokojné epické rozprávanie privoláva atmosféru doby a života v nej, ale nedosahuje taký vnútorný dramatizmus, ako to bolo napr. v spomienkach medzivojnových autorov.

Žánrové znaky príbehov zo života detí má aj kniha *Ruženy Andalovej Freónové komando* (Osveta). Tak ako v prvej knihe autorky (*Prázdninové odreninky*), aj v tomto prípade je jej zámerom pomocou príbehov o skupine detí sprostredkovať vecné poznanie. V tomto prípade ide o environmentálnu problematiku, v tej súvislosti sa aktualizuje najmä informácia o ekologických dôsledkoch freónov a o civilizačných chorobách. V istom zmysle chce byť kniha apoštolovaním medzi mládežou s cieľom ovplyvniť vzťah mladých ku škodlivinám a drogám a v tomto smere skutočne prináša celý rad užitočných poznatkov. Problémom je však modelovanie postáv a detskej party: skupina detí a jej akcie majú totiž veľa spoločného s podobou detských príbehov kedysi z 50. rokov. Najväčším kameňom úrazu je spôsob komunikácie postáv a spôsob sprostredkovania poznatkov. Dospelí prednášajú odborné traktáty, uvažovanie detí, rovnako ako aj ich vyjadrovanie je nedetské, knižné (zvlášť vypuklo to vyjavujú komplikované podradovacie súvetia v dialógových replikách). A tak dobrý nápad zostal bez želaného efektu.

Napokon je tu ešte publikácia patriaca do oblasti literatúry faktu. *Jozef Pavlovič* (okrem veršov a rozprávok reedície *Veselí prváci*) vydal zábavný výklad etymológie slovenských slov *Podivuhodné príbehy našich slov. Príručka pre mladých mudrlantov* (Matica slovenská). Kniha je dokladom stále živej inšpirácie a kreativity autora, ktorý ju v ostatných rokoch intenzívne nasmeroval aj k nerozprávkovej a nebánskej tvorbe. Hodnota takýchto publikácií súvisí s anticipáciou ich funkcie, s kritériami na tvorbu heslára, so stavbou hesiel a ich usporiadaním. Z tohto hľadiska má v heslári svoje miesto najmä etymológia slovenských domácností, vo viacerých prípadoch udomácnených slov, resp. slov cudzích, ale s väzbou na Slovensko, vrátane vybraných vlastných mien a geografických názvov. Abecedné usporiadanie hesiel uľahčuje orientáciu. Stavba hesla je modifikovaná v závislosti od druhu a bohatstva pramenného materiálu. V niektorých prípadoch ide len o stručnú etymológiu názvu, inokedy aj o podrobnejšie načrtnutie „príbehu“ denotátu. Štýl hesla je epizovaný a čitateľsky príťažlivý. A keďže heslá majú v stavbe zakódovaný princíp postupného odkryvania malej záhady, má Pavlovičova publikácia šance uspokojovať pátrací inštinkt mladých čitateľov.

Sumujeme: V porovnaní s rokom 2003 možno v tvorbe pre deti v roku 2004 zaznamenať len malé zmeny, ani tie nevyvolávajú optimistické očakávania. Žánrové spektrum tvorby je užšie, dlhodobý deficit spoločenskej prózy sa ešte viac zvýraznil. Autorská základňa schudobnela a to sa odzrkadlilo v nivelizácii hodnotovej úrovne tvorby. Nebyť dvoch-troch rozprávkových kníh a reprintov poézie, mala by slovenská detská literatúra veľmi šedivý tón.

Odklínanie hudby

Výstava Odklínanie hudby s podtitulom *Od Orfea k Orffovi* je putovaním za hudbou. Mottom výstavy je výrok Carla Orffa: „Každé dieťa je stvorené pre hudbu, a preto má na ňu právo.“ Zámerom výstavy pripravenej podľa scenára Jany Živicovej a za odbornej spolupráce prof. PhDr. Bela Felixa z UMB v Banskej Bystrici je priviesť návštevníkov do sveta zvukov, tónov a harmónií, ticho nevynímajúc.

Cesta od Orfea k Orffovi je na prvý pohľad jednoduchá. Orfeus bol ten, ktorý dostal od bohov talent a stal sa bájnym hudobníkom a spevákom. O niekoľko tisícročí neskôr to bol Carl Orff, kto hudbu vrátil deťom. Cez rozprávkový príbeh sa deti učia vnímať hudbu. Putovanie k pomyselnéj trinástej komnate navodzuje atmosféru, ktorá ich krok za krokom približuje k hudbe. Aktivizácia je motivovaná hudobnými škriatkami, ktorí malých divákov navádzajú správnym smerom. Cesta vedie od ticha cez zvuky k jednoduchej melódii. Otvára ju hudobný kľúč

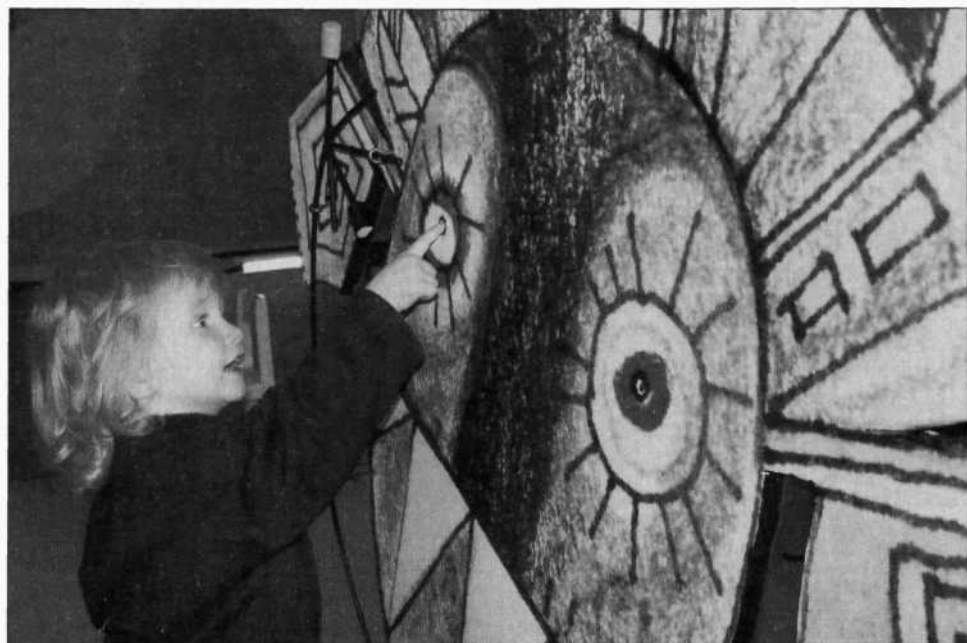
a pokračuje – ako v rozprávke – cez deväť riek a deväť hôr až k oslobodeniu zakliatej víly Melódie.

Radosť z vlastnej tvorby je odmenou, ktorá deti čaká po preputovaní čarovnou ríšou, hýriacou farbami a tónmi. Rozprávkový rámec výstavy a farebné výtvarné riešenie znásobili jej účinok. Spolupráca s renomovaným pedagógom prof. B. Felixom, ktorý je známy svojím tvorivým a hravým prístupom k hudbe, sa ukázala ako správne riešenie. Tvorcom výstavy sa podarila maximálna aktivizácia divákov, a to nielen detských.

Záverečná báseň Tomáša Janovica uzatvára výstavu konštatovaním:

Už ste prešli deväť riek a deväť hôr,
nezáleží, kto ich prešiel skôr.
Krok za krokom, zvuk za zvukom,
stvorili ste s nami, áno, so škriatkami
z tichučkého ticha hudbu, ktorá dýcha...

Eva Čárska

Psychoanalýza adopcie

MIRON ZELINA

Adriána nechala jeho mama hneď po pôrode v nemocnici. Odišla, akoby bola len na návšteve, akoby priniesla jablká, a odišla. Odišla a nechala život malého dieťaťa v rukách druhých ľudí. Prišla dať život, ale ušla pred životom. Zbabelo, ešte ani nie celkom zdravá, zutekala z nemocnice. Sestry hovorili, že bola veľmi vystrašená, jej oči neustále blúdili po stene a leskli sa. Trochu od slz, viac od strachu a možno trochu aj od drog. Tehotenstvo bolo utajované a nechcené. Sotcom dieťaťa manželstvo neuzatvorila. Hovorila, že je Simona a chlapec sa má volať Adrián. Dieťa sa narodilo predčasne, bolo chudučké, maličké. Zistiť sa dalo len to, že Simona bola veľmi mladá, nechcela mať dieťa, brala drogy a nevedela ani presne udať svoju adresu. Povedala adresu svojej matky, ale keď ju tam hľadala polícia a sociálna pracovníčka, na tej adrese už dávno nebola. Adrián sa dostal do dojčenského ústavu.

Manželia Skokanovci si žijú normálnym, takým priemerným životom. On pracuje v pohostinstve, ona je doma, občas si zoberie nejakú krátkodobú prácu. Ich dcéra má devätnásť a chodí na vysokú, nie je doma, príde len občas. Syn je na vojne a po nej chce ostať ďaleko od domu, lebo si našiel dievča. Najradšej by išiel do zahraničia, zarobiť si, zabezpečiť sa, ako hovorí. A odrazu je u Skokanovcov akosi ticho, nikto nerobí neporiadok, nič si nepýta, niet na koho kričať, žiadne návštevy, pusto a prázdno. Obaja sú v najlepších rokoch, 45-48 rokov. Raz večer náhodne

uvideli v televízii program o deťoch v detských domovoch, program o deťoch, ktoré čakajú na osvojenie. Jeden záber bol aj na Adriána v dojčenskom ústave. Pozreli sa na seba, a akoby spolu rozmýšľali, obaja už vedeli, že si chcú osvojiť dieťa. Netrvalo dlho a išli sa pozrieť na Adriána, začali vybavovať papiere. Odrazu bolo prečo sa tešiť, hľadalo sa zariadenie, postieľka, reorganizoval sa byt, dom bol plný očakávania a života. Manželia Skokanovci sa rozhodli, že si vezmú Adriána za svojho. Skokanovci našli nový zmysel svojho života, nové poslanie. Dokonca rozmýšľali, že by bolo dobre popri chlapcovi adoptovať aj nejaké dievčatko.

ADOPCIA znamená v právnickej reči osvojenie si, prijatie maloletej osoby za vlastnú. Deje sa tak so schválením súdu. Na jednej strane je ten, ktorý dieťa prijíma – osvojiteľ, adoptant, na druhej strane je to dieťa, ktoré je osvojené – osvojenec, adoptovanec. Čo všetko sa však skrýva za obidvoma stranami? Čo vedie niektorých ľudí k tomu, že si osvoja cudzie dieťa? A čo prežíva také dieťa? Prebiehajú tu silné psychoanalytické deje na vedomej aj podvedomej úrovni jedných aj druhých, je tu zmena, dynamika, napätie, starosť aj radosť, strach aj nadšenie. Skokanovcov upozornili na to, že matka malého Adriána asi bola narkomanka a že to nesie so sebou určité riziká. Pozreli sa na seba, či ich to môže odradiť, ale neodstúpili od zámeru. Obidvaja asi mali pred svojím vnútorným zrakom Adriánove veľké

čierne oči a prosbu v nich. A obidvaja cítili v sebe silu, že dokážu prekonať problémy a prípadné ťažkosti.

Prečo musia niektoré deti odísť z domu?

Príčin býva veľa, uvedieme len tie, ktoré sa vyskytujú najčastejšie. Sú to:

- deti rodičov, ktorí sa nedokážu postarať o svoje deti, sú nezamestnaní, bezdomovci, chudobní, sociálne a ekonomicky sami odkázaní na iných;

- deti rodičov, ktorí žijú asociálne, berú drogy, pijú alkohol, páchajú trestnú činnosť, preto nemôžu vychovávať svoje deti;

- deti, ktorých rodičia sú chorí, mentálne alebo telesne postihnutí a v širšej rodine niet nikoho, kto by sa o deti postaral;

- deti, ktoré sa narodili postihnuté a ich rodičia nevedia takéto deti vychovávať, preto požiadajú o umiestnenie dieťaťa mimo biologickej rodiny;

- deti maloletých matiek, ktoré nie sú schopné vychovávať svoje deti a nemali okolo seba nikoho, kto by sa o dieťa postaral;

- deti, ktoré rodičia týrali, bili, zanedbávali, zneužívali, a tak v mene ochrany detí štát rodičom deti odoberie;

- deti, ktorým rodičia zomreli a v ich okolí nie je nikto, kto by sa o ne postaral. Takéto deti tvoria v detských domovoch asi tri percentá.

Moderný čas, poznačený zhomom, množstvom práce, zvyšovaním výkonov, konkurenciou, čas rýchlosti, neistoty, čas stratených ilúzií, čas terorizmu, rozličných katastrof aj čas globalizácie a tlaku médií vytvára podhubie pre krízu hodnôt, pre rozpad rodín, pre infekciu nezodpovednosti.

Možnosť zlyhania rodinnej výchovy je veľa a nám chýba účinný systém pod-

pory zlyhávajúcich rodín. Chýba nám prevencia proti rozpadu rodín. Vyberáme dieťa z ohrozujúceho prostredia chorej rodiny a dávame ho do ústavu, náhradnej rodiny, detského domova a podobne. Tam má dieťa dobré prostredie, teplo, oblečenie, jedlo. Ale to nie je všetko. Dieťa je ohrozené frustráciou lásky, nedostatkom citových väzieb, koreňov, blízkosti, je ohrozené opustenosťou. Ako mnohokrát predtým a v iných súvislostiach rozprúdilo sa hnutie transformácie detských domovov na rodinné typy, čo je dobrá a ľudská snaha. Podstata je však v spôsobe výchovy. Nestačí vymeniť firemné tabule. Rovnako zlý vychovávateľ v detskom domove ako zlý pestún či opatrovník, náhradný rodič v náhradnej rodine môžu narobiť veľa zla. Riziko, že aj adopcia či náhradná rodinná výchova môže zlyhať, je značné.

MIROSLAV CIPÁR /
M. Válek: Veľká cestovná horúčka

Formy ďalšej starostlivosti o opustené deti

Ako sa Adrián dostal k manželom Skokanovcom, to je len jeden spôsob riešenia výchovy opustených detí. Detí, ktoré odišli zo svojej pôvodnej biologickej rodiny alebo boli svojou rodinou opustené. Existujú tieto formy ďalšej starostlivosti o opustené deti:

- adopcia – osvojenie (zákon č.94/1963 Z.z. o rodine v znení neskorších predpisov);

- pestúnska starostlivosť (zákon č.265/1998 Z.z. o pestúnskej starostlivosti a príspevkoch pestúnskej starostlivosti);

- zverenie dieťaťa do výchovy iného občana než rodiča (§ 45 zákona o rodine) a opatrovníctvo (§ 45 zákona o rodine);

- profesionálna náhradná výchova v rodine (§ 26 zákona č.195/98 Z.z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov a Vyhláška MPSVaR SR č.198/98 Z.z.;

- starostlivosť v samostatných výchovných skupinách, kde pracuje manželský pár aj so svojimi biologickými deťmi.

Keď má dieťa menej ako tri roky, odchádza do dojčenského ústavu (dnes sa už volajú aj detské domovy). Niektoré deti sa vrátia späť do svojich rodín, ale dve tretiny detí z dojčenských ústavov pokračujú v detskom domove alebo inom type ústavného zariadenia.

Deti sú umiestňované do detských domovov na základe právoplatného rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej výchovy, ktorá sa uskutočňuje v jednom z týchto zariadení:

- detské domovy internátneho typu;

- sieť samostatných výchovných skupín, ktoré vonkajšími znakmi pripomínajú rodinný život;

- sieť samostatných výchovných skupín, kde deti žijú v skupinách, v ktorých stabilne pracujú manželské páry;

- profesionálna náhradná výchova v rodine, kde rodiny žijú vo svojom prirodzenom prostredí (byt, rodinný dom) spoločne s deťmi z detských domovov.

Detský domov môže vytvoriť typ starostlivosti, ktorý dostal názov: profesionálna náhradná výchova v rodine. Profesionálna náhradná rodina poskytuje deťom výchovnú starostlivosť vo vlastnom dome, byte, mimo detského domova. Ale táto rodina je organizačnou súčasťou detského domova. Profesionálny rodič je zamestnancom detského domova. Výchovná starostlivosť sa tu (aj v detských domovoch) poskytuje do 18 roku života (po dosiahnutí plnoletosti), alebo až po osamostatnení (najdlhšie do 25 roku života).

Takže Adrián má šťastie, že si ho vybrali Skokanovci na adopciu. Prešiel bežnou cestou života: materská škola, potom škola, kde spočiatku boli ťažkosti. Bol pomalší a menší, chudší, hrozilo, že sa mu budú deti vysmievať. Našťastie dostal dobrú, skúsenú učiteľku hneď v prvej triede, s ktorou pokračoval až do tretej triedy. Aj ona vedela, že Adrián je adoptovaný, a správala sa k nemu rovnako milo ako jeho nevlastní rodičia.

Žiaľ, len málo opustených detí ide cestou adopcie. Mnohé idú cez iné formy starostlivosti. A nie u všetkých osvojených detí je vývoj takýto bezproblémový.

Rozdiel medzi adopciou a pestúnskou starostlivosťou

Osvojením vzniká medzi osvojiteľom a dieťaťom vzťah ako medzi biologickými rodičmi a vlastnými deťmi. Vznikajú tiež príbuzenské vzťahy medzi osvojiteľovými príbuznými a osvo-

MIROSLAV CIPÁR / R. Moric: Oktávia ide stovkou

jencom. Dieťa zároveň získava meno podľa nových rodičov. O osvojení rozhoduje súd, osvojiť si možno len malé, nedospelé dieťa.

Je možné adoptovať si aj dieťa zo zahraničia a podobne môžu napríklad občania USA žiadať o adopciu dieťaťa zo Slovenska. Pri adopcii sa zvažuje veľa vecí, takže niekedy sa celý proces príliš predlžuje. Panuje názor, že je okolo toho veľa byrokracie. Na druhej strane ide o závažný ľudský akt, ktorý rozhoduje o živote ľudí. Preto je nevyhnutné minimalizovať riziká zneužitia adopcie, poškodenia dieťaťa alebo obidvoch strán. Existuje aj zvláštna forma pomoci deťom, a to je forma „adopcie na diaľku“. V tomto prípade napríklad občan zo Slovenska len prispieva na výchovu a vzdelávanie dieťaťa napr. z Kene. Ďalšou formou je hostiteľská starostlivosť. Dieťa, ktoré žije v detskom domove, sa v tomto prípade berie domov na víkend. K tomu je potrebné tiež dať žiadosť na sociálny odbor, prejsť pohovormi a až potom je možné zobrať si dieťa na ví-

kend domov. Je to však dosť citlivá vec, lebo dieťa sa vracia späť do domova, čo nemusí dobre znášať.

Pestúnska starostlivosť je štátom garantovaná forma náhradnej rodinnej výchovy, ktorá zabezpečuje dostatočné hmotné zabezpečenie dieťaťa aj primeranú odmenu tým, ktorí sa ho ujali. O zverení dieťaťa do pestúnskej starostlivosti tiež rozhoduje súd. Ak sa človek rozhodne osvojiť si dieťa, je potrebné zájsť na sociálny odbor v okrese, kde mu pracovníčky poskytnú potrebné informácie.

Máme ešte veľa lásky

V jednej žiadosti rodičov o adopciu dieťaťa sa píše: „*Sme mladí manželia, ja mám 22 rokov, môj manžel 25, máme krásneho, zdravého ročného syna. Máme ešte veľa lásky a radi by sme z nej kúsok dali dieťaťu, ktoré nemalo šťastie narodiť sa milujúcim rodičom. Ďalšie dieťa by sme ešte mohli mať, ale obidvaja cítime, že by sme mali urobiť oveľa viac, jednoducho niekomu po-*

môcť, možno preto, že manžel bol v detstve týraným, nechceným dieťaťom. Ekonomicky sme zatiaľ na tom dobre, sme obidvaja zdraví.“

Motivácia adopcie býva rozličná a z psychoanalytického hľadiska aj komplikovaná. Nie vždy to, čo sa udáva za motív osvojenia, je aj skutočným motívom. Pri verejnej prezentácii motívov prevažuje láska k deťom, ale aj táto láska môže mať rozličný dôvod. Niektorí miluje deti preto, že ich už mal, skúsil to, prežíval s nimi radosť z dotyku, rastu, pokrokov dieťaťa. Ale sú aj motívy rodičov, ktorí nemali svoje deti, nemohli ich mať a vlastne nevedia, čo ich čaká. Tiež prezentujú lásku k deťom, ale ich láska je abstraktnejšia. Ďalšia skupina žiadateľov je vedená túžbou pomôcť opusteným deťom najmä preto, že oni sami mali zlé, ťažké detstvo. Niektorí rodičia žiadajú o adopciu preto, že sú sami. Ich deti už odišli z domu, nastáva kríza manželstva stredného veku, nudia sa, nerozumejú si a v osvojení dieťaťa vidia záchranu. O adopciu žiadajú aj osamelí ľudia, najmä ženy, ktoré sa nevydali a nemajú svoje deti. Riešia svoje ľudské poslanie adopciou aj s rizikom, že dieťa budú vychovávať bez manžela. A nedá sa vylúčiť ani motív zištný: prídavky alebo aj iné nepoctivé úmysly, vrátane využívania detí ako lacnej pracovnej sily.

Skokanovci mali dobré predpoklady, ušľachtilé motívy, pri rozhodnutí o adoptcii Adriána stáli reálne na zemi. Žiaľ, nie je to vždy tak. Mnohí rodičia sú zaskočení skutočnými starosťami o adoptované dieťa. Niektorí majú obavy, ako to bude s génmi, dedičnosťou dieťaťa, či sa neprejavia sklony k alkoholu, agresii, ničnerobeniu. Svedčí o tom napríklad fakt, že v detských domovoch je okolo 70 percent rómskych detí a ich adopcia nie je taká častá a žia-

daná ako adopcia nerómskych detí. Navyše podľa výskumov na Slovensku až 80 percent obyvateľov má voči Rómom predsudky.

Ohrozenia

Najčastejším ohrozením náhradnej rodiny, adoptívneho vzťahu je *neschopnosť* náhradného rodiča uskutočňovať kvalitnú výchovu. Nemusí to byť len nedostatok poznatkov, informácií o tom, ako správne vychovávať, ale môže to byť aj vysoký stupeň nervozity rodičov, sklony k depresii alebo predsudky, ktoré im bránia v správnej výchove, ich zdravotný stav, zásahy iných ľudí a podobne. Aj preto sa pracuje pri žiadosti o osvojenie tak, že s budúcimi rodičmi sa robia psychologické pohovory, zisťuje sa ich motivácia, povahové vlastnosti a zvažuje sa možný priebeh budovania vzťahu s dieťaťom, zvažuje sa vek osvojenia dieťaťa (čím skôr tým lepšie), ale aj vek adoptívnych rodičov a ich zdravotný stav, materiálne zabezpečenie, podmienky bývania atď. To všetko však nie vždy stačí. Je potrebná príprava náhradného rodiča, najmä tzv. „profesionálnych rodičov“. Nie je to výstižný názov z hľadiska vzťahu k dieťaťu. Je to ale výstižný názov pre rodičov v náhradnej rodinnej výchove, kde by skutočne mali byť ľudia profesionálmi vo výchove. Pestúnska starostlivosť, výchova v detskom domove, sú veľmi náročnými výchovnými situáciami, a preto by títo rodičia mali mať prinajmenšom bakalárske vzdelanie, lepšie by bolo, keby mali magisterské vzdelanie príslušného smeru (sociálna pedagogika, vychovávateľstvo, špeciálna pedagogika, liečebná pedagogika, psychológia). U osvojených detí je to s ich novými rodičmi iné, ale aj títo by mali mať možnosť konzultovať, radiť sa, štu-

dovať a uplatňovať základné zásady, ako k takýmto deťom pristupovať, ako poznať dieťa, aký štýl výchovy voliť, ako meniť seba, čo robiť v prípade problémov.

Neraz ohrozuje nový vzťah, najmä pri adopcii, ale aj v pestúnskej starostlivosti či pri výchove v detských domovoch, *neprimeraný vstup biologických rodičov* či príbuzných. Niektorí si to po čase rozmyslia, chcú dieťa späť alebo ho chcú navštevovať, ba boli aj prípady, že po pätnástom roku žiadal biologický rodič vrátiť dcéru, aby mohla rodiť deti a zarábať takto peniaze pre otca – alkoholika.

Ohrozením výchovy v osvojení alebo náhradnej výchove býva aj to, keď sa dieťaťu *nepovie* o osvojení, keď sa tája veci okolo biologických rodičov. Dieťa dozrie alebo sa dopočuje, že je osvojené, a začína sa zaujímať o svojich biologických rodičov. Podobné narušenie vzťahov hrozí aj v detských domovoch, v náhradnej profesionálnej rodine, keď pubertálny vek vyvoláva záujem o pôvodnú rodinu.

Mnohí rodičia, ktorí si osvojujú dieťa, sa domnievajú, že ich láska k deťom stačí na bezproblémovú, správnu výchovu. Odborníci však upozorňujú, že *láska samotná nestačí* na vytvorenie dobrej výchovy. Len láska a pozitívny vzťah k deťom nie je dostatočná kvalifikácia pre vychovávateľa či profesionálneho rodiča. V mene lásky dieťa nemusíme naučiť samostatnosti, v mene lásky ho nenaučíme disciplíne, v mene lásky ho nenaučíme zodpovednosti, lebo všetko robíme v mene lásky zaňho alebo mu predpisujeme všetko, aby robil tak, ako chceme my. To nie je profesionálna empatia či láska, to nie je kompetentná výchova, rovnako ako je nefunkčná opičia láska k deťom, vlastnícka láska či narcistická láska. „Mú-

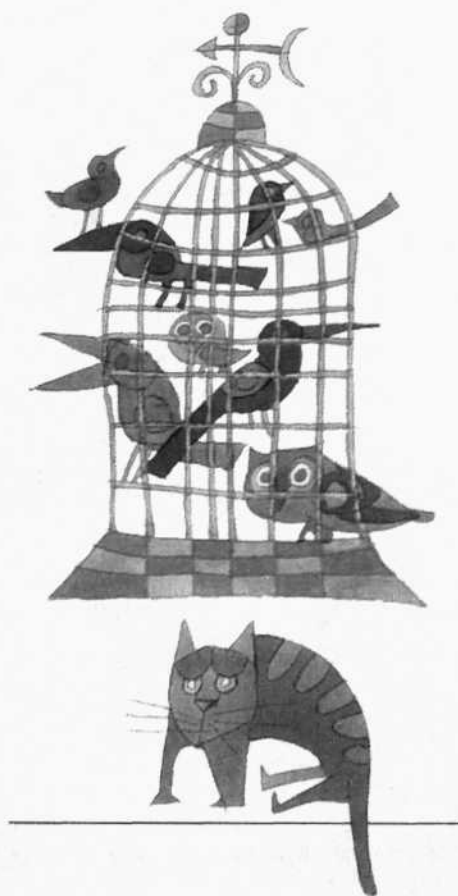

MIROSLAV CIPÁR /
L. Feldek: Veselý album zvierat

drost srdca“ sa prejavuje v spojení lásky s premýšľaním, poznaním výchovných postupov, poznaním príčin správania, poznaním vývojových zvláštností rastu a rozvíjania detí.

Odbornosť výchovy sa prejavuje v budovaní systému motivácie dieťaťa, teda jeho záujmov, potrieb, cieľov, úloh, zmyslu života, ktorý má pred sebou. Podľa teórie Abrahama Maslowa nestačí zabezpečiť len uspokojenie udržiavacích potrieb dieťaťa, ale je nevyhnutné pripraviť vybudovanie tzv. rastových, rozvíjajúcich potrieb.

Základné potreby sú potreby biofyziologické (zdravie, jedlo, spánok a pod.), potreby bezpečia, istoty, náklonnosti, priateľstva, ocenenia, uznania. Rozvíjajúce, vyššie sú potreby pravdy, krásy, dobra, zmysluplnosti života. Uspokojením sa len s tvorbou a sa-

MIROSLAV CIPÁR /
M. Válek: Veľká cestovná horúčka

turáciou nižších, základných potrieb pripravujeme človeka na prežitie života, aj veľmi dobrého a užitočného života, ale nepripravujeme ho na prekonalie seba, na vyvinutie snahy o vyššie, nadosobné ciele. Poznáme ľudí, ktorí vyrástli v detských domovoch a napriek frustrácii lásky, neistoty domova, mnohokrát chýbajúcich uznaní sa prepracovali k vysokým métam. Vyštudovali vysoké školy, snažia sa o tvorivú profesionálnu dráhu, majú vysoké ambície a dostatok skúsenosti, aby ich dosiahli.

Napokon niekoľko rád

Dôležité je, ako píše Zdeněk Matějček, aby vhodné dieťa prišlo do vhodnej rodiny, aby noví vychovávatelia svojmu novému dieťaťu rozumeli, ale aby sa mu aj prispôbili.

Ľuďom, ktorí sa rozhodujú o tom, či si adoptovať dieťa, profesor Matějček dáva tieto rady:

1. Nebojme sa prijať svoje nové rodičovstvo – nehanbime sa zaň, nezapierajme ho, nepotlačujme, ale našu novú rodinu kultivujeme, to je základná úloha nového rodičovstva.

2. Nebojme sa prijať dieťa bez výhrad. Keď prijmeme dieťa bez výhrad, podmienok, je predpoklad, že aj ono prijme nás, bude otvorené, úprimné. Chce to veľa úprimnej, každodennej komunikácie, kontaktu, času.

3. Rozumieť „cudziemu“ dieťaťu a rozumieť sebe, to je veľmi náročná, ťažká práca. Nadviazať kontakt adoptívnych rodičov s dieťaťom býva ťažšie, lebo nie sú prepojení geneticky. S niektorým dieťaťom sa pomerne ľahko nadväzuje kontakt, ale sú aj deti uzatvorené, bojázlivé, neisté, ktoré sa ťažko otvárajú. Chce to veľa trpezlivosti.

4. Zatajená pravda je v ľudských vzťahoch nebezpečná. Ani zákon nemôže dokonale ochrániť dieťa a nový zväzok. Preto je dôležité rozprávať sa o tom, čo bolo, čo je a čo sa v budúcnosti môže stať.

5. Dieťa má vedieť o sebe viac, ako vedia ostatní. Ak nevie, že je osvojené, je tu riziko, že sa to dozvie od niekoho iného, čo sa veľmi silne môže dotknúť jeho identity. Dieťa stráca dôveru v novú rodinu a neraz sa to končí odchodom a rozpadom tohto zväzku.

6. Netreba čakať, až sa bude dieťa pýtať. Začnime pri vhodnej príležitosti sami. Hovorme otvorene o problémoch

genetiky, osamostatnenia, o budúcnosti, o jeho budúcej práci, rodine.

7. Dieťa nie je z nás, ale je naše. Vo väčšine prípadov sa nemusíme báť o hereditárny (dedičný) základ osvojeného dieťaťa. Je dobré, keď noví rodičia vedia čo najviac o biologických rodičoch dieťaťa, najmä o chorobách, spôsoboch ich života, lebo potom sa dá počítať s týmto dedičným vkladom. Nesnažme sa dedičnosť meniť, potlačovať, vymazať. Berme ju na vedomie a vedme dieťa správnym smerom v zmysle rozvíjania jeho možností, kapacít.

8. S horším počítajme, lepším sa nechajme prekvapiť – je to varovanie pred prehnaným optimizmom. Nadnesené predstavy o všemohúcnosti našej lásky a výchovných metód sú nebezpečné. Treba rátať aj s krízami, možnosťou od cudzenia, hádok, ale tiež vedieť, ako sa z týchto situácií dostať.

9. O vlastných rodičoch dieťaťa hovorme len to dobré. Robí sa to ťažko, mnohokrát deti vedia o pokleskoch svojich rodičov, ale budovanie vlastnej identity dieťaťa cez pozitívny pohľad na minulosť, rodičov, je veľmi dôležité.

10. Buďme otvorení k spoločenskému okoliu. Ono sleduje so zvýšenou po-

zornosťou rodinu, kde je osvojené dieťa. Je to prirodzená zvedavosť, a keď sa otvorene a úprimne komunikuje, zvedavosť klesá a skôr nastupujú sympatie, ochota pomôcť.

Adrián má dnes už 24 rokov. Môžete ho stretnúť v reštaurácii, kde pracuje aj jeho adoptívny otec. On je prevádzkar, Adrián čašník. Obidvaja rozmýšľajú, že si otvoria vlastnú súkromnú reštauráciu. Prinajmenšom dve veci sú zaujímavé: Adrián ani po dovŕšení osemnástich rokov neodišiel z domu, kde bol prijatý, ale ostal v tejto rodine. Na otázku, či odíde, odpovedal, že až keď si nájde ženu a bývanie. Druhou je skutočnosť, že doteraz Adrián vyká náhradnému otcovi aj mame, ale ani jednej strane to neprekáža. Možno povedať, a to nielen na základe rozhovorov, že ich vzťah sa ničím nelíši od vzťahu skutočných detí so skutočne dobrými rodičmi. Sú tu aj škriepky, nerozumenia, ale je tu otvorená komunikácia a náklonnosť, lebo všetci vedia, že sa navzájom majú radi, rešpektujú sa a môžu sa o seba oprieť v čase krízy. Žiaľ, nie každé osvojenie má takýto happy end.

BIB pod Akropolou

*Vďaka podnetu dlhoročného spolupracovníka BIB, člena medzinárodnej poroty BIB a riaditeľa múzea Goulandris v Aténach pána Petrosa Zambelisa, zúčastnil sa Sekretariát BIB v roku 2004 Kultúrnej olympiády v Aténach. Prezentoval na nej kolekciu **Grand prix BIB 1967-2003**, kolekciu **Plagáty BIB 1967-2003**, výstavu **Známková tvorba BIB**, obrazové reprodukcie a propagačné materiály **UNESCO-BIB Workshop A. Brunovského 2001**. Súčasťou obrazových prezentácií boli dve prednášky o činnosti BIBIANY a BIB, na ktorých kurátorka výstavy Barbara Brathová prezentovala aj videoprojekcie z BIB 2003 a 10. ročníka UNESCO-BIB workshopu A. Brunovského. Projekt mal mimoriadny ohlas u návštevníkov a podnietil zvýšený záujem gréckych umelcov o účasť na BIB 2005. Prispela k tomu nepochybne aj prezentácia rozsiahleho diela **Dušana Kállaya**, jeho nová monografia a workshop, ktorý viedol na Akadémii krásnych umení v Aténach. V roku 2005 Sekretariát BIB pripravuje konferencie o ilustračnej tvorbe a reinstalácie výstav na Cypre.*

Barbara Brathová

Príbehy svätené vetrom

alebo

O cigánskej duši

Už stáročia žijeme vedľa seba, národ a rómska etnická komunita, dve kultúry, a predsa sme si cudzí. Oddeľuje nás pomyselný múr vlastných tradícií, predsudkov, no predovšetkým neochoty či neschopnosti akceptovať, poznať toho druhého. Svet na začiatku 21. storočia je však iný než ten, ktorý sme opustili. Problém inakosti nadobúda inú, oveľa závažnejšiu dimenziu, než ako sme ju vnímali dosiaľ. V našich podmienkach napríklad rómska otázka, či lepšie a objektívnejšie problém súžitia majoritnej a minoritnej časti spoločnosti, nadobúda natoľko aktuálnu naliehavosť, že môže zásadným spôsobom ovplyvniť charakter (sociálny, sociologický, politický) nášho najbližšieho vývinu. V takejto situácii či v takejto perspektívy je nevyhnutné, aby majoritná časť spoločnosti, spoločenstvo gadžov, rezignovala na svoje doterajšie metódy „riešenia“ rómskej otázky a pokúsila sa *inakosť* riešiť *inak*, to jest z iného zorného uhla alebo ešte efektívnejšie, z absolútne iných pozícií než dosiaľ.

Základným predpokladom zmeny „pozície“ je preniknutie k identite toho druhého, v našom, slovenskom prípade, teda k identite rómskeho etnika. Jedným z prostriedkov, pomocou ktorého by sa takýto prienik dal uskutočniť, by mohlo byť literárne dielo. Nie však dielo majoritnej literatúry s rómskou tematikou, hoci akokoľvek pôsobivé, ale dielo autentické, vytvorené príslušníkom samotnej

rómskej komunity, ktoré by malo ambície sebaprojekcie a sebareflexie.

V slovenskej literatúre jestvuje, i keď ide skôr o raritu než samozrejmosť, niekoľko rómskych spisovateľov, ktorí vytvorili kultivované básnické i prozaické texty, najmä pre deti a mládež. Ak sa však tieto texty nestali čímisi viac než len „kultivovanými“ dielami, je to preto, že až na tému sa títo spisovatelia prispôbili majoritnej literatúre, jej štýlu a jej optike. Toho, čo by bolo možné nazvať rómskou sebaprojekciou, rozkrytím rómskej identity je v týchto dielach veľmi pokromne alebo toho vôbec niet. Jednoducho je téma, nie problém. Takže nebudem ďaleko od pravdy, keď poviem, že v našom kultúrnom a literárnom kontexte vlastne skutočná, autentická rómska literatúra nejestvuje. Niet jedinečného kultúrneho fenoménu, ktorý by registroval a princípom spätnej väzby ovplyvňoval rómsku spoločnosť a súčasne vytváral predpoklady na jej poznanie a teda pochopenie spoločnosťou majoritou. Presnejšie povedané, takéhoto kultúrneho fenoménu nebolo dosiaľ.

Román Ludovíta Didiho Príbehy posvätené vetrom, ktorý teraz vyšiel vo vydavateľstve Slovart, má však všetky predpoklady tento stav zmeniť. Je to totiž dielo, ktoré nevzniklo z dobrej vôle majoritného etnika, usilujúceho sa aj takýmto spôsobom manifestovať európskou úniou sledovaný záujem o menšinové kultúry. Je to dielo, ktoré vzniklo

z vôle a talentu svojho tvorca a ktoré okrem toho, že je zvrchovaným umeleckým činom porovnateľným s dielami majoritnej literatúry, je výnimočné tým, že inauguruje skutočnú slovenskú rómsku literatúru. Inauguruje ju vlastnou vnútornou potenciou, umeleckou energiou, ktorou sa tu strhujúco vypovedá o rómskom etniku, o jeho živote, biede a utrpení, o láske a smrti, o cigánskej duši. Čo je však najdôležitejšie, všetko toto sa deje nie na spôsob majoritnej literatúry, v intenciách jej poetík a kánonov, ale v zmysle rómskej umeleckej podstaty. Originálnosť Ludovíta Didiho, ktorého si odtiaľ budeme pamätať ako zakladateľa, kodifikátora rómskej literatúry na Slovensku a jeho knihu za jej hodnotového ukazovateľa, podčiarkuje navyše fakt, že svojím prejavom sa neštylizuje do lacných folklórnych pozícií, ale svoju strhujúcu výpoveď skonkrétnenú do osudov Róma Ondráša a jeho širokej rodiny podáva jedinečným tvorivým spôsobom. Spôsobom, ktorý možno považovať za rómsky variant magického realizmu.

Autentický rómsky kultúrny fenomén vnímaný majoritnou spoločnosťou predovšetkým, či temer absolútne, ako atribút folklórny má v jeho interpretácii oveľa hlbšiu podobu. Nie je to napodobenina folklóru festivalového typu pre pobavenie gadžov, je to prienik do kultúrnych podstát Rómov, sociologické svedectvo o ich ľudskej jedinečnosti, ktoré si zdanie folklóru zachováva tým, že v podloží reálneho je magické, snové, iracionálne. Magické, mytologické na rozdiel od majoritnej literatúry nie je tu však záležitosťou autorskej rafinovanosti, či vedomej snahy týmto spôsobom ozvláštniť autorský text. Je to súčasť celkovej autorskej stratégie, zodpovedajúcej rómskej komunite, ktorá magický realizmus nepredstiera, ale žije. Magické, iracionálne

v realizácii Ludovíta Didiho je teda jeho bytostným umeleckým prejavom, pomocou ktorého vypovedá o údele svojom a svojich rodných. V tomto zmysle autor *Príbehov svätených vetrom* prekoná predchádzajúcich rómskych literátov, ktorí s mytologickými prvkami pracovali len ako s atraktívnym námetovým materiálom. Čím ich však prekonáva absolútne, je jeho schopnosť z hĺbín ľudskej pamäti vynášať na literárne svetlo človečí osud, príbehy rudimentárnej rómskej existencie, priam gejzíry ľudskej živelnosti, utrpenia, lásky, biedy, zúfalstva i bujarosti. V tomto zmysle obálkový citát, akokoľvek atraktívny, je len polopravdivým dôkazom autorovej umeleckej energie. Schválne: „...starejší zatrepal palicou, rozozvučali sa zvonce a pliešky, v druhej ruke držal pohár a predniesol vinš. Dobré si žíte, dúfam, že kurovať viete, nie je to kumšt, je to radosť a dobrota, nech vás sprevádza počas celého života. Vybuchol smiech a štrnganiu nebolo konca-kraja. Jakživ som takú reč nepočul, hovorí Ondráš so smiechom Kalačárovi, bol to veľmi dobrý a výstižný vinš, veď Róm má rád tri veci, dobre jesť, dobre piť a dobre kurovať, ak má toto, má všetko.“ Pravdaže, je to autentický citát, ale ako všetko vyňaté z kontextu, i on je len polopravdou, bilbordom, ktorý má pripútať pozornosť čitateľa, ale ktorý nič nevypovedá o odvrátenej strane v našom prípade rómskeho osudu. Trebárs o nekonečnej hĺbke bolesti malého rómskeho chlapčeka, ktorý počas rozdávania mikulášskych darčiekov po prvý raz spoznáva, že svet, do ktorého sa narodil, je celkom iný, ako sú dedove a babkine paramisi. Takže nie o jedle, pití a kurovaní je román Ludovíta Didiho. Je to román o cigánskom plači. Predovšetkým však je románom o cigánskej duši.

Ondrej Sliacky

Pod oknami zarachotil rezký čardáš. Povyskakovali sme z postelí a vystrčili kučeravé hlavy do okien, odkiaľ sme videli skupinu, rómsku bandu, ako rezko hrá. Všetci sme to prijali s radosťou: dedko bude mať nejaké *love*, peniažky, bude fajn, bude dobre.

Keď muzikanti dohrali, boli rozjarení, usmievaví, ožili veselou vravou, a hneď dedko postavil na stôl fľašu a zháňal poháriky. Ledva čo si uložili nástroje, nalievali si, prevracali do seba štamperlíky. A ja, najmenší, som v košielke nakúkal z izby do kuchyne. Vedel som, že dnes bude obed, aj zajtra, lebo dedko niečo zarobil a mal taký zvyk, že nevyložil všetko na stôl, ale schoval si nejaké koruny za širák na horší čas.

Rómovia sa išli zabávať, matka zabehla do obchodu, doniesla čerstvý voňavý chlieb, klobásu, ktorú rýchlo pokrájala na tanier, aby sa chlapi najedli. Túžobne som sa díval na jedlo, vôňa klobásy mi udrela do nozdier, priam som cítil jej chuť, dostal som kúsok chleba i klobásy a v mihu som všetko zošrotoval. Bolo toho málo, ale potom na mňa zabudli v návale zábavy, reči, rozhovoru.

Obliekol som sa a išiel do ulíc. Náš chatrný domček bol akoby pod odkvapom. Nad nami sa vypínala veľká čierna hora, od nás sa rozbiehali tiché uličky, vedúce k malým domčekom. Žil som v maličkom meste.

Keď som sa vrátil zo školy, v kuchyni to rozvonievalo. Sadli sme si k stolu, bolo nás spolu sedem ľudí – tetka, moja mama, lebo ja som nezákonný bez otca, dvaja ujcovia a dedko s babkou. Rozvonievalo mäso a v hrnci sa parila polievka. Zasadli sme k stolu nedočkavo, dychtiac po chutnom jedle, ktoré nám už pekných pár dní chýbalo. Babka dala polievku do tanierov, v mihu bola preč. Potom prišli zemiačky a kúsky hovädzieho mäsa. Očami som blúdil po stole, nazeral do tanierov, kto má viac a prečo ja mám najmenej. Babka do mňa drgla, prečo nejem. Ja na to, že dedko má veľký kus mäsa. To by si mal vedieť, že starší musí mať viac, ty si najmenší, musíš mať najmenej. Porozmýšľal som, sklopil zrak a sfutroval svoju porciu.

Po obede nám bolo všetkým dobre. Moja mama vstala svižnejšie, tetka a ujcovia mali ústa rozťahnuté do úsmevu, lebo keď dobre ješ, tak sa aj dobre cítiš.

Takto to išlo len zopár dní. Keby bola babka vedela hospodáriť a nebola by zakrátko všetko minula, mohli sme toho mať pomenej a dlhšie, a nie trpieť zasa kopu dní o hlade.

Bola taká zásada: keď neboli raňajky, hádam bude obed. Ak nebude obed, hádam bude večera. Ak nebude večera, bude niečo zajtra. Nešlo mi do hlavy už vtedy ako malému, prečo to je tak, že jeden deň je hojnosť do popuku a na druhý deň si na dlani, nie je tam ani chl. Rozmýšľal som a dosť rokov ubehlo, kým som prišiel na to, že cigán túžobne čaká na peniaze, a keď ich má, tak ich ohromne rýchle mína, len sa tak za nimi zapráši. Je v tom nejaká logika: pri dlhom čakaní strátiš prehľad, triezvosť, mínaš a znovu si na dne. Tak to bolo u nás a tak je aj dnes v mnohých rómskych rodinách.

Na druhý deň sme teda boli vybielení. Všetliako sme sa museli prebíjať, už od útleho detstva som pociťoval hlad, nedostatok chleba, mlieka. Jedno ráno ma matka zobrala, šli sme za mesto, tam, kde nie je veľa ľudí, skočila do záhona zemiakov, vytrhla tri kopce, chvatom ich hodila do tašky a veľmi rýchlo sme upaľovali domov, aby sme ich hodili do vody a uvarili. Ani sme ich nešúpali, boli také dobré, také chutné, až boli sladké.

Oproti nášmu domu žil Oravčan, ktorý mal na chodbe kopu vriec zemiakov. Niekedy ma hlad vyhnal a prinútil... Musel som dávať veľký pozor, aby ma nevideli. Prikvačil som sa k dverám, slabo ich pootvoril a z vreca povytáhoval zopár zemiakov, hodil ich do vrecka, prišiel domov, pokrájal ich na rozpálenú platňu, poobracal, šupol ich opäť do vrecka a vyrazil do ulíc. Tie zemiaky ma pálili, ale boli dobré, boli miesto chleba, lebo toho bolo u nás poskromne. Dal som si krajku do úst a naraz som pocítil medzi zubami blato a kameň, vyplul som to, ale krajku som zjedol.

Inokedy som si piekol hrach. Neviem už, kto nám dal poriadne vrece hrachu. Nasypal som z neho do plechovej šálky a dal ho na platňu. Tam vysakoval, akoby tancoval, ale predsa červenel a piekol sa. Potom som si ho vysypal do vrecka a znovu trielil do ulíc za kamarátmi, hrach ma hrial, niekedy pálil a ja som si ho bral z vrecka, sypal do úst ako cukríky. Tomu sa hovorí život.

* * *

PRÍBEHY SVÄTENÉ VETROM LUDOVÍT DIDI

PRÍBEHY SVÄTENÉ VETROM LUDOVÍT DIDI

Na mesto sadla tma. Mrzne, je zima, fujak, ale ja na nič nedbám. Chatrný kabátik, zapnutý na jeden gombík, mi lípka, vietor mu dáva zabráť. Kráčam hore tmavou ulicou, vlastne temer bežím, aby som bol čím prv v kultúrnom dome, kde sú darčeky. Túžim mať nejakú hračku, s ktorou na mňa Mikuláš nezabudol. Keď vidím rozsvietené okenice, ešte pridám do kroku a onedlho roztváram dvere a vchádzam do svetla. Vidím nespočetné množstvo otcov, mám, počujem radostný džavot detí. Pretláčam sa vpred, aby som bol čím skôr pod javiskom, kde sedí Mikuláš, ktorý na nikoho nezabúda. Za ním stoja anjeli a vyškierajúci sa čert. Stojím, čakám a počúvam, lebo Mikuláš dvíha ruky a po jednom vyvoláva mená. A hodí po mne okom, ako keby vedel, že i ja budem odmenený. Lebo Mikuláš rozdáva za poslušnosť, za dobrotu. A ja som bol poslušný, naozaj si zaslúžim balíček.

Som veľmi netrpezlivý, som vo vytržení, dívam sa, až mi vyliezajú oči z jamôk, zapichujem pohľad do košov plných darčiekov. Mikuláš berie balíčky, vystiera ruky a číta: Adam Šípoš, Anna Jajcová, Peter Schovajsa, František Višváder, Mária Doležalová... A matky sa tlačia vpred, tlačia ma zo všetkých strán, akoby ma chceli vytlačiť preč, kamsi mimo, ako že tam nepatrím, akože tam nemám čo hľadať. Deti si berú škatule, roztvárajú ich, užasnuto berú do rúk bábiky, hračky, sladkosti. Šuští papier, padá špagát, počuť jasot, výkriky, radosť prýšti z hrdiel detí. Oči im svietia, všetci sú šťastní.

A ja čakám, dívam sa na Mikuláša, ktorý sa mi zdá ohromne vysoký, lebo sa týči na pódiu, a ja si dole pripadám ako malý trpaslík. Moje pohľady sú čoraz netrpezlivejšie, otváram ústa pri menách, ktoré Mikuláš vysloví, ale ozvena zaniká, lebo moje meno z jeho úst nevyjde. Hádám je ešte ďaleko, hádam ešte len príde. Mikuláš sa na mňa díva pravým okom, ale môjho mena nikde. Musí v mojich očiach vidieť ohromnú túžbu a nedočkavosť, lebo verím, cítim, že budem obdarený balíčkom, ktorý si odnesiem domov. Ale jedno som nemohol pochopiť. Prečo tu nie je moja matka, babka alebo niekto z našich. Ale rýchlo som túto myšlienku zahnal.

Mikuláš ďalej volá, priam kričí, ďalej podáva a vysvetľuje a ja čakám, prestupujem z nohy na nohu, lomcuje mnou ner-

vozita a nedočkavosť. Nazriem do košov, ktoré sa vyprázdňujú, ale je tu ešte jeden vrchovato naplnený, vidím pozlátka, červený papier, škatule a Mikuláš číta, podáva darčeky, pohľadza deti a všetko sa zrýchľuje. Deti sa radujú, pištia, niektoré spievajú, kričia, samá radosť a veselosť a ja čakám a čakám a stále nič, stále len cudzie mená.

Tu Mikuláš vyriekne: Danáš. Danáš, tu máš balík, kde si? Trhlo mnou, skoro som vyrazil dopredu, lebo som si myslel, že som to ja. Meno bolo môjmu menu blízke, čo ma zmiatlo, pomýlilo, až som vyhodil ruky vysoko nad hlavu, chcel som schmatnúť balíček, lenže schytili ho iné ruky, a keď som to videl, začal som ruky pomaly spúšťať a moje telo bolo ako ubité. Pohasla mi nádej, pohasla viera v balíček. A práve vtedy mi lakeť nejakej ženy vrazil do nosa a pocítil som tupú bolesť. Sála sa mi točila, hlavy ľudí sa mihali ako na bežiacom páse, ledva som sa udržal na nohách. Mikuláš čítal ďalej a ja som sa strápený, ubolený a ako zmyslov zbavený díval na ten kôš, kde bol posledný balík, ale ani ten nebol môj. A ja akoby som sa prepadával. Hlava mi klesla nižšie, plec sa stiahla, smútok mi zalial zrak, srdce a dušu. Mikuláš na mňa asi zabudol.

Ocitol som sa v širokej tmavej ulici, kráčal ako námesačný z nohy na nohu, v hlave mi hučalo, temer som strácal myšlienky. Lomcovalo mi telom a zrazu šmyk a padol som, temer som si vyvrtol nohu. Pozviechal som sa, aspoň chvíľu šiel opatrnejšie, bezmyšlienkovite som sa ocitol pred našimi dverami, stlačil kľučku, otvoril a tu vyštekla na mňa babka, ktorá nespala, trpela strachom, kde som tak dlho do noci. Hovorím, že som bol v kultúrnom dome, Mikuláš rozdával balíčky a ja som nedostal, temer s plačom som to hovoril babke, veď aj ja som bol dobrý, aj ja som si zaslúžil balíček. Ty somár, balíček nedáva Mikuláš, donesú ich tam otcovia a mamy a Mikuláš ich len rozdáva. A prečo ste aj vy nedoniesli, vystrelilo zo mňa. Počúvajte ho! Ty nevidíš, že sme chudobní, máme málo chleba, málo všetkého? Ako sme ti mohli kúpiť balíček? Vtedy babke vyletela ruka a jej päst ma zasiahla pod rebrá. Tu máš, toto je tvoj Mikuláš a maž spať!

Ako zbitý pes som kráčal k svojej posteli, prikryl si hlavu plachtou, triaslo ma, plakal som do tichej noci, ktorá ma tak ranila.

PRÍBEHY SVÄTENÉ VETROM LUDOVÍT DIDI

Grotesknosť ako názor

MARIÁN VESELÝ

V diplome o udelení Ceny Ľudovíta Fullu akad. maliarovi Dušanovi Nágelovi sa hovorí, že túto cenu dostáva za autorsky vyhranenú výtvarnú koncepciu ilustrácie klasickej i modernej literatúry pre deti. Pokúsme sa toto strohé konštatovanie konkretizovať.

V jednom interview akademický maliar Dušan Nágel (ročník 1949) výstižne charakterizoval svoj bytostný vzťah ku knihe a ilustrácii: „*Počas štúdia na Vysokej škole výtvarných umení (doplňme – u Albína Brunovského) som sa definitívne presvedčil, že naozaj chcem robiť knihy, ale plnohodnotne, cez autorské ilustračné vstupy. A pochopil som, že kniha je priestor, ktorý ma naplňa... Každá nová kniha predstavuje pre mňa ako ilustrátora novú výzvu. Len čo dočítam text, musím nad ním rozmýšľať, aby ho ilustrácia nielen dopĺňala, ale aby ho aj rozširovala a vypovedala vlastnou rečou*“ (Knižná revue, 27. 5. 1998).

Tieto princípy Nágel uplatňoval predovšetkým pri ilustrovaní pôvodnej i prekladovej poézie a prózy (Mitana, Hevier, May, Dostojevskij). V oblasti detskej knihy potom k tomu pristúpili ďalšie špecifiká: náležitá miera funkčných aspektov, nevyhnutná adresnosť, a to bez ujmy na výtvarných ideáloch krásnej knihy.

Niektoré Nágelove knižky zo 70. a začiatku 80. rokov ešte preukazujú fázu hľadania výtvarného výrazu. V jednej knižke môžeme postrehnúť niekoľko výtvarných polôh. V Navrátilovej knižke *Kto vidí na dno* (1981) ešte dokonca ilustrátor narába s tzv. zápornými typmi a kladnými hrdinami v zmysle dobovej estetickej koncepcie. Postupne

však striedanie, resp. súžitie rôznorodých prvkov prerastá priam do zámernosti. Azda najvhodnejšiu príležitosť mu v tomto smere poskytla útlá knižkočka Jean Websterovej *Vždy Vaša Judy* (ML 1977). Práve v nej sa striedajú obrazy portrétnej vecnosti s fantazijnou imagináciou, postmoderná invencia s insitnou prostoduchosťou. Knižkočka – formátom nenápadná – je tak plná rôznorodých výtvarných názorov a prejavov. Keďže ide o dielko z čias ilustrátorovho vstupu na výtvarnú scénu, nie je bez zaujímavosti sledovať, ku ktorému z týchto názorov sa v ďalšej tvorbe prikloní a ktorá z výtvarných polôh sa mu neskôr stane dominantnou.

Už v diele Hermana Melvilla *Prvá plavba* (1983) sa to ukázalo pomerne presvedčivo: Dušan Nágel inklinuje k prejavu blízkeho voľnej grafike, v ktorom striedavo uplatňuje svoju vynikajúcu kresliarsku zručnosť, schopnosť vytvoriť si adekvátnu typológiu v zmysle portrétnych štúdií, ako aj výsostne grafické prvky ako atribúty dotvárajúce charakter deja.

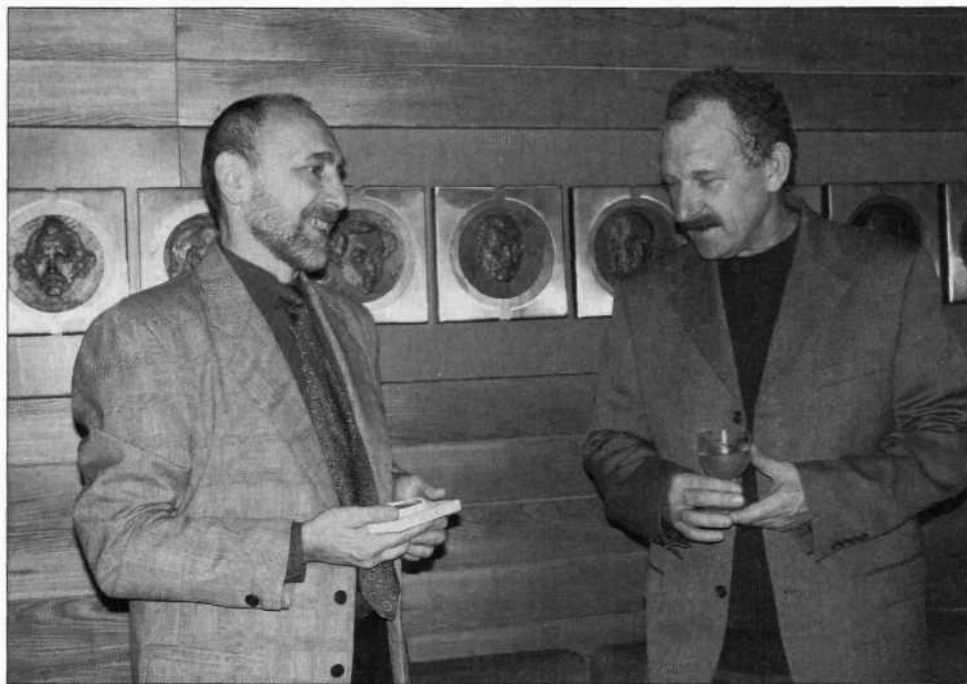
Listovanie v knižkách ilustrovaných Dušanom Nágelom nám mimovoľne pripomenie vývin našej modernej detskej knihy. Keď vezmeme do úvahy vek výtvarníka, pripadá neuveriteľné, že tvorivo sleduje tento vývoj už od 70. rokov. V dielach z 80. rokov doznieva hľadanie výrazu, ešte stále dominujú (ako to bolo

bežné u mladších autorov) tzv. jednoduchšie formy, súvisiace s dobrodružnou literatúrou pre deti vyšších vekových kategórií. Tu bol výtvarník limitovaný čiernobiou technikou, maximálne s doplnkovou farbou. Keďže tu uspel, mal vyhrané. Napríklad v ceruzkových tzv. pohybových štúdiách v knižke Madeleine Gilardovej *Anne a miniklub* (1984) alebo Christine Nöstlingerovej *V pondelok je všetko inakšie* (1989).

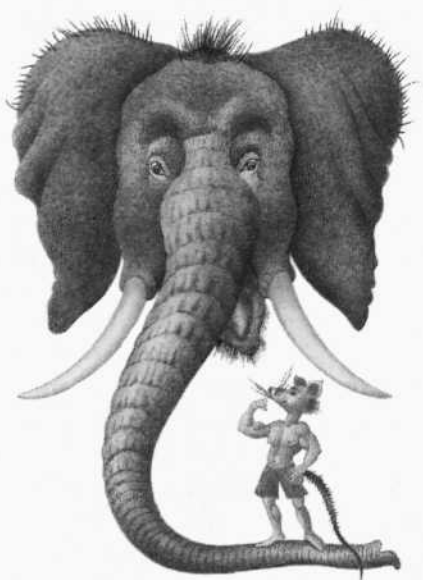
V dielkach medzi lepoprelom a knižkou pre najmenších dostal príležitosť uplatniť svoj vzťah k veľkému detailu. Vecičky – ceruzky, mince, postavičky zvieratiek – psíkov, mačiek, a ľudí – detí i ich otcov, to všetko malo dokresliť skutočné príbehy zo života, napríklad v podaní Hany Zelinovej (*Maťko a ja*, 1986, *Spať na slnku*, 1988) alebo v slovných hračkách Tomáša Janovica a Vlada Bednára (*My sme majstri nad majstrov*, 1983).

Dočkal sa aj edičných bombónov čo do formátu a možnosti farebnej techniky, ba dostalo sa mu aj privilegia spolupracovať s grafickým úpravcom (Maroš Parajka *Janko zo strechy*, Alfa 1991). Tu z minimálnych možností dosiahol maximum: cestou akejsi filmárskej koncepcie založenej na veľkom detaile, kde dominovali metamorfózy výrazu tváre, nechýbala nepostrádateľná imaginatívna podobizeň, prípadne pomocné doplnky písma alebo iných vecných atribútov (knižka slovinského autora Slavka Pregla *Géniovia v krátkych nohaviciach*, ML 1982). Takto budoval svoj charakteristický výtvarný výraz, ktorý svojím spôsobom vyvrcholil v závere 90. rokov a po roku 2000.

Dušan Nágel nevyhľadával exkluzívne literárne predlohy, nepodceňoval drobné ilustračné úlohy, nevyhýbal sa im. Naopak, pracoval bez nároku na vonkajškový efekt, vyplývajúci z for-

Dušan Nágel s Dušanom Dušekom, predsedom poroty ceny Trojruža a Ceny Ľudovíta Fullu

DUŠAN NÁGEL /
La Fontaine: Bájky

mátu knihy, jej polygrafickej reprezentatívosti. Zaujímal sa skôr o texty, ktoré bezprostredne konvenovali mladému záujemcovi. Jeho perovkové čiernobiele ilustrácie mayoviek sa dajú dnes vidieť už len v poriadne obchytaných, po domácky reparovaných exemplároch alebo o nič zachovalejšie v knižnici. Táto – výtvarníkmi nie veľmi vyhľadávaná – oblasť knižnej ilustrácie patrí medzi jeho obligátne úlohy. O to viac oceníme, ak prinesie – v rámci obmedzených technických možností – aj výtvarnú hodnotu. Dušan Nágel sa o ňu pokúsil formou typológie priam na hranici portrétnych štúdií hlavných postáv, ktoré na jednej strane udržujú v celej knihe kontinuitu príbehu a na druhej strane dokresľujú charakteristiku hrdinov a prostredia (Karl May, *Derviš*, 1994; *V údolí smrti*, 1995; *Lovec sobolov*, 1996).

Knižky pre menšie deti sú ukážkou skutočnosti, že personifikácia ríše zvieratiek je silnou stránkou detskej knihy

vôbec a ilustrátora Dušana Nágela osobitne. Napríklad *Zvieratká žalujú* (Jana Haládková, Alfa 1990, od 5 rokov). Aj v tomto prípade výtvarník vystihol zámer poetky kombinovať svet reálií so svetom akoby animovaným rozprávkovými príbehmi. Celostrany veľkého formátu dali ilustrátorovi šancu vyjadriť čosi z typológie postáv i situačných výjavov a on ju vďačne využil

Svoje ilustrátorské krédo Dušan Nágel syntetizoval v dvoch dieloch knižky La Fontainových *Bájak* (Tranoscius, 1999, 2001). Akoby tu koncentroval všetku invenciu na malej ploche polstránok a zarážok. Svoju typológiu rozšíril o grotesknosť výrazov až po polohu karikatúry, čo platí v prvom rade o ľudských hrdinoch, ale paradoxne aj o motýloch, vlkoch, kohútach... Jeho typy sú príťažlivé, nežné, blízke detskej psychike. A pritom súzvučia s literárnou látkou. Vytvorí novú výtvarnú verziu La Fontaina po takých ilustrátorských precedensoch, akým bolo svojho času napríklad spracovanie Jána Lebiša, nebolo jednoduché, no výsledok ctí autora. Pochopiteľne, nebudeme sa pýtať, kto z nich ilustroval *Bájky* lepšie. To je vec subjektívneho názoru a doby vzniku s jej možnosťami. Podstatné je, že každý z nich to spravil inak, autenticky, „inak dobre“. Dušan Nágel ako výtvarník a ilustrátor zostal sám sebou, obohatil knižku po svojom, aplikujúc osvedčené veľké detaily, šťastnú kombináciu vtipnej až grotesknej typológie, expresívny výraz.

Toto boli zhruba dôvody, pre ktoré sa Cena Ludovíta Fullu dostáva práve do rúk akad. maliara Dušana Nágela. Keďže k tomu dochádza uprostred plnej tvorivej aktivity umelca, môžeme zaiste oprávnené predpokladať, že toto významné spoločenské ocenenie podnieti novú fázu v jeho ilustračnej tvorbe pre deti.

Deti mágie

(Bábky a masky Afriky)

V minulých rokoch BIBIANA v cykle výstav o bábkovom umení v krajinách V4 postupne predstavila slovenské, české, poľské a maďarské bábky. Tieto výstavy mali úspech nielen u detí, ale zaujali aj oveľa širšiu verejnosť. Priaznivý ohlas projektu bol pre BIBIANU podnetom na prípravu ďalšieho výstavného podujatia s podobným zameraním. Výstavy, ktorá by umožnila vizuálnu konfrontáciu spoločných stredo-európskych koreňov bábkového divadla s inými, a tým spoznanie nového kultúrneho fenoménu. V tejto

súvislosti nás zaujala výstava afrických bábok a masiek v poľskom Białystoku, a preto sme sa dohodli s francúzskymi a poľskými partnermi na jej sprístupnení aj slovenskej verejnosti.

Africké bábkové divadlo patrí k tým najúžasnejším kultúrnym hodnotám ľudstva, a pritom je to veľmi málo známa oblasť umenia. Charakterizovať ho možno ako exotické i magické, záhadne krásne, vzbudzujúce rôzne emócie a nálady. Vnímame ho tak aj preto, že prvé predstavenia afrických bábkarov v Európe sa konali až v 70. rokoch 20.

storočia. Odvtedy si krása afrických bábok a množstvo najrozličnejších postáv získava medzi európskymi divákmi stále viac uznania. Archaické prvky, ktoré do-

dnes v africkom umení prežívajú, sú pre nás fascinujúcou exkurziou do divadla, ktoré v našej časti sveta už vlastne nejestvuje. O to viac vyvoláva v nás hlad po neznámom umení.

Exponáty tvoriace výstavu **Deti mágie** pochádzajú zo súkromnej zbierky manželov Gordierovcov z Marseille. A práve BIBIANA sa stala miestom, kde je táto zbierka vôbec po

prvý raz prezentovaná v celom svojom rozsahu (takmer 700 kusov). Sugestívny dojem z nej pomáha utvárať aj zvláštne výtvarno-priestorové riešenie (autorka Soňa Sadilková). Prostredníctvom tohto projektu sa môže návštevník zoznámiť so širokým okruhom pôvodného umenia Afriky z Konga, Nigeru, Nigérie, Toga, Mali...

Vernisáž výstavy bola 23. novembra 2004. Pre veľký záujem je výstava predĺžená do 20. marca 2005.

Dagmar Valčeková

Trojruža Alte Vášovej

alebo

O nádeji

ONDREJ SLIACKY

Literárny fond, slovenská sekcia IBBY, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, udelili cenu TROJRUŽA za rok 2004 spisovateľke ALTE VÁŠOVEJ za umeleckú iniciatívu pri presadzovaní literatúry pre deti a mládež, ktorá sa prostredníctvom symbolickosti a metaforickosti zasadzuje za humanizáciu nášho života.

Kdesi na začiatku „detskej“ tvorby Alty Vášovej, ak si, pravda, odmyslíme jej niekoľkoročný každodenný kontakt s deťmi v škole na hodinách matematiky, sú jej scenáristické začiatky. Začiatky priam závažné, keďže film *Sladké hry minulého leta*, ktorého scenár napísala, získal v roku 1970 hlavnú cenu na prestížnom medzinárodnom festivale v Monte Carlo. Film kúpil celý svet, východný aj západný, doma však dostal diskretný dištanc. Film aj jeho scenáristka. A keďže talentovaná autorka práve v tom čase, namiesto maľovania prvomájových normalizačných transparentov, začala písať prozaické texty, ktoré nomenklatúrnych znalcov literatúry iritovali už svojou modelovou podobou vybočujúcou z radu, dištanc sa vzťahoval nielen na televíziu. A tak – ako sama hovorí – zostala jej jediná šanca; skúsiť to v detskej literatúre, ktorá aj v horších časoch bývala azylovým priestorom pre nejakého talentovaného tvorcu. Takže nebyť scenáristiky, povedané ironizujúco, dnes by sme neoce-

ňovali autorku, ktorá hodnotovú úroveň slovenskej detskej literatúry rozšírila nielen o osobitú poetiku spočívajúcu v symbolicko-metaforickom pretváraní reality, ale ktorá ju zhodnotila predovšetkým svojím jedinečným postojom k svetu detí i dospelých.

Pravda, vždy je všetko trochu inak, ako sa na prvý pohľad javí, a inak je to aj s Vášovej záujmom o tvorbu pre deti. V rozhovore pre *Zlatý máj* z konca 80. rokov sama totiž priznáva, že jej vstup do detskej literatúry nebol práve najšťastnejší a že redaktorka *Mladých liet* ju s Veľkáčkami, s ktorými sa uchádzala o jej priazeň, vlastne vypoklonkovala.

Po neúspechu s úspešnou televíznou scenáristikou dostavila sa teda ďalšia pohroma. Pre labilnejšiu osobnosť pohroma priam fatálna. Ibaže Alta Vášová bola i je osobnosť so všetkými atribútmi tohto označenia. Do *Mladých liet* sa vrátila. Musela sa vrátiť. A to nie preto, že jej publikačný priestor bol vďaka neoficiálnej listine nepohodlných tvorcov obmedzený na minimálnu mieru, ale preto, že tak chcel jej autorský genetický kód. Niečo ako vnútorný navigačný systém naprogramovaný na dieťa, ktorý ako metaforický maják nasvecuje ľudskosť. Všetko, čo potom napísala pre dospelých i pre deti, je už natrvalo poznamenané týmto kódom. Pritom vonkoncom nejde o kód tematický, i keď dieťa, deti sú jeho erbovým znakom.

Čím si, čo by sme mohli nazvať generálnym sujetom jej prozaického gesta. Spomeňme si: v románe *Blíženci z Gemini* sú pozemské deti médiom, prostredníctvom ktorého dôjde ku konfrontácii životného štýlu mimozemšťanov a pozemšťanov, v románe *7,5 stupňa v tieni*, mimochodom opäť z radu sci-fi, do ktorého sa Vášová nepriplietla len akýmsi nedopatrením, ale ktorý vyplynul z jej bytostného autorského ustrojenia, takže sa stala jeho reprezentatívnym tvorcom, v tomto románe deti nahrádzajú dospelých, pretože tí v stretnutí s existenčnou katastrofou zlyhali. V próze *Niekoľko ako ja*, ocenennej poľskou literárnou cenou Janusza Korczaka, čo už samo osebe hovorí o jej kvalitách, z troch postáv, dvoch dospelých a jedného dieťaťa, je práve detská postava dominantnou a deti sú prítomné aj v knižkách *Pán Puch* a *Lelka zo sekretára*. Nech to však znie akokoľvek paradoxne, v centre autorkinej pozornos-

ti nie sú ony, ale svet dospelých. To on, nie svet detí je zasiahnutý deštruktívnym rozkladom, absurdný životný štýl so zvráteným hodnotovým systémom vyúsťuje nie deťom, ktoré sú proti nemu imúnne, ale dospelým do stavu totálnej dezilúzie zo života, vykázania do samoty, ktorej bezodnosť je daná nie fyzickou opustenosťou človeka, ale stratou ideálov, výmenou princípov za záujmy. A tak sú to práve deti, ktoré svojou podstatou, nemajúcou, prirodzenou, nič spoločné s diskreditovaným hyperbolizačným princípom ideologickej detskej literatúry, zachraňujú vo Vášovej dielach dospelú komunitu pred ľudskou vyprázdnenosťou. V novele *Niekoľko ako ja* malá Jojka uteká z domu nie preto, aby našla svojho rodičmi utajovaného nevlastného brata, hoci takto to zodpovedá prvoplánovej príbehovej interpretácii; uteká, aby znásobila ľudský rozmer svojho otca. Ak si dvaja starci v *Lelke zo sekretára* vymyslia deti, kto-

rými kedysi sami boli, nie je to kvôli deťom samotným; imaginatívne deti sú jedinou možnosťou ich úniku zo sveta Prosperova do krajiny Rozprávko, v ktorej ľudský život nestráca svoj zmysel. Sú ich skutočnou záchranou pred ničotou.

Pravdaže, tieto deti sú symbol, filozofická metafora pre iný hodnotový systém, než aký žijeme my dospelí. Je to nádej v beznádeji. Nie sú realitou, sú však víziou iného sveta. Víziou, ktorej sa zúfalo chytáme, hoci vieme, že ide

o steblo slamy. Dokonca stebielko, keďže slabý má pomôcť silnému, bezbranný mocnému, pomôcť má beslanské dieťa, ktoré s rukami zdvihnutými nad hlavu, s veľkými vystrašenými očami čupí pri dospelom, ktorý o pár sekúnd zošľapne výbušný systém...

Napriek tomu vďaka za to stebielko, pani Vášová. Je to totiž jediná nádej pre tento apokalyptický svet.

(Prednesené pri odovzdávaní Trojruže a Ceny Ľudovíta Fullu).

Kto sa to hrá s morom?

Poznáte odpoveď na túto otázku? Ak nie, príďte do BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, na predstavenie s rovnomeným názvom. Program bol inšpirovaný poviedkou R. Kiplinga *O krabovi, ktorý sa hral s morom*. „Udialo sa to v časoch veľkého a pravého počiatku, v časoch, keď Veľký kúzelník začal tvoriť...“ Týmto slovami sa začína poviedka i naše predstavenie. Deti spolu s mladými hercami (Adriana Geričová a Mirka Michalková alebo Roman Fabian a Martin Žák) objavujú, ako to vlastne bolo. Prechádzajú tunelom, na konci ktorého vidia svetlo. Potom môžu byť svedkami oddelenia vody, zeme a neba. Kúzelníkovi sa však stvorený svet zdá prázdny, a preto tvorí ďalej. Tvorí zvieratá a k tomu si opäť prizve deti... Príbeh stvárný pomocou zaujímavých bábok pokračuje, aby napokon vyvrcholil premenou... Ale to by som už prezradila pointu. Radšej príďte na predstavenie a odhaľte ju sami! Výtvarno-priestorové riešenie tohto rodinného programu určeného deťom od 4 rokov pripravili Martina Matlovičová, Miroslav Duša, autorom hudby je Juraj Dobrákov a autorkou textov piesní Zdenka Pašuthová.

Eva Čárska

Za Michalom Nadubinským

Bol literárnym kritikom, prekladateľom, publicistom. Predovšetkým však bol človekom, ktorý si pravdu o svete, v ktorom žil, nenechával pre seba. Nedal sa pritom zlomiť ani darmi, ani hrozbami, so vztyčenou hlavou niesol údel človeka, ktorého normalizačná moc vykázala do spoločenského geta. Mal to byť trest, pomsta, likvidácia. Bola z toho kniha *Zázračný kvet mandragora*, v ktorej si hrou na dve dospelé deti liečil svoje dourážané srdce. Ak pred pár mesiacmi to srdce puklo, nemuselo to byť len z rezignácie na čas, ktorý bol opäť v rozpore s jeho pravdou. Mohlo to byť i z presily lásky k tým, ktorí mu skutočný zázračný kvet po dlhé roky zosobňovali.

Ondrej Sliacky

JÚLIUS BALCO

Vrabčí kráľ

Bratislava, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2004. II. Martin Kellenberger. 48 s.

Rozprávkový príbeh Júliusa Balca, autora kníh Strigôňove Vianoce, Strigôňove prázdniny, Strigôňov rok, sa odohráva v dôverne známom, reálne jestvujúcom prostredí mesta Trnava a v blízkych, nemenej známych Budmericiach. Jeho protagonistami sú antropomorfizované vrabce s ľudskými vlastnosťami a menami (Jerguš Heštera, Berco Bešterec, Števo Štebo, atď.). Kŕdeľ týchto vrabcov predstavuje diferencovanú ľudskú komunitu, kde si každý jednotlivec hľadá svoje miesto. Ukazuje sa teda, že prechod z obrazu reálneho života do sveta fantázie a rozprávky je veľmi pozvoľný a z perspektívy čitateľského príjmu je takmer neuvedomovaný.

Vlastne ide o príbeh, ktorý sa odvíja v dvoch dejových rovinách. Prvú tvorí rad príhod spomenutých operencov, riešiacich peripetie svojho vrabčieho života, druhú zase skúsenosť malej Katarínky strácajúcej svojho papagája. Tieto dve dejové línie plynú zväčša paralelne, len občas sa pretnú. Spojnicu medzi nimi tvorí práve Katarínkin papagáj Pišta, ktorý sa pridáva k vrabčiemu spoločenstvu a uniká spolu s ním pred zimou z Trnavy do neďalekých Budmeric.

Kniha Vrabčí kráľ má ako celok charakter básne v próze. Okrem toho, že tu nachádzame samostatné, graficky vyčlenené básne vložené do deja, aj protagonisti spolu komunikujú prevažne vo veršoch. Vzájomné dialógy postáv sú ťažiskovým kompozičným postupom knihy.

Spúšťou celého rozprávkového príbehu sa stáva silnejšia obava zo zimy, ktorá však ponúka širšie významové konotácie, než je na prvý pohľad zrejmé: „*Je to veľmi dôležité, čo vám teraz oznámim. Počúvajte, počúvajte! Krutá zima sa už blíži! Leťme do Budmeric, kde sú plné sýpky žitka. Tam o jedlo nie je bitka. Tu sa v zime nedarí, čvirikám ja, múdry vrabec na najvyššom konári. – Tu, že*

sa nám nedarí? – štebotali mladé vrabce. – Najlepšie je v Trnave. Leť si sám do Budmeric!“ Podstatne v úzadí pôsobí na rozhodnutie „vrabčieho spoločenstva“ hrozba z pozície kocúrov Dajmifuka a Kalafúta, ktorí vidia vo vrabcoch skrehnutých mrazom ľahko dostupnú korisť. Tento motív však autor rozvíja iba okrajovo. Z hľadiska motívickej štruktúry sa javí byť redundantný.

Úvahy o spôsobe prežitia zimy možno chápať v prenesenom význame ako generačný spor, konflikt rozdielnych názorov. Z načrtnutého generačného sporu evidentne vyčnieva etický moment. Na jednej strane sú staré vrabce zosobňujúce skúsenosti a pragmatický prístup k nastávajúcej situácii, na druhej mladé vrabce preceňujúce svoje sily a schopnosti a ignorujúce možné riziká. V priebehu deja sa podľa očakávania potvrdzuje pragmatický pohľad vytvorený na základe zažitých skúseností.

Navyše vrabec, ktorý prišiel s týmto oslobodzujúcim, prežitím umožňujúcim nápadom, sa napokon stáva vrabčím kráľom. Jerguš Heštera, ktorý mal pravdu *so zimou aj so sýpkou*, je kráľom „*národíka nesprátníkov*“ aj vďaka okolnostiam. A tu nám autor otvára nový interpretačný rozmer, s nenápadným filozofickým podtextom.

Jerguš Heštera je v skutočnosti zimný vrabčí kráľ, lebo potreba vodcu kŕdľa vzniká predovšetkým v neľahkých časoch, napríklad v neľahkých časoch tuhej zimy. V lete, v časoch pohody a dostatku je všetko diametrálne odlišné: „*Keď sa čerešničky zapalujú, vtedy je každý vrabec kráľom. Ja aj ty, ty aj ja... veru, každý vrabec je v lete naozajstným kráľom, tak kto mu má čo prikazovať, zakazovať, rozkazovať? V lete postačí aj najmenšiemu vrabcovi jeho malý vrabčí rozum, vtedy je každý vrabec dosť múdry! Oj, leto, premilé leto, kdeže si sa podelo? – hlasno vzdychali vrabce.*“

Balcova próza má široký sémantický záber a prináša viacero možností interpretácie. Vzhľadom na jej univerzálny rozmer presahuje hranice detskej literatúry. Navyše zamyslenia, ktoré by inak pôsobili strnulo, sú v knižke nadľahčované váhou vrabčej existencie a humorom: „– Z vrabcov? Z vrab-

cov? – *Jaško pojašene poskakoval po priečnom tráme sýpky. – Z vrabcov si predsa nik nestrieľa, ale zato do vrabcov, do vrabcov sa strieľa! Neviete?“*

Navyše ide o pomerne dynamickú a hutnú rozprávku. Jej dejová krivka sa dvíha viacerými vrcholmi. Vzápätí ako ustane generálny konflikt vrabcov, uletí malej Katarínke obľúbený papagáj Pišta a neskôr sa na scéne objaví budmerické vrabce. Predpokladaný konflikt zväčša nenechá na seba dlho čakať. Napätie trvá spravidla krátko, zvyčajne sa rozplynie v humorných dialógoch a situáciách. Ešte častejšie býva pohotovo odvrátené figlami a dôvtipom zainteresovaných literárnych postáv alebo ich pozitívnym nladením – nikdy sa nedokážu dlho hnevať: „*Pod' sa biť! Pod' sa biť!* – *vyzýval jedného po druhom, ale budmerické vrabce sa najprv pustili do žita.*“

Zdá sa, že Július Balco si uvedomuje, že kompozičná výstavba založená na postupnom striedaní sporných situácií, dôvtipných riešení a zmierlivých priateľských gest môže viesť k istej automatizácii, v ktorej by zanikla pointa. Napokon príbeh aj odplynie do stratenia a zostáva z neho len pocit a atmosféra. Je to práve atmosféra, ktorou sa autor snaží ozvláštniť dejovú zložku, a na ktorú sa spolieha v závere. Ako sa už v literatúre mnohokrát ukázalo, čaro vianočných sviatkov autorov pôvodných diel väčšinou nesklame a zaberá aj na čitateľov. Je to tak aj v prípade Júliusa Balca a potenciálnych príjemcov jeho knihy.

Vianočná atmosféra v tejto rozprávkovej knihe nie je vykreslená samoúčelne. Symbol Vianoc obsahuje viacero tradičných významových konotácií a dispozícií k zmiereniu znepriatelených strán a k odpusteniu. Svätočná atmosféra obmäkčí Katku, ktorá odpúšťa papagájovi Pištovi, a počas Vianoc po vrabčej potrave prestávajú túžiť aj dva kocúry Dajmifuk s Kalafútom. Náhla zmena ich apetítu má však i humorný podtext: „*Na Vianoce sa zaobídeme aj bez vrabcov. V zime sú aj tak len kosť a koža. – Samé perie, – znechutene zívól Dajmifuk. – Vianočné dobroty sú oveľa chutnejšie než vyzíabnuté vrabce.*“

Vianočná atmosféra prináša takisto nové tvorivé impulzy. Prináša postmoderný postup miešania odľahlých priestorov a kvalít prežívania: „*Za kmeňom obrovskej hustej borovice sa ukrýval ešte jeden darček. Bola to knižka... Toto však bolo priam neuveriteľné. Knižka sa volala Vrabčí kráľ.*“ Pod vianočným stromčekom čaká na protagonistov kniha, ktorú práve čítame. Čitateľ sa tak zrazu stáva účastníkom deja, literárny text ožíva a mení sa na priamu rečovú akciu. Zámerom tohto postupu je, aby sme to, čo čítame, aj počuli akoby veľmi zblízka. Možno uverili a poddali sa náladám a vianočnej atmosfére. Balcov Vrabčí kráľ však nie je knihou určenou výhradne pod vianočný stromček. A ak predsa len, tak potom pod celoročný.

JAROSLAV VLNKA

JANA ŠIMULČÍKOVÁ

Veselý telefón

Bratislava, SPN – Mladé letá 2004. Il. Alena Wagnerová. 54 s.

Je potešiteľným faktom, že Veselým telefónom Jany Šimulčíkovej sa súčasná poézia pre deti rozšírila o ďalšiu kultivovanú knižku. Adresne je určená deťom od šiestich rokov a člení sa na dva tematické okruhy: svet školy a okolitý svet.

Prvý okruh sa dotýka problematiky osvojovania si zručnosti v písaní, naznačuje formovanie osobných vzťahov medzi deťmi. Nadobúdanie písateľskej zručnosti je podchytené v kvartete básní – *Dĺžne, Bodka, Písanie a Mäčkene*. Autorka školské písanie vníma ako hru, ktorá je žiakovi vekovo blízka a len prostredníctvom nej si dokáže poradiť s tajomstvom písanej formy materinského jazyka. Na invenčnosť jej prejavu možno poukázať napríklad v básni *Dĺžne: Čo sme dĺžne? / Štyri dĺžne. / Dĺžne už však nemáme, / iba striešky – vokálne*. Viditeľná je tu i tendencia názornou formou rozširovať detský slovník o nové slová späté s písanou

podobou jazyka. V básni *Bodka* sa iota stáva žonglérom, ktorý si trénuje smeč, a tak sa bodka môže náhle stratiť. Didaktizmus je v plnej miere nahradený hrou, do ktorej vstupuje aj učiteľka: *Učiteľka pre zmenu / dá mu bodku červenú*. Funkčné odľahčenie stresu z diktátov možno doložiť básňou *Mäkčene*, v ktorej sú mäčkene belasými vtáčikmi poletujúcimi „ako mašle odvíate“.

Formovanie osobných vzťahov nachádzame v básňach *Majster*, *Nákaza* či *Jazyčnice*, pričom posledná z nich pracuje s jednoduchými frazeologickými jednotkami, s ktorými sa školáci v rámci učebných osnov oboznamujú až vo štvrtom ročníku: ...*Šlabikár však neklame. / Všetci z neho čítame, / že Ela a Ema melú, / kým si jazyk nezoderú* (frazéma „nadarmo si drať jazyk“). Podobne je to v básni *Zábudlivý*, kde nachádzame torzo frazeologického zrastu „kto nemá v hlave, má v päťach“, a to – *hlavu nemá*.

Prostredie triedy, s ktorou sa prvák stretáva a často sa s ňou aj citovo identifikuje, dotvárajú autorkine básne o reáliách okolia, ako aj samotných pomôckach žiaka – báseň *Šepkár* je o muškáte, prostredníctvom ktorého si deti osvojujú matematické znalosti: ...*Ten muškát je kamarát. / Pomáha nám vyrátať, / koľko v triede kvetov má / muškátová množina*. Hravosťou a vtipom oplývajú básne *Pero*, *Guma* a *Strúhanka*, kde implicitne objavujeme nielen citovú väzbu detí k svojim pomôckam, ale v čarovnom detskom videní sveta sa do daných pomôcok sústreďuje aj ich detská nezbednosť. Jana Šimulčíková rezignovala na všetko dospelácke a na plný úväzok sa upísala detskej optike. Nementoruje, nepouča, neučí. Ak aj upozorňuje na nejaký záporný jav (báseň *Vrba* – detské hrbenie sa v laviciach), robí to vždy z pozície dieťaťa. Vo svojej snahe je presvedčivá, autentická a z estetického aspektu originálna. To potvrdzuje aj druhý tematický okruh básní, ktorého leitmotívom je vzťah: dieťa a okolitý svet. Absolutizácia detského aspektu je tu zjavná najmä v titulovaní jednotlivých veršikov: dievčatko, ktoré mame rozstrihá novú látku pre svoje hračky, je *Krajčírka*; dieťa, ktoré v „tvorivom rozlete“ zauzli tri šnúry do nerozviazateľného

uzla, je *Kúzelníkom*; plastelínové koláčiky na sestrine meniny zas vypeká malá *Pekárka* a pod. I z ďalších básní vyviera detská hravosť, vtip a kdesi v mikropriestore veršov aj tichý obdiv k tvorivosti a ľahkosti, ktorými nenapodobiteľné detské obdobie života prirodzene oplýva. O Šimulčíkovej umeleckej citlivosti a o potrebe chápania detského sveta asi najlepšie vypovedá miniatúra pod názvom *Pred spaním: Túlia sa tulene. / Stále sú studené. / Prituľ ma, mamička, / si moje kúrenie*.

Veselý telefón je navyše dôkazom vynikajúcej spolupráce autorky slova s ilustrátorkou Alenou Wagnerovou. Súčinnosť oboch zložiek – slova a kresby – je citeľná nielen v ilustračne príťažlivej interpretácii veršov (ako dôkaz rešpektovania detstva môžeme uviesť imitáciu detskej kresby domu so slnkom v básni *Obrázok*), ale v prípade spolupráce Jany Šimulčíkovej s Alenou Wagnerovou prerástla aj do invenčného a detským recipientom preferovaného maľovaného čítania. Kým v básni *Maliari* sa maľované čítanie objavuje ešte len fragmentárne, posledná báseň knižky pod názvom *Dopravný týždeň* je vyvrcholením premyslenej tvorivej spolupráce oboch autoriek.

RADOSLAV RUSNÁK

JANA NEMCOVÁ

Hra na život, Útok na city

Dobrodružné žánre v čítaní mládeže
Nitra, FF UKF 2004. 101 s.

V názve najnovšej monografie Jany Nemcovej *Hra na život, Útok na city* sú obsiahnuté základné príznakové charakteristiky žánru, ktorému sa táto odborníčka na detskú literatúru niekoľko desaťročí venuje. Spomínaným žánrom je dobrodružná literatúra so všetkými jej formovými nuansami: historicko-dobrodružný román, zbojnícke, lúpežnícke i pirátske príbehy, orientálna rozprávka, western či detektívka. Uvedeným žánrovým formám sa občas ujde nelichotivé

označenie periférna literatúra, a preto venovať sa v literárnokritickej reflexii práve im je záslužným počínom. V súčasnej kultúrno-spoločenskej a čitateľskej klíme (je všeobecne známym faktom, že čítanie už dávno nie je tou najobľúbenejšou voľnočasovou aktivitou) možno práve táto literatúra je smerom, ktorým by učitelia literatúry mohli získať deti na čítanie. Dobrodružná literatúra svojou exotickosťou, pútavosťou, tajomnosťou, fantastickosťou, charakteristikou postáv, témami a prostredím je čitateľsky stále atraktívna.

Žánre a žánrové formy dobrodružnej literatúry zaznamenali v procese historického vývinu mnohé premeny. V centre záujmu Jany Nemcovej nie sú však len vývinové peripetie tohto žánru (i keď ich nemožno ignorovať a obísť), ale najmä jeho aktuálna podoba. Pozornosť obrátila najmä na súčasných slovenských autorov, ktorí svojimi dielami chcú zaujať tínedžerov (Peter Glocko, Milan Ferko, Jela Mlčochová). Najväčší priestor venuje historicko-dobrodružnej próze, pretože práve ona spĺňa všetky atribúty dobrodružného žánru: príbehovosť, zážitkovosť, spájanie neuveriteľného s vierohodným. V tomto type prózy sa stretávajú a spájajú historickosť s dobrodružnosťou, vytvárajú sa nečakané alebo zákonité situácie a v centre pozornosti je v nich vždy človek, ktorý rieši problém svojej existencie. Minulosť neurčuje koncepciu celého textu a je často iba prostriedkom na pochopenie súčasnosti. Autorka svoje závery o historicko-dobrodružnej próze dokladá textovou analýzou knihy Petra Glocka Ruža pre Jula Verna. Ďalšie odnože historickej prózy (zbojnícky, lúpežnícky či pirátsky príbeh) sú založené na akcii, číne, aktivite zbojníkov, rebelantov, lupičov. Ich spoločnou črtou je konfrontácia pravdy a krivdy, samozrejme, v rámci tradičnej romantickej schémy konflikt – zápas – víťazstvo. Interpretácnou vzorkou tu boli Jane Nemcovej knihy Milana Ferka Pirátski kráľi a kráľovskí piráti, Pirátske dobrodružstvo a Rinaldo Rinaldini.

Orientálna rozprávka a western v slovenskej literatúre nemajú zastúpenie, a preto ich žánrová charakteristika vyplynula zo slo-

venských a českých prekladov (napr. rozprávok Tisíc a jedna noc či svetových westernov). Detektívka má v slovenskej literatúre pre mládež dvorného autora v osobe Jely Mlčochovej. Práve jej detektívne príbehy Hľadajte muža v maske a Stratený egyptský poklad (isteže, v komparácii so svetovou detskou detektívnou literatúrou) sa stali interpretačným základom analýzy detektívky ako žánru založeného na rozlúštení hádanky, záhady, zločinu či justičného prípadu. Odlišnosť detskej detektívky a detektívky pre dospelých, ako aj spoločné črty, ktorými sú motívy tajomna, kumulovaného napätia, zauzľovania, komplikácií a riešenia záhady, sú obsahom poslednej kapitoly.

Jana Nemcová nezaprie v sebe ani dlhoročnú pedagogickú prácu, názvy niektorých kapitol sú vlastne invenčnými definíciami jednotlivých podtypov dobrodružnej literatúry, napr.: Dobrodružná literatúra – zábavné poučenie? Detektívka – dobrodružstvo pátrania. Orientálna rozprávka – ponuka fantastických dobrodružstiev.

Postihnúť a reflektovať celú súčasnú slovenskú literatúru pre deti a mládež môžeme len vtedy, keď ju budeme sledovať v parciálnych sférach a v širšom kontexte. Publikácia Jany Nemcovej Hra na život, Útok na city je práve takýmto príspevkom. Jej ambíciou je osloviť literárnych vedcov zaoberajúcich sa detskou literatúrou, budúcich učiteľov a všetkých, ktorí berú osobne osud detskej literatúry a jej percepcie.

EVA VITÉZOVÁ

MAARJA TALGRE

Pavián v záhrade doktora Muntheho

Bratislava 2004. Q 111. Il. Ilon Wikland, prel. Jaromila Cihová. 39 s.

Kvôli bežnému čitateľovi musím hneď na začiatku svojej skôr glosy než recenzie predznať, že doktor Munthe z názvu

najnovšej knižočky z produkcie vydavateľstva Q 111 je reálna, nie fiktívna postava. Axel Munthe, švédsky lekár (1857–1949), skutočne existoval. Svoju medicínsku kariéru začínal v 90. rokoch 19. storočia v Paríži a v Ríme, lenže na rozdiel od iných dobových lekárskejších kapacít preslávil sa skôr liečením celebrit vtedajšieho sveta než závažným lekárskeým objavom. K jeho popularite prispelo najmä to, že sa stal osobným lekárom korunnej princeznej Viktórie, ktorá sa neskôr posadila na švédsky trón, takže keď si na ostrove Capri dal postaviť honosnú vilu San Michel v antickom štýle, o ďalších kráľovských pacientov nemal núdzu. Mon-dénny lekár, špecializujúci sa na nervové choroby bohatých, sa však svetoznámy stal predovšetkým *Knihou o San Michel*. Vyrozpáral v nej svoj lekárske i ľudské údel, stretnutia s mocnými a slávnymi svojho sveta, ale i s chudákmi, ktorých vždy liečil, samozrejme, bez nároku na honorár, takže nie div, že kniha sa stala svetovým bestsellerom. Státisíce čitateľov Munthe v nej dojímal i svojím záujmom o zvieratá, najmä bojom proti masovému odchytu sťahovavých vtákov na svojom milovanom ostrove, čo napokon vyjadril aj v oficiálnom venovaní svojej knihy kráľovnej Viktórii, „ochrankyni utláčaných zvierat a priateľke všetkých psov“.

Lenže slávny Munthe nie všetkých dojmal. Jeho slovenský kolega, mimochodom tiež lekár a tiež spisovateľ Ladislav Nádaši-Jége napríklad v *Eláne* (1937/38, č. 3) o jeho slávnej knihe napísal: „Pred niekoľkými rokmi bol Axel Munthe vydal knihu majúcu dve pomenovania, z ktorých jedno bolo, tuším, San Michel. Dielo pozostáva z radu výjavov z jeho života. Začne s tým, že nadrapujúceho sa dôstojníka zastraší kolitídou, druhom črevného kataru. Zatým pritisne na vedeckom poli ku stene nie menšiu kapacitu, ako bol Charcot. Postaví v Taliansku, v San Stefano, najkrajšiu vilu moderných čias, ktorá privábí i nemeckého cisára Vilhelma. Tento chváli v nej jednu sochu a Munthe mu odporuje. Keď už nemal napochytre nič väčšieho čo premáhať, oddal sa do svojich kolegov, o ktorých pí-

še ako o šarlatánoch a vydríduchoch a nimi chybne kurovaných chorých vylieči obratom ruky. Keď bol s ľuďmi hotový, zachraňuje lastovičky, kúpiač pre ne za drahé peniaze letisko, aby mali kde odpočívať na svojej ceste do Afriky. Napokon v akomsi mystickom výjave premošhol i samú smrť. Aspoň si myslím, že to musela byť ona, lebo som nemal viac trepezlivosti knihu dočítať. Na naivného čitateľa kniha mocne pôsobí. Mne kazila dojem predstava komára pyšného na svoje víťazstvo uštipnutím človeka.“

Ak za Jégého slovami nebudeme vidieť obyčajnú ľudskú a profesnú závisť spisovateľa a lekára, ktorého patientskou celebritou v celom jeho živote bol nejaký ten oravský richtár či boženík, ale predsa len objektívny názor brisného, klasicky vzdelaného intelektuála, potom je na mieste otázka, aký zmysel malo vydanie tejto knihy. Otázka je navyše opodstatnená o to viac, že zmysel, teda estetický zážitok nedáva ani to, čo malo Muntheho malým čitateľom ozvláštniť. Príbeh o chlapcovi a dievčatku, ktorí hľadajú svojho strateného psíka v prekrásnej vile a pritom sa zoznámia s jej obyvateľom a jeho zvieratami, je totiž len lacnou poviedočkou. Textom bez psychologickéj presvedčivosti a hlbšieho zámeru, ak len ním nemala byť adorácia osobnosti, ktorá ňou v najvladnejšom význame tohto pojmu nie je.

Pravda, nie som taký naivný, aby som nevedel, že toto všetko je ľuďom vo vydavateľstve Q 111 známe. Ak sa predsa len rozhodli vydať knižku, ktorá beletristickou a zároveň i náučnou formou sprostredkúva švédskym deťom ich človeka, zaiste je za tým snaha európskych unionistov formovať čosi ako európske kultúrne a vzdelanostné povedomie súčasných detí. Ibaže čo tak začať v našom vydavateľstve našou osobnosťou? Trebárs Martinom Kukučinom. Bol to predsa tiež lekár a tiež spisovateľ. A napokon prečo nie samotným Nádašim-Jégém? Aj keď Orava nie je atraktívne Capri a Adam Šangala nie je kniha o San Michel. A či práve preto?

ONDREJ SLIACKY

HENNING MANKELL

**Pes, ktorý bežal za hviezdou,
a červený bicykel**Bratislava, Q 111 2004. Il. Martin Snopek, prel.
Jarmila Cihová. 138 s.

Vydavateľstvo Q 111 sa rozhodlo slovenskému čitateľovi priblížiť dielo renomovaného švédskeho spisovateľa Henninga Mankella. Autora, ktorý už viac ako desať rokov patrí k najčítanejším švédskym spisovateľom, uznávaným a oceňovaným nielen vo Švédsku, ale aj v zahraničí. O úspechu Mankellových diel svedčí skutočnosť, že boli ocenené mnohými prestížnymi cenami a preložené do viac ako tridsiatich jazykov. A hoci jeho kriminálne romány o policajnom komisárovi Kurtovi Wallanderovi vychádzajú v miliónových nákladoch, v kvalitnom slovenskom preklade Jarmily Cihovej ho spoznáme ako autora nevšednej knižky pre deti a mládež. Knižky, ktorá hneď po vydaní v roku 1990 vyhrala prvú cenu v súťaži vydavateľstva Rabén & Sjögren, o rok nato získala plaketu Nilsa Holgerssona, v roku 1993 Nemeckú cenu za literatúru pre mládež a v roku 1996, spolu so svojimi troma voľnými pokračovaniami, Cenu Astrid Lindgrenovej.

Čím je táto knižka o jedenásťročnom chlapcovi taká výnimočná?

Jej hlavný hrdina Joel Gustafson je i nie je ako iní chlapci. Býva v malom mestečku, založí tajný spolok, chce byť námorníkom a je jediný, o kom vie, že nemá mamu: „Často je dobré, keď ste v niečom jediný. Napríklad byť jediný, kto má model lietadla z balzového dreva alebo bicykel s rebrovým vzorom na prednej pneumatike a hrubým dezénom vzadu. Ale byť jediný, kto nemá mamu, je zlé. Je to dokonca horšie ako zajať sa. Byť bez mamy je tá najhoršia vec na svete. Mama by vás mala opustiť iba vtedy, keď umrie.“

Tu sa začína odvíjať príbeh o ľuďoch – o Jenny, Samuelovi a Joelovi Gustafsonovoch, ktorí boli kedysi rodinou a teraz sú iba

menami, ktoré akoby k sebe ani nepatrili. Príbeh osamelého chlapca, ktorý si myslí, že ich domu už nikdy „nezafúka priaznivý vietor“, a ktorý vo svojich odvážnych snoch o námorníkoch premieňa mamu na galiónovú figurínu – krásnu, ale neživú sochu na prove lode, ktorú necháva spolu s loďou potopiť sa do hĺbky štyritisíc metrov. A zatiaľ čo mama Jenny navždy mizne v hĺbinách mora, vyčerpanej posádke sa podarí zachrániť na neobývanom ostrove. Členom tejto posádky je Joelov otec Samuel, drevorubač a bývalý námorník, ktorý svoj nepokoj niekedy zapíja rovno z fľašky, hlbokými dúškami, akoby ani nechcel piť, ale nemôže si pomôcť, a ktorý v mokrých vlnených ponožkách rajbe dlážku kefou, akoby to mohlo utíšiť jeho bolesť, zmývajúc príznaky, ktoré vidí len on sám.

Z polyfónie najrôznejších epizódiek a náznakov autor postupne spleť celistvý vzor pripomínajúci koberec. To, čo na prvý pohľad pôsobí ako chaos nití a uzlíkov, v skutočnosti vytvára dokonalý vzor. Iba hľadanie, poznanie a sebaopoznanie je cestou k vyličeniu ubolených duší, k pochopeniu života v jeho podobách a premenách, kde aj strety so zlom majú svoju skúsenostnú hodnotu, kde aj svet dospelých je plný tajomstiev, prekvapení, vlastných skratov a kazov, kde ťažké otázky možno nie sú až také ťažké, kde odpovede, ktoré dostávame, nemusia byť práve tie, ktoré sme chceli, kde spoznať skutočného priateľa môže byť oveľa náročnejšie ako zložiť skúšku do tajného nočného spolku a kde by každý mal mať svoj sen – svojho psa, ktorý má svoju hviezdu. Lebo byť šťastným znamená, že môžete kedykoľvek zastať so svojím červeným bicyklom, zahľadieť sa na oblohu a predstavovať si, že váš pes dobehol do cieľa – našiel svoju hviezdu.

A hoci sa s touto predstavou nebudete môcť s nikým podeliť, práve vďaka nej budete sebou samým a nikým iným. Napokon, detstvo sa nekončí, len sa zmenia pravidlá hry na človeka.

EVA FAITHOVÁ

MILAN FERKO

Krásna hra

Bratislava, SPN – Mladé letá 2004. Il. Andrej Augustín.

Milan Ferko (1929) patril v 60. rokoch veľkou časťou svojej tvorby k tým spisovateľom, ktorí menili umelecké kritériá poézie pre deti, aktualizovali a spestrili tematickú škálu, experimentovali so sémantikou slova i textu, inovovali poetiku a z hľadiska komunikácie intenzifikovali adresnosť a bezprostrednosť. V 70. a nasledujúcich rokoch sa Ferko venoval predovšetkým próze v jej rôznych žánrových podobách. Sústredil sa na historické a dobrodružné námety, tiež na autenticitu sveta dospievajúcich. Charakteristickým prvkom jeho epiky sa stala esteticky pôsobivá kombinácia rozprávania a faktografie. Od jeho zbierky básní pre deti *Džimbala-bala-bala* po básnický výber *Krásna hra*, ktorý nedávno vyšiel v SPN-Mladé letá, teda uplynulo už vyše tridsať rokov. A ak sa v súvislosti s ním, ale aj s inými dielami, oceňovala obľavná hravosť a zázračná fantazijnosť, potom vyznievajú nasledujúce verše *Krásnej hry* ako potvrdenie, nie síce časovej, ale ideovej kontinuity, ktorá tesne premoštuje desiatky rokov znovuuvedomením si vlastného tvorivého i ľudského kréda: „*Na všetky / zázraky / je spôsob / rovnaký: // Do pozdnej staroby / od detstva robíťtak / každú vec, ako-by / išlo vždy o zázrak.*“

Citovaný úryvok evokuje optimistickú životnú filozofiu – neopakovateľnú hodnotovosť chvíle, v ktorej je samotné žitie, hocijako obyčajné, súmerateľné s neobyčajnosťou zázraku. A to sa snaží Milan Ferko dokazovať aj v každej básni, keď hravo umiestňuje do centra ich významového diania moment premeny reálneho na neskutocné. Preto v prvej básni vystrieda psíka na remienku obláčik, inde zas dážd' robí z dvora more alebo v poetisticky metaforickej básni *Bola raz...* čiary začnú hýriť tvarmi a premenami. Nezabudne však „za-

radíť spiatocku“, vrátiť veciam spojitosť s ľuďmi: obláčik je prelietavý kamarát, hr-dina na dvore zažiari úsmevom, tak sa stáva slnkom v daždi, a čiary majú tiež svoj človečenský limit: jedna z nich nakoniec zostarne. Autor využíva dôsledne rozvité personifikácie a animizácie, mnohé však deťom ani tak nedopovie, niektoré básne nechá interpretačne viac otvorené – počíta v nich s dotvorením na strane čitateľa/poslucháča (*Večné otázky, Tajomstvo* a i.); sem by sme mohli zaradiť aj básne, kde využíva postup nonsense a hry (*S čím sa je slnko, Záhada, Keby* a i.). Tu sa ukazuje jeho jazykové majstrovstvo, aj keď niektoré voľby z historickej slovnej zásoby považujem za diskutabilné (čo to ten dážd' robí, keď „*sús-ta, / stále viac a prudšie?*“). V kompozičnom pláne niekedy hravosť nadobúda poučnú funkciu: motívy neusporadúva asociácia, ale postupnosť čísel (*Lahké počty* a i.) alebo pravopisný kontrast (*Rým a Rím* a i.). Lyric-kú polohu často dopĺňa epizujúca línia budovaná na kumulácii a variácii motívov (*Do ružova, Veľký cestovateľ* a i.), samozrejme, aj na dialógu. Takisto sa mení emocionálna atmosféra zbierky vtipnými, ale aj vážnejšími básňami: spomeňme báseň *Zlaté gombičky* s ekologickým podtextom skonštruovaným na paralele vypadnutého vtáčaťa z hniezda a padajúcej hviezdy.

K „reči“ knižky patria aj ilustrácie – Andrej Augustín živou farebnosťou a jasnou kresbou vizualizoval zväčša prvoplánové významy básní, čo je vcelku konvenčná dekorácia. Zdá sa, že lepšie vyznieva v jeho podaní abstraktná téma: svedčí o tom obrázok okatej tmy alebo rieky so studenými nohami. Každopádne oba svety, textový aj výtvarný, sú primerane zladené, aby ich mohlo obsiahnuť dieťa v intenciách svojho umeleckého zážitku. Milan Ferko v *Krásnej hre* pripomenul svoje tvorivé schopnosti, výsledkom ktorých sú verše očarujúce už niekoľko čitateľských generácií detí, opieral sa o kriticky pozitívne prijímaný kontext vlastnej tvorby, hľadal súčasnú dieťa hravosťou s hodnotovým posolstvom.

RADOSLAV MATEJOV

ROMAN BRAT

Čuvi v pralese

Bratislava, SPN – Mladé letá 2004. Il. Miroslav Regitko. 65 s.

Po rámcovo komponovanej rozprávkovej dilógii Tvrdohlavý baran (2000) a Pochabý škriatok (2002) spracovanej podľa vlastného autorského seriálu televíznych večerníčkových rozprávok Čo videli stromy, vstupuje Roman Brat do čitateľského priestoru mladých príjemcov literatúry útlou knižkou Čuvi v pralese (2004). Slovo „útlou“ použité v predchádzajúcom kontexte vyznieva však tak trochu pejoratívne, ak hneď na začiatku nášho uvažovania o tejto knižke povieme, že ide v nej o relatívne bohatý dej a o skutočne bohatý výtvarný výjav.

Čuvi v pralese, to je v skutočnosti deväť rozprávkových príbehov mladého ovčiarkeho dlhosrstého psa čuvača, ktorého sa rozhodne „jeho dobrý pán Jakub“ vziať na výstavu psov niekde až za more. Samozrejme, toto rozhodnutie je dôsledkom toho, že Čuvi je pekne stavaný pes s výnimočne čistým bielym kožúškom a problémovým (pre neho samého) čiernym noštikom. Cestou však lietadlo havaruje a dvojica sa násilne od seba oddelí.

Ako to vyplýva z povahy diela, autor sleduje predovšetkým osudy psíka v neznámom pralese, kam sa lietadlo dostalo. Stretáva sa najprv na prvý pohľad so živým kameňom, v skutočnosti pásavcom, ktorý sa pre neho stane dobrým radcom a sprievodcom v boji

o prežitie v záhadnom svete obývanom svojráznymi zvieracími bytosťami. Pásavec Čuvimu rozpovie príbeh o papagájoch (ako prišli k farebným perám), o jaguárovi v sieťi (ako a za akú cenu ho vyslobodí opica), o zauzlenej anakonde (a ako sa jej podarí z toho dostať), sami sa stanú svedkami i súčasťou diania s pirajami, ktoré Čuviho ostrihajú ako ovcu, s opicami, ktoré prejavujú nevídany vlastnícky vzťah k všetkému ovociu, čo sa tu rodí, a napokon sa oboznamuje s príbehom pahlného kondora, s ktorým je spojené aj jeho opätovné stretnutie s dobrým pánom Jakubom a návrat domov. Stane sa tak na základe uplatnenia rozprávkového princípu dobra, ktorý na tomto mieste autor do deja tvorivo zakomponoval.

Prezentácia sledu udalostí je v kompetencii „chlpáča“, ako nazýva pásavec Čuviho, v jeho videní sveta a života v tajuplnom a pre neho, naivného, nebezpečnom pralese. V pestrých a aktualizovaných poznaniach nasýtených dialógoch s pásavcom, ktorý mu nezištne pomáha, nachádza mladý čitateľ zmysel toho, čo autor do textu vkladá: nielen ono slovenské v núdzi pozná priateľa, ale aj to všeludské, čo sa ťažko formuluje do slov, čo vychádza na povrch v podobe zážitku z prečítaného a s ním súvisiaceho presvedčenia, že priateľstvo a láska sú hodnotami, pre ktoré sa oddá život. V tomto texte je to priateľstvo hlavných protagonistov a obojstranná láska Čuviho a jeho pána Jakuba. Aj pre toto, a možno práve pre toto, je knižka Romana Brata nielen zaujímavým a poučným čítaním, ale je čítaním do duše.

VILIAM OBERT

Významné životné jubileum ako ocenenie

Univerzitná profesorka Eva Tučná patrí k tým osobnostiam slovenskej literárnej vedy, pre ktoré sa výskum a reflexia literatúry pre deti a mládež stal nielen celoživotným vedeckým a pedagogickým programom, ale i priestorom na tvorivú sebarealizáciu. Dôkazom toho sú jej dve monografie Rexlefie o literatúre pre mládež (1993) a Marginálie o literatúre pre deti (2000). Prínosné svojou tematikou – estetická identifikácia generácie detského aspektu, analýza poetiky dievčenského románu, začlenenie tvorivých literárnych adaptácií do autorského procesu – sú cenné i odvahou svojej autorky problematizovať iné, najmä autoritárske názory a hodnotenia. Za takúto činnosť je významné životné jubileum oprávneným ocenením.

(os)

CAPE TOWN SLIDE SHOW

29. kongres IBBY v Kapskom Meste

pohľadom Jána Uličianskeho

Stolová hora hostila

S juhoafrickým Kapským Mestom sa nám v prvom momente asi vybaví prvá úspešná transplantácia srdca na svete a meno slávneho chirurga Christiana Barnarda. Tým turisticky zdatnejším sa možno ponúkne Stolová hora. Týči sa nad mestom ako ozajstná dominanta a začiatkom septembra minulého roku (5.–9. 9. 2004) symbolicky hostila ľudí, ktorí majú „srdce na pravom mieste“ alebo ktorým napriek všetkým ekonomickým bariéram ešte stále ležia na srdci knihy pre deti. Predovšetkým knihy pre africké deti, pretože KNIHY PRE AFRIKU to bol oficiálny názov 29. kongresu IBBY, medzinárodnej únie pre detskú knihu. Na africkom kontinente sa konal po prvý raz, a to istotne aj zásluhou výnimočnej osobnosti niekdajšieho člena exekutívy IBBY i bývalého prezidenta Ceny Hansa Christiana Andersena – Jay Healeho. Symbolmi kongresu sa stali zvieratká z plagátu dnes hádam najznámejšieho juhoafrického ilustrátora Pietu Groblera. (Mimochodom, bol v Bratislave ako účastník medzinárodného workshopu počas BIB '99 a je nositeľom Plakety BIB 2003, pre kongres vytvoril logo a plagát).

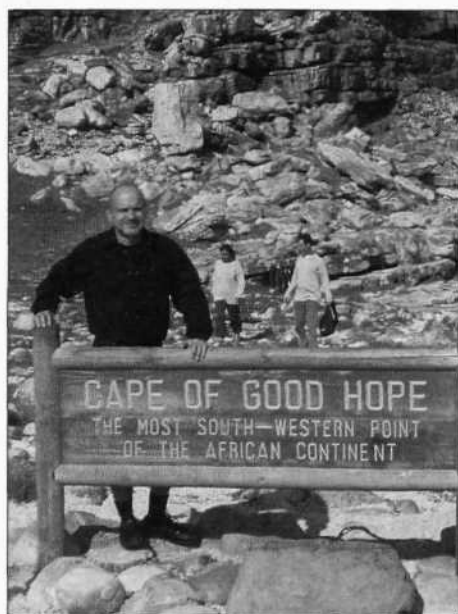
Piet Grobler: Plagát 29. kongresu IBBY

Mysel dobrej nádeje

Skoro každý z približne 600 delegátov kongresu zo 68 krajín sveta mal pri sebe fotoaparát, a tak si spomienky na dni plné pracovných i spoločenských stretnutí nemusel odnášať len v hlave, ale mohol si ich uložiť na film, či do pamäťovej karty fotoaparátu. Práve preto som svoje kongresové poznámky nazval prehliadkou obrázkov, lebo aj keď dominantnou témou odborných prednášok bola „chvála rozprávačskej tradície“, pre všetkých, ktorí prišli do Kapského Mesta z Európy, Ameriky, Austrálie či Nového Zélandu, bol kongres predovšetkým vizuálnym zážitkom. Samozrejme, nebolo to len vďaka exotickému prostrediu miesta konania, ale predovšetkým preto, že organizátori v kongresovom centre, ktorým sa stalo univerzitné divadlo Baxters Theatre, pripravili množstvo výstav a sprievodných podujatí. Boli

medzi nimi expozície kníh autorov a ilustrátorov nominovaných na cenu Hansa Christiana Andersena, 100 reprezentatívnych kníh pre deti Južnej Afriky, víťazov IBBY Asahi Reading Promotion Award, ale i výber ilustrácií víťazov Bienále ilustrácií Bratislava 2003. Slovenskú sekciu IBBY reprezentoval riaditeľ BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, Peter Čačko a ja, ako jej súčasný prezident a jeden z nominovaných na Cenu Hansa Christiana Andersena. Je známe, že túto cenu nakoniec získal írsky spisovateľ Martin Waddell. Mne ostala na pamiatku fotografia pred policou s knihami, ale i tá z Mysu dobrej nádeje. Možno v nádeji, že cena bude inokedy... Celkom vážne mi však na zábere chýba ilustrátor Peter Čisárik, nominovaný na túto cenu za svoju ilustračnú tvorbu. Žiaľ, na kongrese boli „osobne prítomné“ iba jeho knihy.

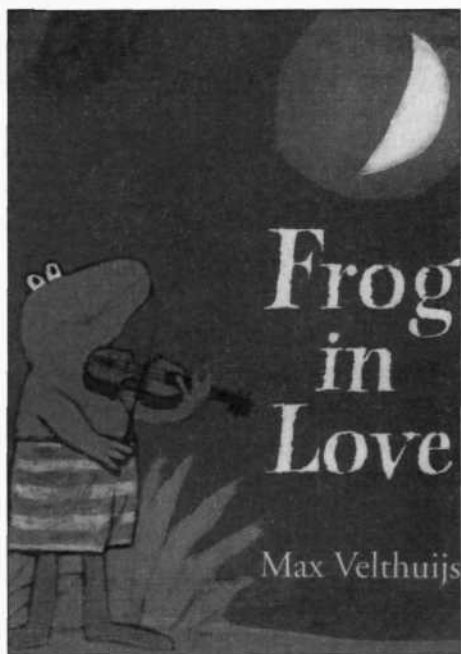

Plní porozumenia pre slabosti iných

Takto by som možno mohol charakterizovať najnovších nositeľov Ceny Hansa Christiana Andersena. Slávnostné vyhlásenie cien je vždy súčasťou otváracieho ceremoniálu kongresu, a nebolo to inak ani v Kapskom Meste. Spisovateľa Martina Waddella som si však nenafoťil v gala, ale úplne civilne, keď počas prestávky kongresového rokovania, sediac na trávniku pred divadlom, poskytoval rozhovor mladej redaktorky z miestnych novín. Možno to bola práve ona, ktorej povedal, že svoje knihy písal predovšetkým o ľuďoch,

ktorí sa cítili byť bezbranní, odlišní a ktorí potrebovali porozumenie iných. Ocenený holandský ilustrátor Max Velthuijs sa úplne vyhol objektívu môjho fotoaparátu. Mám však fotografiu jeho knihy *Zamilovaný žabiak*, ktorú holandská sekcia IBBY, právom hrdá na svojho slávneho člena, venovala všetkým delegátom kongresu. No Max Velthuijs, známy svojím láskavým humorm, vraj hovorí, že postavičku *Žabiaka* nakreslil podľa seba. Takže jeho portrét mi vlastne ani neunikol...

Rozprávaj mi ten príbeh ešte raz

Aj keď kongresy IBBY majú vo svojom programovom pláne predovšetkým literatúru pre deti a mládež v knižnej podobe, ten juhoafrický bol predsa len trochu iný. Vychádzal z dlhoročných tradícií afrických národov. Jednou z nich je aj rozprávanie príbehov. Kolektívne rozprávanie, pri ktorom rozprávač tancuje spieva či hrá na hudobných nástrojoch. U nás patria takito rozprávači možno do 19. storočia, na africkom kontinente je, ako sa ukázalo, táto tradícia ešte stále živá. Dôkazom toho

bola aj rozprávačka a spisovateľka Gcina Mhlope, ktorá svojich poslucháčov zaujala na prvý pohľad charizmatickým vzhľadom a temperamentom. Živé rozprávanie príbehov však nie je iba náhradou čítania všade tam, kde sa kniha jednoducho ešte nedostala a, žiaľ, musíme konštatovať, že takých miest v ekonomicky najchudobnejších oblastiach Afriky je ešte stále veľa. Hlasné či dramatizované čítanie na druhej strane pomáha preklenúť priepasť medzi kvalitnou literatúrou a nezaujmom detského čitateľa v krajinách, kde je naopak ekonomický prebytok a knihy popri iných digitálnych médiách sú už málo atraktívne. Možno aj preto americká spisovateľka, nositeľka Ceny H. CH. Andersena Katherina Patersonová, so svojim synom, dramatikom a divadelným režisérom Davidom Patersonom, predviedli na kongrese dramatické čítanie z vlastnej tvorby. Bolo to naozaj pútavé, najmä v prípade, keď sa stretli americkí, dá sa povedať, amatérski interpreti, s „africkou profesionálkou“, akou je Gcina Mhlope. Obidve „storytelerky“ som zachytil vo chvíli, keď ich moderátorka programu predstavovala publiku.

Som hrdý na to, že som Afričan

Takéto motto muselo nevyhnutne zaznievať z mnohých diskusných príspevkov, ak si uvedomíme, že kongres sa konal v krajine, ktorá sa iba nedávno zbavila politiky apartheidu a ešte stále si hľadá nové pravidlá fungovania spoločnosti, v ktorej by bieli i čierni občania mali rovnaké povinnosti i práva. Rasová diskriminácia, politická korektnosť, miera pravdivej informovanosti, to boli témy, ktoré dali stretnutiu odborníkov na literatúru pre deti a mládež aj akýsi politický charakter.

Dámy IBBY sa lúčili

Valné zhromaždenie delegátov IBBY je rovnako pravidelným obratom, na ktorom sa prijímajú uznesenia, volia sa členovia medzinárodnej exekutívy či nové členské organizácie IBBY. Čas je však neúprosný a mnohé významné osobnosti, ktoré doslova prežili svoj život s detskou knihou, oficiálne na kongrese ukončili svoju „kariéru“. Dlhoročnú výkonnú riaditeľku IBBY pani Leenu Maissenovú iba nedávno nahradila vo funkcii výnimočne empatická a inteligentná Kimete Basha, žijúca mo-

mentálne v Bruseli. Žiaľ, jej pracovné a rodinné záležitosti jej neumožnili pokračovať v práci, a tak sa s kolegami a priateľmi z iných národných sekcií musela rozlúčiť aj ona. Pamäťová karta môjho fotoaparátu si navždy zapamätala sympatické úsmevy oboch „veľkých dám IBBY“. Leena Maissenová si preberá pamätnú listinu z rúk prezidenta IBBY Petra Schnecka, Kimete Basha si možno v rozlúčkovom prejave „preberá v hlave“ všetko to pekné, čo spolu s priateľmi detskej knihy prežila.

Peter Čačko vie, kde je juh

Aj riaditeľ BIBIANY Peter Čačko sa na kongrese lúčil. Na mojom zábere odchádza zo scény, na ktorej pôsobil štyri roky ako člen medzinárodnej exekutívy. Aj jeho zásluhou sa v medzinárodnom kontexte ďalej zviditeľňovala unikátna súťažná prehliadka svetovej

ilustračnej tvorby BIB i aktivity BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti. Po odchode z exekutívy však Peter Čačko istotne nestratil zmysel pre orientáciu, ako je vidieť na ďalšom zábere. Na ňom jasne dokazuje, že vie, kde je sever... v tomto prípade teda juh,

konkrétne južný pól. Aspoň tak to ukazuje smerovka na najjužnejšom cípe

afrického kontinentu, ktorým je Cape Point.

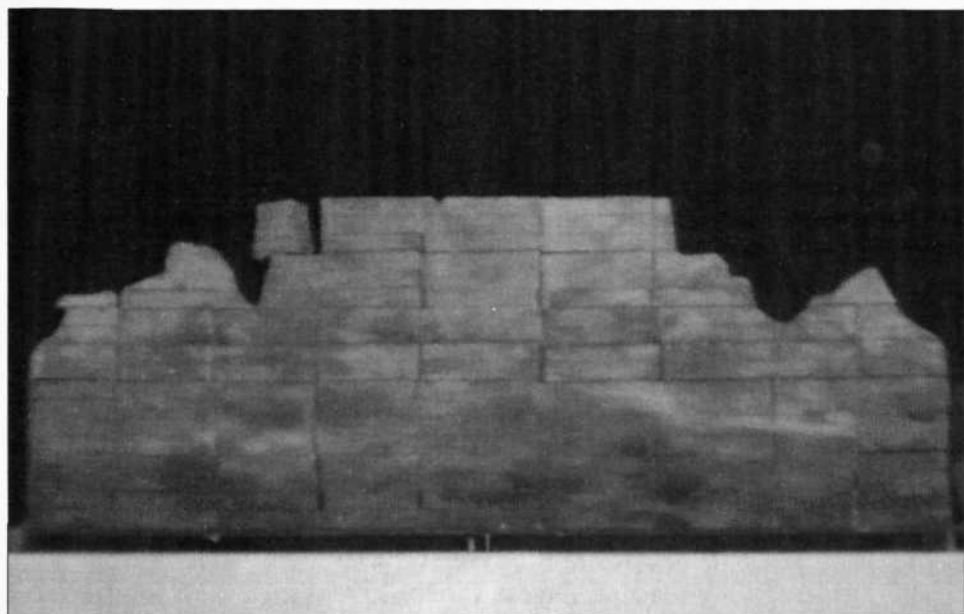

Komu česť, tomu česť, niekomu aj Čestná listina IBBY

Ani 29. kongres IBBY nezabudol oceniť výnimočné vydavateľské počiny posledných dvoch rokov. Na Slovensko z Kapského Mesta putovali Čestné listiny IBBY ilustrátorovi Ľubovi Paľovi za knihu Jakuba Ericha Grocha Tuláčík a Klára, Otakarovi Kořínkovi za preklad knihy J.R. R. Tolkiena Pán prsteňov a ja som si odniesol rovnaké ocenenie za knihu Pán Prváčik. Je len samozrejmé, že bez Čestnej listiny neostali ani vydavateľstvá, ktoré spomínané knihy vydali, teda Tichá voda, Slovart a Buvik. Komu česť, tomu česť!

Knižná hora

Keď sme sa po príchode do Kapského Mesta prvýkrát pozreli na Stolovú horu, bola zahalená hustým závojom hmly a nám neostávalo nič iné, iba veriť, že tá sivá hora zrazenej pary naozaj skrýva výnimočný geografický úkaz. Našťastie, počasie sa umúdrilo, dokonca nám umožnilo vystúpiť na jej vrchol a pozrieť sa aspoň na chvíľu na svet zhora. Pri záverečnom rozlúčkovom ceremoniáli deti školy, na ktorej voľakedy dávno pôsobil už spomínaný Jay Heale, priniesli na scénu neuveriteľný počet kníh a vystavili z nich symbolickú knižnú horu. Bol to silný emotívny zážitok a som presvedčený, že každý z účastníkov tohto výnimočného juhoafrického kongresu si prial, aby na knižnú horu literatúry pre deti a mládež nikdy nesadla fa-

živá sivá hmla. Naopak, aby žiarila v slnku a bola k deťom pohostinná ako stôl, z ktorého si ujedajú chlieb náš každodenný pre telo i pre dušu.

BIB vo francúzskom štýle

Sekretariát BIB na základe dlhoročnej spolupráce s francúzskym partnerom a Veľvyslanectvom SR v Paríži pripravil výstavu *ilustrátori ocenení na BIB 2003* a kolekciu *Slovenskí ilustrátori ocenení na BIB 1967–2003*. Projekt vznikol po dohode so Slovenským inštitútom v Paríži. Súbor päťdesiatich obrazov s propagačným materiálom a úplnou informáciou o Bienále ilustrácií Bratislava bol v čase od 24. júna do 12. decembra 2004 postupne reinštalovaný v mestách Angoulême, Strasbourg, Lyon, Toulouse s možnosťou ďalších prezentácií aj v roku 2005. Celý projekt sa uskutočnil v rámci medzinárodného festivalu *Bláznivé dni sveta* v kultúrnom centre Christiane Peugeot v Paríži. Festival bol tematicky zameraný na divadelné, hudobné a výtvarné umenie, pričom naše kolekcie boli prezentované na dvoch miestach Paríža, okrem spomínaného centra aj v Centre Interculturel PSTI v Issy-les-Moulineaux. Vernisáž moderoval riaditeľ festivalu Patrik Fouque, riaditeľ BIBIANY Peter Čačko predstavil BIBIANU a kurátorka výstavy Barbara Brathová informovala o vystavených exponátoch. Na podujatí sa zúčastnila aj Maha Bulos, predstaviteľka UNESCO, dlhoročná spolupracovníčka BIB Janine Despinette, prezidentka francúzskej sekcie IBBY Nathalie Beau, zástupcovia slovenskej ambasády a riaditeľka Slovenského inštitútu Viera Polakovičová, krajanovia a hostia festivalu. O prezentáciu BIB bol eminentný záujem, o čom svedčí celý rad reinštalácií (Angoulême, Toulouse, Lyon, Dijon).

Barbara Brathová

Najkrajšie a najlepšie detské knihy 2003

Najkrajšie detské knihy

JAR

(porota neocenila žiadnu knihu)

LETO

Ján Uličiansky/ **Podivuhodné príbehy siedmich morí**

Ilustrátor/ **Luboslav Paľo**

(Perfekt)

JESEŇ

Lubomír Feldek/ **Veľká kniha slovenských rozprávok**

Ilustrátor/ **Peter Uchnár**

(Reader's Digest Výber Slovensko)

ZIMA

(porota neocenila žiadnu knihu)

Najlepšie detské knihy 2003

JAR

Gabriela Futová/ **Nezblázni sa, mamička**

(SPN – Mladé letá)

LETO

Ján Uličiansky/ **Podivuhodné príbehy siedmich morí**

(Perfekt)

JESEŇ

Lubomír Feldek/ **Veľká kniha slovenských rozprávok**

(Reader's Digest Výber Slovensko)

ZIMA

Jaroslava Blažková/ **Traja nebojsovia a duch Miguel**

(Vydavateľstvo Q111)

Peter Glocko/ **Tri vety pre ošpedalské siroty**

(Cornea)

Alžbeta Verešpejová/ **Maškrtné rozprávky**

(SPN – Mladé letá)

SUMMARY

At the beginning of the year the friends of children's book in Slovakia remembered 70th birthday of the great illustrator Miroslav Cipár. He belongs to the generation of artists, who, at the beginning of the sixties of the last century, laid the foundations of modern illustration of children's books and endeavoured the origin of the world-famous exhibition Biennial of Illustrations Bratislava /BIB/. In an introductory article of Bibiana, the arthistorian **Fedor Kriška** evaluates Cipár's unique poetics and his versatile activity full of invention and aesthetic originality which essentially influenced the value level of Slovak illustration. His lifelong friend, Ľubomír Feldek, also remarks upon Cipár's artistic uniqueness in the essay **Mind that he is marrying for a long time to come**. These two contributions are followed by an interview of editor-in-chief of the Bibiana review with the illustrator himself, entitled **I have discovered the country of limitless possibilities**. In detail he speaks about his childhood, his parents, high school and university studies, about his first works, mainly legendary Ľubomír Feldek's book of poems *The Play for Your Blue Eyes*, which was so unconventional, thanks to him as well, that it had to be taken off by totalitarian regime immediately after its publishing. Further he recollects his stay in India and its amazing contrasts that have left everlasting marks on his mind. The artist who has always acknowledged ideals of democracy also remembers revolutionary moments of 1989, when as one of the artistic leaders was in the lead of resistance to totalitarian system. The next contribution of the present issue is the Message to the International day of Children's Book 2005, called **Books are My Eyes**, written by Indian writer Manoram Jaf. In an extensive article named **Not Only Dim-Witted**, professor of Prešov University Zuzana Stanislavová assesses last year's literature for children and youth. She comes to the conclusion that compared to 2003 literature for children in 2004 achieved only small changes and those are not guarantee of optimistic expectations. Genre spectrum of creation has been narrower and deficit of social prose has been continuously expanding. The current Slovak children's literature is in the stage of absence of talented authors as well as lack of their courage to depict a real child in the world undergoing the crisis of basic living values. Professor Miron Zelina of Faculty of Education of Comenius Univer-

sity in Bratislava continues his long-term sequence of psychoanalyses. This time he focuses on the problem of children's adoption that has recently been occupying specialists' and also laymen's minds and mainly those whose desire to adopt a child is fundamental. One of the most reputable pedagogical specialists in Slovakia is analyzing the problem of adoption from all aspects, listing pros and cons of this phenomenon. On the basis of his offer he lets the readers arrive at their own final conclusions. According to tradition this issue of Bibiana is also presenting a new interesting title. This time it is the novel of a Romany author Ľudovít Didi **The Stories Blessed By the Wind** giving an impressive testimony about the fate of Romanies, about their lives, full of not only poverty and dramas but also spontaneous love and emotions. In his essay **The Grotesque As an Opinion**, the arthistorian Marián Veselý is presenting the artist **Dušan Nágel** as a new laureate of the most significant award for illustrational creation for children in Slovakia, the Ľudovít Fulla's Prize. Professor Ondrej Sliacky, the editor-in-chief of Bibiana brings the readers work of Alta Vášová who is the latest Tripplerose Prizewinner awarded for her life-long literary creation for children and youth. In the essay **About the Hope** he considers her work which, by enticing metaphorical way and imaginatory story, stands up for humanization of the world full of intolerance, aggression, brutality and nothingness. In the part showing new Slovak books for children, the author's fairy-tale of Július Balco **The Sparrow's King** and the selection of poetry of the great Slovak poet Milan Ferko **The Beautiful Game** are worth mentioning. The Swedish book of Henning Mankell **The Dog Running After the Star, and a Red Bicycle**, recently released in Slovakia, was positively appreciated. Among the specialized literature, the monography **A Play at Life – An Assault on Emotions**, in which the author doc. Jana Nemcová of University of Constantinus Philosopher in Nitra is rehabilitating good adventurous literature, is recommended by the Bibiana review. In the final contribution, by means of written and photographic report, the president of the Slovak IBBY division, the writer Ján Uličiansky brings the atmosphere and results of 29th IBBY Congress held in Cape Town in autumn last year...

Transl. Jana Zlatošová

ISSN 1335-7263

BIBIANA

